

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

PRESOJA VPLIVOV NA KULTURNO DEDIŠČINO

Priročnik

PRESOJA VPLIVOV NA
KULTURNO DEDIŠČINO
Priročnik

Izdajatelj in založnik	Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije Maistrova 10, 1000 Ljubljana, gp.mk@gov.si
Urednik	dr. Aleš Mlakar
Delovna skupina, ki je pripravila gradivo	LOCUS, prostorske informacijske rešitve, d. o. o. Metka Jug Nina Lipušček dr. Aleš Mlakar Maja Šinigoj Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije Maja Jeglič Barbara Mlakar Helena Štih
Jezikovni pregled	Generalni sekretariat Vlade, Sektor za prevajanje Tina Kralj
Oblikovanje	Nika Cigoj Sitar
	Ljubljana, januar 2019
	Gradivo je na voljo na spletnem naslovu: https://www.gov.si teme/varstvo-dediscine-v-prostorskih-in-razvojnih-dokumentih/

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=298895616
ISBN 978-961-6370-29-5 (pdf)

Vsebina

1	1	Uvod
5	2	Temeljna pravila strateškega presojanja vplivov na kulturno dediščino
9	3	Odločanje o uvedbi postopka celovite presoje vplivov na okolje
13	4	Vsebinjenje
15	5	Priprava okoljskega poročila
15	5.1	Podatki o planu in okoljskem poročilu
17	5.2	Podatki o stanju kulturne dediščine
29	5.3	Okoljski cilji plana
39	5.4	Merila vrednotenja vplivov plana
53	5.5	Metode ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana
59	5.6	Ugotavljanje vplivov plana in njihova presoja
71	5.7	Omilitveni ukrepi
79	5.8	Načini spremljanja stanja kulturne dediščine
81	6	Sodelovanje služb varstva kulturne dediščine v postopku celovite presoje vplivov na okolje
83	7	Usposobljenost udeležencev procesa priprave in presoje planov
85		Viri in literatura
91		Seznam fotografij

1 UVOD

Gradivo **Presoja vplivov na kulturno dediščino** je razdeljeno na dva dela. V prvem delu – **Izhodiščih** – so podana teoretična in analitična izhodišča ter pravni okvir, povezan s področjem strateške presoje vplivov na kulturno dediščino.¹ Izhodišča se uporabljajo za seznanitev izdelovalcev okoljskih poročil, pripravljavcev in izdelovalcev planov ter drugih udeležencev, vključenih v pripravo, presojo in sprejetje planov, s ključnimi izhodišči varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine² z vidika strateškega presojanja vplivov na okolje. Gradivo zajema:

- opredelitev varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine,
- pregled pravnega okvira varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine, pri čemer je posebna pozornost namenjena ključnim mednarodnim dokumentom in predpisom, saj se izkazuje, da so ti v praksi premalo poznani in posledično pri delu premalo upoštevani;
- splošna izhodišča strateške presoje vplivov na okolje, s poudarkom na izhodiščih strateške presoje vplivov na kulturno dediščino;
- oceno dosedanje prakse presoje vplivov na kulturno dediščino.

Ta, drugi del gradiva – **Priročnik** – je namenjen pripravi posameznih faz strateške presoje in vsebin okoljskega poročila z vidika varstva in celovitega ohranjanja kulturne dediščine. Pripravljen je kot posodobitev in dopolnitev gradiva **Vključevanje kulturne dediščine v pripravo okoljskih poročil in celovite presoje vplivov na okolje** (LUZ, d. d., 2005) ob upoštevanju navedenih izhodišč, dobre prakse ter po vzoru navodil (angl. *guidance*) in smernic (angl. *guidelines*) za presojo vplivov na kulturno dediščino tujih držav (glej v Izhodiščih).

Na začetku Priročnika so nanizana temeljna pravila strateškega presojanja vplivov na kulturno dediščino.

V nadaljevanju se Priročnik nanaša na dve fazi:

- odločanje o uvedbi postopka celovite presoje vplivov na okolje (v nadaljevanju: CPVO) in
- vsebinjenje.

¹ V gradivu sta v izogib mešanju izrazov za splošno opredelitev obravnavanega področja uporabljena izraza "strateška presoja vplivov na kulturno dediščino" in "strateška presoja vplivov na okolje", skrajšano tudi "strateška presoja". Izraz "presoja" je uporabljen v primerih, ko je govora o presoji nasploh, ne glede na načrtovalsko/presojevalsko raven. Izraz "celovita presoja vplivov na okolje" in kratica CPVO sta uporabljena za upravni postopek po predpisih s področja varstva okolja.

² Gradivo izraza "varstvo kulturne dediščine" in "celostno ohranjanje kulturne dediščine" uporablja glede na sobesedilo. Varstvo kulturne dediščine so v skladu z ZVKD-1 "pravni, upravni, organizacijski, finančni in drugi ukrepi države, pokrajin in občin, namenjeni obstoju in obogatitvi dediščine". Celostno ohranjanje kulturne dediščine je širši izraz, ZVKD-1 ga določa kot "sklop ukrepov, s katerimi se zagotavljajo nadaljnji obstoj in obogatitev kulturne dediščine, njeno vzdrževanje, obnova, prenova, uporaba in oživljanje". Podrobneje glej v Izhodiščih.

Sledijo izhodišča in priporočila za pripravo posameznih vsebin okoljskega poročila (v nadaljevanju: OP). Obravnavani so:

- podatki o planu in OP,
- podatki o stanju kulturne dediščine,
- okoljski cilji plana,
- merila vrednotenja vplivov plana,
- metode ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana,
- ugotavljanje vplivov plana in njihova presoja,
- omilitveni (izboljševalni) ukrepi ter
- načini spremljanja stanja kulturne dediščine.

V sklepnem delu Priročnika so priporočila v zvezi s sodelovanjem služb varstva kulturne dediščine v postopku CPVO ter usposobljenostjo udeležencev procesa priprave in presoje planov.

Priročnik upošteva širok krog presojevalskih okoliščin in planov, ki bi lahko potrebovali presojo, zato so priporočila splošna. Opozoriti je treba, da tovrstna priporočila nikakor ne nadomeščajo **nujnosti upoštevanja posebnosti in konteksta vsakokratnega načrtovalskega in presojevalskega problema**. Opomniki in primeri po posameznih poglavjih prikazujejo nabor možnih vsebin in pristopov ter jih je treba pri pripravi okoljskih poročil, ob upoštevanju značilnosti planov in okolij, na katera se ti nanašajo, prevzemati smiselno in kritično.

Z izrazom "plan" so v celotnem gradivu v skladu z Zakonom o varstvu kulturne dediščine (v nadaljevanju: ZVKD-1) zajeti prostorski akti ter programi, načrti in drugi splošni akti, katerih izvedba ima vpliv na kulturno dediščino. Pričakovati je, da bo tudi v prihodnje največji delež strateških presoj vplivov na okolje izveden v okviru priprave prostorskih aktov v skladu s predpisi s področja urejanja prostora, zato je poudarek na s tem področjem povezanih vsebinah. Gradivo naj se uporablja tudi pri presojah drugih planov, politik, razvojnih programov in s področnimi predpisi opredeljenih načrtov posameznih resorjev, katerih sprejetje lahko posledično vpliva na kulturno dediščino.

Priročnik temelji na splošno priznanih teoretičnih izhodiščih in skuša biti strokovno dosleden, neodvisen od aktualnih slovenskih predpisov s področja varstva okolja in varstva kulturne dediščine. Priročnik zaradi praktične uporabnosti sicer upošteva te predpise, predvsem Uredbo o okoljskem poročilu in podrobnejšem postopku celovite presoje vplivov izvedbe planov na okolje (Uradni list RS, št. 73/05; v nadaljevanju: uredba o okoljskem poročilu), čeprav neustreznost/nejasnost posameznih (pod)zakonskih določb ponekod onemogoča podajanje optimalnih priporočil. Nekatera priporočila pomenijo tudi odmik od dosedanjega, v nekaterih primerih tudi napačnega usmerjanja prakse, ali niso vezana le na obravnavo kulturne dediščine. Upati je, da bo do nekaterih nujnih sprememb predpisov in siceršnje prakse vendarle prišlo, nanje opozarja tudi to gradivo (glej v Izhodiščih), in da bo Priročnik zaradi svoje splošnosti uporaben tudi v takem primeru. Priročnik že sledi novemu Zakonu o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 61/17; v nadaljevanju: ZUreP-2), ki določa tudi nekatere smiselne spremembe glede postopka CPVO, npr. izdelavo OP že v fazi osnutka občinskega prostorskega načrta (v nadaljevanju: OPN).

Priročnik se osredotoča na strateško presojo vplivov na okolje in na postopek CPVO, vendar se lahko glede izhodišč in presoje smiselno uporablja tudi v postopku presoje vplivov na okolje in pri pripravi poročila o vplivih na okolje. Uporablja se tudi za vrednotenje vplivov, ki so podlaga za sprejemanje odločitev pri urejanju prostora v skladu z 18. členom ZUreP-2, iz katerega izhaja, da se analizira in ovrednoti vpliv na kulturno dediščino in arheološke ostaline tudi, če za prostorski akt ni treba izvesti postopka CPVO.

Priročnik tudi sicer gradi na prepričanju, da sta celostno ohranjanje kulturne dediščine in presoja vplivov nanjo dinamičen proces, ki se nenehno, na različnih ravneh, z različno natančnostjo in poudarki vključuje v proces priprave politik, programov, planov in projektov. Vplive na kulturno dediščino je treba smiselno presojeti vedno, tudi če se formalni postopek presoje ne izvaja.

2 TEMELJNA PRAVILA STRATEŠKEGA PRESOJANJA VPLIVOV NA KULTURNO DEDIŠČINO

Temeljna pravila strateškega presojanja vplivov na kulturno dediščino in priprave okoljskega poročila v delu, ki se nanaša na kulturno dediščino, so:

1. **Presoja vplivov na kulturno dediščino kot nepretrgan, ponavljajoč in dinamičen proces.** Celostno ohranjanje kulturne dediščine in presojo vplivov nanjo je treba razumeti kot dinamičen proces, ki se nenehno, na različnih ravneh, z različno natančnostjo in poudarki vključuje v proces priprave planov (ali projektov). Vplivi na kulturno dediščino se smiselno presojajo vedno, ne glede na formalno izvedbo postopka celovite presoje vplivov na okolje (ali presoje vplivov na okolje).
2. **Presoja vplivov kot optimizacijski in načrtovalski postopek.** Presoja vplivov na kulturno dediščino je neločljiv del (prostorskega) načrtovanja (priprave planov), usmerjena v iskanje (naj)boljših rešitev in podajanje izvedljivih omilitvenih (izboljševalnih) ukrepov – konceptualnih, prostorskih/lokacijskih in tehnoloških/oblikovalskih. Izdelovalec okoljskega poročila ne sme imeti pasivne vloge ocenjevalca vplivov, temveč mora aktivno sodelovati pri pripravi plana. Postopek celovite presoje vplivov na okolje ne sme biti osredotočen na pripravo in popravke okoljskega poročila, temveč v izboljšavo plana, če se izkaže, da je ta potrebna. Rezultat presoje in vsebina okoljskega poročila ni presoja vplivov sama po sebi, ampak jasno, merljivo, dokumentirano izboljšanje plana.

Predvsem presoja prostorskih aktov se stvarno izpelje v okviru procesa prostorskega načrtovanja. Prostorske rešitve in presoja (okoljsko poročilo) naj nastajajo sočasno/vzporedno, energija se usmeri že v osnutek prostorskega akta. Z instrumentom presoje (okoljskega poročila) se preverja, izboljšuje prostorski akt in rešitve v njem. Cilj zaključka dejansko enotnega postopka je, da so rešitve v prostorskem aktu zarisane in določene tako, da je njihova izvedba sprejemljiva z vidika vplivov na kulturno dediščino.
3. **Široko razumevanje kulturne dediščine.** Poleg obravnave posamičnih objektov, območij in predmetov, ki so varovani zlasti zaradi njihove zgodovinske, arheološke, arhitekturne in krajinske pomembnosti, se upoštevata simbolni, duhovni, kulturni in identifikacijski pomen celote ter njen zgodovinski kontekst. Presoja naj ne bo omejena le na enote kulturne dediščine, temveč naj upošteva tudi tiste prostorske entitete, ki niso formalno varovane, pa vendar pomembne z vidika ohranjanja kulturnosti in prepoznavnosti prostora.
4. **Presoja vplivov na arheološke ostaline.** V okviru procesa strateške presoje vplivov na okolje se presojajo tudi vplivi na arheološke ostaline, ki še niso strokovno identificirane in registrirane.

5. **Upoštevanje širitve pojmovanja kulturne dediščine na nesnovno kulturno dediščino.** Presoja naj, kadar je to smiselno in mogoče, vključuje tudi nesnovno kulturno dediščino – prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine.

6. **Celovitost obravnave kulturne dediščine.** Presoja ne sme zgolj ugotavljati dejstva posega v enoto kulturne dediščine, ugotavljati je treba stvarne vplive. Presoja vpliva mora temeljiti na preverjanju skladnosti programa ali posega s konkretnimi določili varstva in varstvenimi režimi, ki veljajo za posamezno enoto kulturne dediščine. Vpliv in velikost vpliva sta odvisna od značilnosti programa ali posega in lastnosti enote kulturne dediščine.

Presoja se ne sme nanašati le na ugotavljanje fizičnih vplivov na posamezne enote dediščine, temveč naj upošteva vse vidike celostnega ohranjanja kulturne dediščine, ukrepe in dejanja, ki vodijo k varstvu in skupnemu uživanju dediščinskih celot. Presoja mora biti torej izvedena ob upoštevanju celostnega ohranjanja kulturne dediščine, z analizo sovpadanja plana z ukrepi, s katerimi se zagotavljajo nadaljnji obstoj in obogatitev kulturne dediščine, njeno vzdrževanje, prenova, oživljanje in aktivna ter trajnostna (upo)raba na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzročata razvrednotenja kulturne dediščine ali celo izgube dediščinskih (spomeniških) lastnosti, ki se morajo ohranjati za sedanje in prihodnje generacije. Pri tem ne gre le za ugotavljanje skladnosti plana s temi ukrepi, temveč tudi za preveritev, ali plan lahko in kako prispeva k uveljavljanju teh ukrepov. Presoja se zato začne z ovrednotenjem osnovnih ciljev plana – ugotavljanjem, ali je v njih vključeno celostno ohranjanje kulturne dediščine, ga plan sploh zazna, spodbuja.

7. **Kulturna dediščina kot dejavnik trajnostnega prostorskega razvoja.** Ukvarjanje s kulturno dediščino naj temelji na izhodiščih trajnostnega razvoja. To pomeni a) razvoj, ki bo omogočal trajno ohranjanje prostora (kulturne dediščine), b) razvoj, pri katerem se samoomejujemo, in c) izbiranje tiste možnosti za prihodnost, ki je za ohranjanje prostora (kulturne dediščine) in hkrati za zadovoljevanje pravih potreb najobetavnejša. Upošteva se, da sta ohranjena kulturna dediščina in njena integracija v prostoru ena od nosilcev trajnostnega razvoja na državni, regionalni in občinski ravni ter na vseh področjih družbe. Potrebno je namreč razumevanje širšega prispevka zgodovinskega okolja k trajnostnemu razvoju. Kulturna dediščina se, tako pri presojah prostorskih aktov kot razvojnih programov, obravnava kot dejavnik kakovosti prostora ter kot vir blaginje in priložnosti za razvoj.
8. **Zgodnje vključevanje presoje v proces priprave planov.** Celostno ohranjanje kulturne dediščine in presoja vplivov nanjo se vključujeta že v zgodnje faze priprave planov, v opredeljevanje ciljev, pripravo strokovnih podlag, študij izvedljivosti, pobud, izhodišč.
9. **Način razmišljanja v alternativah.** Celostno ohranjanje kulturne dediščine se upošteva pri oblikovanju, primerjavi in izboru alternativ. Ne bi smeli uporabiti alternative, ki negativno vpliva na kulturno dediščino, če vemo, da obstaja alternativa, ki je enako učinkovita, sprejemljiva z drugih okoljskih vidikov in je njen vpliv primerjalno manjši ali celo pozitiven. Upoštevajo se le alternative, ki dejansko in realno rešujejo obravnavan načrtovalsko-presojevalski problem.

10. **Prilagajanje strukture, vsebine in metod presoje vsakokratnemu presojevalskemu problemu.** Struktura okoljskega poročila, obravnavane vsebine, okoljski cilji plana, kazalniki in metode vrednotenja vplivov plana se prilagajajo vsakokratnemu presojevalskemu problemu – namenu presoje (angl. *fit for purpose*), predvsem hierarhični ravni, vrsti in konkretni vsebini plana. Presoja naj temelji na ustreznih podatkih o stanju kulturne dediščine. Zagotavlja se racionalnost presoje, preprečuje priprava vsebin, ki so same sebi namen, zagotavlja osredotočenost presoje na bistvena vprašanja.

V ta namen se dosledno izvaja vsebinjenje (angl. *scoping*), katerega rezultat je opredelitev možnih vplivov na kulturno dediščino ter določitev okvira in načina priprave okoljskega poročila.

11. **Uporaba razumnih metod in postopkov.** Pri presoji se uporabljajo čim objektivnejše metode dela in metode, ki se uporabljajo že kot optimizacijsko orodje in odkrivajo sprejemljivost posegov z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine na celotnem možnem "prizadetem" območju (npr. analiza ranljivosti prostora). Hkrati naj se upošteva načelo "zdrave pameti" (angl. *common sence*).
12. **Aktivno in tvorno sodelovanje.** Udeleženci procesa priprave planov in presoje naj aktivno in tvorno sodelujejo. Komunikacija naj bo vitalni element načrtovalčevega in presojevalčevega dela, namenjena ustvarjanju skupnih ciljev, posredovanju znanja, razvoju skupnih rešitev in družbenemu učenju.
13. **Strokovna usposobljenost.** Izbirajo se za področje celostnega ohranjanja kulturne dediščine referenčni in ustrezno strokovno usposobljeni izdelovalci planov in okoljskih poročil. Ti naj imajo tako znanje s področja družboslovja, umetnosti in zgodovine kot tudi inženirsko in prostorsko načrtovalsko znanje. Poznajo in upoštevajo naj pravne in strokovne norme varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine, vključno z mednarodnimi predpisi in dokumenti.

3 ODLOČANJE O UVEDBI POSTOPKA CELOVITE PRESOJE VPLIVOV NA OKOLJE

Izhodišča

Ministrstvo za kulturo ob strokovni podpori območnih enot Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije (v nadaljevanju: ZVKDS) sodeluje v postopku odločanja o uvedbi postopka CPVO (angl. *screening*) z izdajo mnenja o verjetnosti pomembnejših vplivov na okolje. Postopek je zelo pomemben, saj odločitev o (ne)izvedbi postopka presoje ključno vpliva na postopkovni, časovni, stroškovni in metodološki okvir priprave plana. Odločanje o uvedbi postopka CPVO dejansko poteka na dva načina:

- po načelu standardizacije – na podlagi vnaprej postavljenih pravil, praviloma pragov (v obstoječem sistemu razvrstitve med posege v okolje, za katere je treba izvesti presojo vplivov na okolje), in ugotavljanja verjetnosti pomembnejših vplivov na okolje;
- po načelu optimizacije – na podlagi sprotnega, zdravorazumskega, utemeljenega odločanja o smiselnosti presoje – na podlagi treznega razmisleka o vsebini plana in pričakovanih vplivih na kulturno dediščino ter koristnosti presoje.

Priporočila (1) Vplivi na kulturno dediščino se smiselno presojujejo vedno, kot neločljiv del priprave plana, predvsem v okviru prostorskega načrtovanja, ne glede na formalno izvedbo postopka CPVO.

(2) Uvedba postopka CPVO je z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine smiselna, ko je ocenjeno, da:

- postopek lahko prispeva k izbiri in odločanju o celovito gledano ter hkrati z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine najboljši možni rešitvi (alternativi) in/ali k izboljšanju presojanega plana;
- je s sodelovanjem v postopku treba/mogoče vplivati na vsebino plana in Ministrstvo za kulturo ne sodeluje že v postopku priprave plana (npr. ko ne poteka priprava prostorskega akta);
- postopek lahko pripomore k novemu vedenju o prostoru in kulturni dediščini v njem in/ali novim vrednostnim sodbam.

(3) Uvedba postopka CPVO je smiselna za naslednje plane:

- hierarhično najvišje (strateške) plane, predvsem politike in programe, pomembne za celostno ohranjanje kulturne dediščine;
- plane, ki imajo prostorsko razsežnost in kjer je s procesom strateškega presojanja smiselna/omogočena prostorska optimizacija – iskanje najboljše umestitve načrtovane prostorske ureditve v odnosu do enot kulturne dediščine;

- kompleksne plane, ki vplivajo na večje število enot kulturne dediščine ali na enote, če so te v prostorsko in funkcionalno zaokroženem območju in/ali imajo ti plani širšo gospodarsko in družbeno razsežnost (strateške prostorske akte, razvojne programe).
- (4) Uvedba postopka CPVO ni smiselna za naslednje plane:
- plane, ki niso pomembni za celostno ohranjanje kulturne dediščine;
 - plane, kjer je mogoče pričakovati samo pozitivne vplive na kulturno dediščino;
 - plane, kjer je vprašanja celostnega ohranjanja kulturne dediščine mogoče učinkovito rešiti v postopku priprave plana, npr. za prostorske akte, kjer je služba varstva kulturne dediščine vključena prek sistema smernic in mnenj nosilcev urejanja prostora, projektnih pogojev in uskladitve prostorskih/projektnih rešitev, in gre za plane (prostorske akte), ki:
 - so po svoji naravi že projektni, kjer je v procesu presojanja vplivov na okolje smiselna/omogočena (le) tehnološka optimizacija – iskanje najboljše tehnologije izvedbe/obratovanja;
 - zajemajo manjše spremembe in dopolnitve ter so bili v svoji osnovni izvedbi že podvrženi CPVO;
 - so že v začetni fazi njihove priprave, na podlagi mnenja o verjetnosti pomembnejših vplivov plana na okolje, optimizirani do mere, da ni več pričakovati pomembnejših negativnih vplivov na kulturno dediščino.³
- (5) Pozitivni vplivi plana ne smejo pomeniti odpustka pri odločanju o uvedbi postopka CPVO za plane, ki hkrati prinašajo pomembnejše negativne vplive na kulturno dediščino.
- (6) Ministrstvu za kulturo se priprava mnenja o verjetnosti pomembnejših vplivov na okolje (kulturno dediščino) omogoči z dobro pripravljeno vlogo o nameri priprave plana (ob upoštevanju predpisane vsebine vloge) in razpoložljivim gradivom plana (projektne naloge, pobudo, osnutkom plana, izhodišči za pripravo prostorskega akta in sklepa o njegovi pripravi). Posebna pozornost se nameni:
- utemeljitvi potrebnosti plana in predlaganih programov ali posegov, ki (lahko) vplivajo na enote kulturne dediščine;
 - fazi primernemu upoštevanju celostnega ohranjanja kulturne dediščine, začevši z vključitvijo celostnega ohranjanja kulturne dediščine v cilje plana;
 - prepoznavi enot kulturne dediščine na območju plana, preliminarni oceni o možnih/pričakovanih vplivih plana na kulturno dediščino, tako negativnih kot pozitivnih, ter napovedi načrtovanih omilitvenih (izboljševalnih) ukrepov;
 - opisu nadaljnjih korakov in načina priprave plana, oceni in utemeljitvi, ali je vprašanja celostnega ohranjanja kulturne dediščine mogoče učinkovito rešiti že v postopku priprave plana.
- (7) Ministrstvo za kulturo vsebinsko utemelji mnenje o uvedbi postopka CPVO. Smiselno opozori na možne vplive, opredeli vprašanja, na katera naj odgovori presoja, in poudarke presoje. Podobno velja tudi za mnenje v okviru predhodnega postopka na ravni presoje vplivov na okolje.

³ Pri taki optimizaciji se uporabljajo priporočila iz podpoglavja 5.7 Omilitveni (optimizacijski) ukrepi.

- (8) Ob pripravi/obravnavi prostorskih aktov se v primeru večjega obsega in/ali pomena kulturne dediščine ter načrtovanja prostorskih ureditev in posegov, ki lahko vplivajo na kulturno dediščino, svetuje pridobitev konkretnih (posebnih, dopolnilnih) smernic Ministrstva za kulturo po predpisih s področja urejanja prostora. To še posebno velja v primeru sprememb namenske rabe prostora, umeščanja t. i. posegov, ki imajo lahko pomembne vplive na okolje, in/ali predlaganih neizogibnih posegov v arheološka najdišča, kar praviloma zahteva tudi izvedbo predhodnih arheoloških raziskav.

4 VSEBINJENJE

Izhodišča

Za uspešno oceno vplivov in izvedbo učinkovitega postopka presoje je ključnega pomena vsebinjenje (angl. *scoping*) – določitev okvira in načina priprave OP. Na podlagi vsebinjenja se struktura OP, obravnavane vsebine, okoljski cilji plana, kazalniki in metode vrednotenja vplivov plana prilagodijo vsakokratnemu presojevalskemu problemu – namenu presoje (angl. *fit for purpose*), predvsem hierarhični ravni, vrsti in konkretni vsebini plana. Tako se zagotovi racionalnost presoje, preprečuje priprava vsebin, ki so same sebi namen, in zagotavlja osredotočenost presoje na bistvena vprašanja.

Priporočila (1) Vsebinjenje se izvede vedno, tudi če obveza ni zakonsko določena.

- (2) V prvem koraku vsebinjenja se **prepoznajo možni vplivi** na kulturno dediščino. Na podlagi predstave o prisotnosti in stanju kulturne dediščine ter obstoju, obsegu in pomenu vplivov naj bo rezultat vsebinjenja določitev:
- potrebnosti obravnave kulturne dediščine: dopusti se možnost, da se v OP kulturna dediščina, če to ni pomembno, ne obravnava;⁴
 - izhodišč za pripravo in pričakovanih vsebin OP: opredelijo se cilji celostnega ohranjanja kulturne dediščine (okoljski cilji plana),⁵ bistveni vidiki (širina) obravnave kulturne dediščine, način priprave OP (vključno s smiselnostjo obravnave alternativ in načinom njihove opredelitve), merila/kazalniki vrednotenja ter metode ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana;
 - poudarkov: opredelijo se ključna vprašanja, na katera naj odgovori presoja in so odločilna za sprejemanje odločitev, vključno z opredelitvijo enot kulturne dediščine, na katere vplivi morajo biti obdelani podrobneje in/ali v širšem kontekstu;
 - potrebnih strokovnih podlag in manjkajočih podatkov o kulturni dediščini: opredelijo se mnenja, elaborati, raziskave, vključno s predhodnimi arheološkimi raziskavami, ki jih je še treba izdelati, in podatki, ki jih je še treba pridobiti.
- (3) Okvir vrednotenja (vidiki, kazalniki, metode) naj bo zasnovan na taki ravni, da še omogoča opredelitev ključnih vplivov na kulturno dediščino. Preveč podrobno opredeljen okvir lahko oteži prepoznavo ključnih vplivov, medtem ko se pri okviru, ki je postavljen preveč grobo, lahko zgodi, da se obseg vpliva podceni.
- (4) Vsebina OP mora biti zasnovana na okoljskih ciljih plana. Iz OP mora biti razvidna povezava "stanje kulturne dediščine – okoljski cilji plana – kazalniki vrednotenja – ugotavljanje/vrednotenje vplivov – omilitveni ukrepi".

⁴ Obravnava kulturne dediščine, kadar je že vnaprej jasno, da plan nanjo ne vpliva, in/ali je Ministrstvo za kulturo menilo, da presoja ni potrebna, torej obravnava, ki je sama sebi namen, je nesmiselna. V takem primeru se v uvodu OP poda utemeljitev, zakaj kulturna dediščina ni obravnavana.

⁵ Predvsem za okoljske cilje plana je smiselno, da jih izdelovalec OP ne določi sam, temveč išče potrditev/uskladitev v širšem krogu udeležencev procesa priprave plana in presoje (glej priporočila v zvezi z okoljskimi cilji plana).

- (5) Posebna pozornost se nameni vsebinjenju ob izvedbi CPVO za prostorske strateške akte in OPN. V skladu z ZUreP-2 se OP izdeluje že v fazi osnutka teh prostorskih aktov, torej v skladu s teoretičnimi izhodišči, sočasno z začetno fazo priprave plana, zato se z vsebinjenjem odpravi negotovost, povezana z morebitnim nepoznavanjem vsebinskih predlogov in nameravanih rešitev, ter doreče način aktivnega sodelovanja udeležencev priprave prostorskega akta.
- (6) V vsebinjenju naj sodelujeta Ministrstvo za kulturo in strokovnjak s področja varstva kulturne dediščine.
- (7) V primeru dvoma o ustreznosti okvira in načina priprave OP naj se izdelovalec OP posvetuje z Ministrstvom za kulturo.
- (8) Na podlagi vsebinjenja se izdela projektna naloga za izdelavo OP.⁶

⁶ Takšna projektna naloga je smiselna osnova tudi za izbiro izdelovalca OP. Omogoča določitev realnega obsega (javnega) naročila. To pomeni varnost tako za naročnika (preprečuje sklepanje aneksov) kot izdelovalca OP (omogoča bolj točno oceno vrednosti del).

5 PRIPRAVA OKOLJSKEGA POROČILA

5.1 Podatki o planu in okoljskem poročilu

Iz uredbe o okoljskem poročilu

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so):

1. *podatki o planu, zlasti pa:*
 - a) *ime plana;*
 - b) *cilji in kratek opis plana vključno z opredelitvijo odnosa do drugih ustreznih planov;*
 - c) *celoten prostor ali območje, ki ga zajema plan;*
 - d) *morebitno določitev namenske rabe prostora, njen obseg in usmeritve, razmestitve dejavnosti v prostoru ali prostorske usmeritve in prostorski obseg vseh načrtovanih posegov z vplivi na okolje;*
 - e) *velikost in druge osnovne podatke o vseh načrtovanih posegih z vplivi na okolje;*
 - f) *predvideno obdobje izvajanja plana;*
 - g) *potrebe po naravnih virih;*
 - h) *predvidene emisije, odpadki in ravnanja z njimi. /.../*

Izhodišča

Navedba podatkov o planu je namenjena dobremu razumevanju presojanega plana. Z vključevanjem informacij o vključenosti kulturne dediščine v plan in/ali vplivih plana na kulturno dediščino že v podatke o planu se povečajo tudi zavedanje, razumevanje in pomen obravnave kulturne dediščine.

Uvodna poglavja v OP naj bodo namenjena tudi podajanju drugih pomembnih informacij o procesu priprave plana/presoje in izdelavi OP.

- Priporočila (1)** Posebna pozornost se nameni utemeljitvi potrebnosti plana in predlaganih programov, prostorskih ureditev ali posegov,⁷ ki (lahko) vplivajo na enote kulturne dediščine.

⁷ Z izrazom "prostorska ureditev" je mišljen "sklop usklajeno načrtovanih posegov v prostor in dejavnosti na določenem območju" (ZUreP-1). Z izrazom "poseg" je mišljen "poseg v prostor", ki pomeni "izvedbo del za gradnjo objekta ter druga dela, ki posegajo v fizične strukture na zemeljskem površju in pod njim ter trajno spreminjajo podobo in rabo prostora" (ZUreP-2) in/ali, odvisno od sobesedila, "poseg v dediščino", ki pomeni "vsa dela, dejavnosti in ravnanja, ki kakor koli spreminjajo videz, strukturo, notranja razmerja in uporabo dediščine ali ki dediščino uničujejo, razgrajujejo ali spreminjajo njeno lokacijo" (ZVKD-1).

- (2) Opiše se, kako je celostno ohranjanje kulturne dediščine vključeno v plan (cilje, koncepte, vsebine, rešitve), ter opredeli odnos do drugih planov, pomembnih za celostno ohranjanje kulturne dediščine (evidentirati morebitne konflikte ali sovpadanja).
- (3) V uvodu OP se jasno opredeli problem, ki ga strateška presoja obravnava, in namen/cilji procesa strateške presoje, vključno z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine.
- (4) Kadar se kulturna dediščina v OP ne obravnava, se v uvodu OP poda ustrezna utemeljitev.
- (5) OP se opreми s časovnim sledenjem in zapisovanjem oblikovanja in izboljševanja plana, problematike priprave, pridobljenih izkušenj, ki so uporabne za druge primere, vključno z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine, pri čemer je treba upoštevati prispevek vseh udeležencev v postopku priprave plana (naročnika/investitorja, izdelovalca plana, nosilcev urejanja prostora, različne javnosti in izdelovalca OP).

5.2 Podatki o stanju kulturne dediščine

Iz uredbe o okoljskem poročilu

2. člen (izrazi) /.../

1. kazalci stanja okolja so podatki o stanju okolja ali njegovih delov o določeni lastnosti ali razvoju pomembnega pojava v okolju, ki so določeni v poročilu o okolju v Republiki Sloveniji, ki je pripravljeno v skladu s predpisi s področja varstva okolja, in drugi javno dostopni kazalci stanja okolja ter drugi kazalci stanja okolja, ki so opredeljeni na podlagi analize okoljskih izhodišč; /.../

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so): /.../

2. podatki o stanju okolja, zlasti pa:

- a) opis obstoječega izhodiščnega stanja okolja in obstoječe obremenjenosti okolja;
- b) prikaz stanja okolja in njegovih delov s kazalci stanja okolja;
- c) prikaz varstvenih, varovanih, zavarovanih, degradiranih in drugih območij, na katerih je zaradi varstva okolja, ohranjanja narave, varstva naravnih virov ali kulturne dediščine predpisan poseben pravni režim;
- d) povzetek veljavnih pravnih režimov na varovanih območjih ali njihovih delih, podatke o pridobitvi naravovarstvenih smernic oziroma drugih smernic za pripravo plana ter strokovnih podlagah in stopnjo njihovega upoštevanja v planu, zlasti glede omilitvenih ukrepov. /.../

Izhodišča

Prikaz stanja kulturne dediščine zajema informacije in podatke o stanju dediščine, problematiki ter trendih glede njenega varstva in celostnega ohranjanja. Na podlagi zbranih informacij in podatkov o stanju kulturne dediščine se izvede ocenjevanje vplivov, zato je pomembno, da se opisi stanja kulturne dediščine (s kazalniki stanja okolja – kulturne dediščine) smiselno navezujejo na kazalnike vrednotenja. V opisih stanja se poudarijo tiste vsebine in enote kulturne dediščine, ki so bile opredeljene v procesu vsebinjenja. Natančnost informacij in podatkov za opis stanja kulturne dediščine je odvisna od hierarhične ravni plana.

Viri podatkov o kulturni dediščini

Za opis stanja kulturne dediščine se uporabljajo naslednji viri podatkov in upoštevajo njihove značilnosti:

Vir podatkov	Značilnosti
Varstveni režimi dediščine (eVRD)	- osnovni, splošni in javni vir podatkov za pripravo planov in presoje - spletna aplikacija, hitro dosegljiv vir podatkov, pregleden, GIS-ovsko dosleden, z jasnim metapodatkovnim opisom - vključuje varstvene režime za vrste in podvrste dediščine ter akte o razglasitvi območij kulturnih spomenikov, kar ob enostavni povezavi grafike in atributne vsebine omogoča lažje delo - prevzem podatkov eVRD v aktivni obliki je možen na portalu Odprti podatki Slovenije (OPSI) https://podatki.gov.si/dataset/varstveni-rezimi-kulturne-dediscine-evrd - dostopni na https://gisportal.gov.si/evrd
Priročnik pravnih režimov varstva, ki jih je treba upoštevati pri pripravi planov in posegih v območja kulturne dediščine	- zgoščen pregled prečiščenih besedil vseh pravnih režimov varstva kulturne dediščine - dostopen na https://gis.gov.si/MK_eVRDpredpis/P_11_11_02.htm
Register nepremične kulturne dediščine (RKD)	- uradna zbirka podatkov, namenjena informacijski podpori izvajanju varstva dediščine ter predstavljanju, raziskovanju, vzgoji, izobraževanju in razvijanju zavesti javnosti o dediščini - omogoča dodatne informacije o kulturni dediščini, omogoča povezavo na slikovni material, pregledovanje Franciscejskega katastra in časovnice - dostopen na https://gisportal.gov.si/rkd
Register nesnovne kulturne dediščine	- uradna zbirka podatkov nesnovne kulturne dediščine - pričakovati je nadaljnji razvoj registra in vpisovanje novih enot - dostopen na www.nesovnadediscina.si/sl/register
Digitalne vsebine kulturne dediščine Slovenije	- javni portal dediščinskih e-vsebin, vsebuje dodatne informacije o kulturni dediščini, slikovni material, povezave - podatki niso ažurni - dostopne na www.eheritage.si
splošne smernice Ministrstva za kulturo za načrtovanje po predpisih s področja urejanja prostora	- ne vsebujejo podatkov o stanju dediščine, so pa pomembne za razumevanje posameznih izrazov, pomena in sistema varstva kulturne dediščine - pripravljene so za državni prostorski načrt (DPN), občinski prostorski načrt (OPN) in občinski podrobni prostorski načrt (OPPN) - dostopne na https://www.gov.si teme/varstvo-dediscine-v-prostorskih-in-razvojnih-dokumentih/

Vir podatkov	Značilnosti
konkretne (posebne, dopolnilne) smernice Ministrstva za kulturo za načrtovanje po predpisih s področja urejanja prostora	- bistvena in aktualna informacija s strani službe varstva kulturne dediščine - vezane na posamezen prostorski akt in zaradi tega lahko naravnane na konkreten načrtovalski/presojevalski problem - lahko določajo posebne usmeritve glede izvedbe CPVO in izdelave OP - podane so tudi za vplivna območja - podane so samo za prostorske akte, ne pa za vse plane, ki so lahko predmet presoje
(prva) mnenja Ministrstva za kulturo po predpisih s področja urejanja prostora	konkretna stališča glede osnutka prostorskega akta in posamezne rešitve v njem, ki lahko vplivajo na vrednostne sodbe
splošne usmeritve za pripravo načrtov po sektorskih predpisih	- podobne smernicam za načrtovanje, za različne sektorske načrte - so objavljene na spletni strani Ministrstva za kulturo
strokovne zasnove varstva, izdelane v skladu s četrtem odstavkom 74. člena ZVKD-1⁸	- vezane na enote kulturne dediščine v posameznem planu - praviloma vključujejo tudi opise stanja in varstvene režime ter podrobnejše vrednotenje, poleg enot dediščine so opredeljena tudi vplivna območja - niso javno dostopne, pridobiti jih je mogoče na Ministrstvu za kulturo ali območnih enotah ZVKDS
ocene ogroženosti kulturne dediščine⁹	- stvarni opis stanja ogroženosti (fizičnega stanja in uporabe) dediščine - niso na voljo za vse enote dediščine, niso javno dostopne, pridobiti jih je mogoče na območnih enotah ZVKDS in Ministrstvu za kulturo - lahko niso več aktualne zaradi časovne oddaljenosti
konservatorski načrt za prenovo in konservatorski načrt	- naravnani na konkretno enoto kulturne dediščine - praviloma vključujejo tudi opise stanja in varstvene režime ter podrobnejše vrednotenje, poleg enot dediščine so opredeljena tudi vplivna območja - omogočajo predstavo o želenem stanju kulturne dediščine
strokovne podlage za prostorske akte	- običajno vsebujejo analize in predlagane rešitve ter utemeljitve v zvezi z načrtovanjem na območju in/ali v enoti kulturne dediščine - rešitve so lahko neusklajene z varstvom kulturne dediščine

⁸ Varstveni režimi za enote iz strokovnih zasnov varstva, izdelanih v skladu z nekdanjimi predpisi s področja varstva kulturne dediščine (pred l. 2008), so preneseni v eVRD, zato teh strokovnih zasnov ni smiselno pridobivati kot vir podatkov.

⁹ Ocena stopnje ogroženosti je kazalnik nujnosti ukrepanja v smislu celostnega ohranjanja dediščine v skladu z veljavno zakonodajo in konvencijami. Stopnja ogroženosti je ocenjena po metodi, ki temelji na oceni stanja in uporabe dediščine po vzoru metode, ki jo je zasnoval English Heritage.

Vir podatkov	Značilnosti
prostorski akti	▪ vključujejo usmeritve in pogoje za celostno ohranjanje kulturne dediščine na posamezni hierarhični ravni, katerih upoštevanje se preverja pri presoji hierarhično nižjega prostorskega akta
strategija varstva dediščine	▪ predvidena z ZVKD-1 (v pripravi) ▪ uporabna pri presojah posameznih razvojnih, predvsem strateških programov
kulturni programi občin	▪ omogočajo vpogled v družbeni kontekst varstva kulturne dediščine ▪ uporabni pri presojah posameznih razvojnih programov
članki, monografije	▪ podrobno obravnavajo posamezne enote kulturne dediščine, geografska območja, zgodovinska obdobja
terenski ogledi	▪ ugotavljanje stvarnosti ▪ priporočeno opravilo, saj je treba poznati prostorski kontekst enot kulturne dediščine in umestitve posega
dodatne strokovne podlage in pridobivanje podatkov	▪ predhodne arheološke in druge raziskave ▪ upoštevajo se ugotovitve iz strokovnih podlag, vezanih na druge presoje sestavine (npr. ugotovljene spremembe vodnega režima v povezavi s presojo za arheološka najdišča, vrtnoarhitekturno dediščino ali dediščinsko kulturno krajino) ▪ sem lahko sodijo ekonomske analize v primeru presoj planov s širšo gospodarsko in družbeno razsežnostjo, pomembnih za celostno ohranjanje kulturne dediščine

Poimenovanje in členitev kulturne dediščine

Pri opisu stanja in v drugih delih OP se dosledno uporablja terminologija iz ZVKD-1 ter Priročnika pravnih režimov varstva, ki jih je treba upoštevati pri pripravi planov in posegih v območja kulturne dediščine (v nadaljevanju: priročnik pravnih režimov varstva). Pri členjenju besedil, opisovanju in v preglednicah se uporabljajo naslednja poimenovanja in členitev kulturne dediščine:¹⁰

- **kulturni spomenik**
 - *kulturni spomenik iz akta o razglasitvi (kratka oznaka: spomenik)*
 - *vplivno območje kulturnega spomenika iz akta o razglasitvi (kratka oznaka: vplivno območje spomenika)*
- **registrirana dediščina**
 - *kulturna dediščina iz strokovnih zasnov varstva (kratka oznaka: dediščina)*
 - stavbna dediščina
 - naselbinska dediščina
 - kulturna krajina
 - vrtnoarhitekturna dediščina
 - memorialna dediščina
 - zgodovinska krajina
 - druga dediščina

¹⁰ Za obrazložitev izrazov glej priročnik pravnih režimov varstva (https://gis.gov.si/MK_eVRDpredpis/P_11_11_02.htm).

- *vplivno območje dediščine (kratka oznaka: vplivno območje)*
- *registrirano arheološko najdišče (kratka oznaka: arheološko najdišče)*
- *kulturna dediščina, ki ni v strokovnih zasnovah varstva (kratka oznaka: dediščina priporočilno)*
 - stavbna dediščina
 - naselbinska dediščina
 - kulturna krajina
 - vrtnoarhitekturna dediščina
 - memorialna dediščina
 - zgodovinska krajina
 - druga dediščina
- **arheološke ostaline**

Prva raven členitev so **predmeti javne koristi** v skladu z 8. členom ZVKD-1.¹¹ Druga raven členitve so **vrste** dediščine, za katere so s priročnikom pravnih režimov varstva določeni **pravni režimi varstva** (v eVRD "Režim"). Tretja raven členitev so **podvrste** dediščine, za katere so v skladu s priročnikom pravnih režimov varstva določeni tudi **dodatni pravni režimi varstva** (v eVRD "Podrežim").¹²

Za splošno opredelitev obravnave kulturne dediščine se priporoča uporaba širokega izraza "celostno ohranjanje kulturne dediščine". Namesto uveljavljenega izraza "objekti in območja kulturne dediščine"¹³ se priporoča uporaba splošnejšega izraza "enote kulturne dediščine".

Uporaba kazalnikov stanja kulturne dediščine

Kazalnike stanja okolja¹⁴ (kulturne dediščine) je treba ločiti od kazalnikov vrednotenja (glej podpoglavje 5.4 Merila vrednotenja vplivov plana). Kazalnike stanja okolja je mogoče opredeliti kot ključne parametre, s katerimi se objektivizirano in praviloma kvantificirano opiše in spremlja stanje okolja. Kazalniki stanja na področju kulturne dediščine niso formalizirani in niso vključeni v poročila o stanju okolja v Republiki Slovenije in sistem Kazalci okolja v Sloveniji (ARSO).

¹¹ 8. člen ZVKD-1 določa tudi "nacionalno bogastvo", ki se nanaša na premično dediščino, ki se praviloma v postopkih strateške presoje ne obravnava, ter "varstvena območja dediščine", ki pa še niso določena, zato priporoči v zvezi z njimi ni mogoče podati.

¹² Vrste in podvrste ne gre mešati z **zvrstmi** dediščine, kot jih določa Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah (Uradni list RS, št. 102/10). Te zvrsti (arheološka najdišča, stavbe, parki in vrtovi, stavbe s parki in vrtovi, spominski objekti in kraji, drugi objekti in naprave, naselja in njihovi deli, kulturna krajina, drugo) naj se v postopkih prostorskega načrtovanja in celovite presoje operativno ne uporabljajo. Prav tako se ne uporablja členitev na **tipe** dediščine, ki so informativno vodeni v eVRD in RKD.

¹³ Dopustna je tudi uporaba tega izraza, vendar naj bo dosledna.

¹⁴ Gradivo sledi priporočilom študije Uporaba in učinkovitost celovite presoje vplivov na okolje ter presoja vplivov na človekovo zdravje (2012), ki namesto izraza "kazalci okolja" uporablja izraz "kazalniki okolja", ki je v vsebinskem pomenu širši. Kazalniki okolja v procesu presoje so opredeljeni kot orodje, s katerim se napoveduje ali kaže stanje oziroma se nakazuje razvoj nekega pojava ali procesa, ter omogočajo odčitavanje sprememb zaradi načrtovanega plana. Tudi predpisi s področja prostorskega načrtovanja in javnih financ, v okviru katerih se prav tako izvaja presoja vplivov/učinkov planov, uporabljajo izraz "kazalnik". Ob spreminjanju in dopolnjevanju predpisov s področja varstva okolja bo treba izrazno zmedo vsekakor odpraviti in izraze uskladiti s sorodnimi izrazi stičnih področij.

Določilo uredbe o okoljskem poročilu o "prikazu stanja s kazalci stanja" se smiselno uporablja tako, da se v opis vključijo bistveni podatki o kulturni dediščini. Primeri kazalcev stanja kulturne dediščine v tem priročniku se uporabljajo predvsem kot opomnik glede ugotavljanja in navajanja lastnosti pri opisu stanja kulturne dediščine. Opisi naj bodo smiselno vezani na vsebino plana in kazalnike vrednotenja.

Pri opisovanju stanja dediščine se s smiselnim izborom kazalcev stanja navajajo naslednji podatki/informacije:

Vrste kazalnikov stanja	Primeri kazalnikov stanja
splošni kazalnik	▪ značilnosti celostnega ohranjanja kulturne dediščine
osnovni kazalnik, naravnani na posege v dediščino, uporaben pri presoji prostorskih aktov in sektorskih načrtov	▪ prisotnost enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, njihove lastnosti (vrsta/režim, podvrsta/dodatni režim, celovitost, zgodovinski kontekst, umeščenost v prostor) in potencial za arheološke ostaline
drugi/dodatni kazalniki, naravnani na posege v dediščino, uporabni predvsem pri presoji izvedbenih prostorskih aktov in sektorskih načrtov	▪ število in obseg (površina) enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji ▪ obseg posegov, s katerimi so se v preteklosti spremenile lastnosti kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji ▪ vpetost enot kulturne dediščine v širše prostorske, funkcionalne in zgodovinske celote ▪ značilnosti urbanističnih, arhitekturnih, krajinskoarhitekturnih in inženirskih rešitev (stavb, javnih površin, gradbenih inženirskih objektov) in njihova vpetost v zgodovinski kontekst
na urejanje prostora naravnani kazalniki celostnega ohranjanja kulturne dediščine, uporabni predvsem pri presoji programov, strateških prostorskih aktov in OPN	▪ vključenost kulturne dediščine v razvoj občine (regije) in družbeni pomen kulturne dediščine v občini (regiji) ▪ vključenost celostnega ohranjanja kulturne dediščine v ciljih in konceptu prostorskega razvoja (konceptu notranjega razvoja naselja, konceptu širitve ureditvenega območja naselja in določitvi območja za dolgoročni razvoj naselja) ▪ značilnosti členitve prostora, določitve namenske rabe prostora, območij prenove in prostorskih izvedbenih pogojev za celostno ohranjanje kulturne dediščine in posamezne enote urejanja prostora ali druga območja ▪ značilnosti širšega prostorskega konteksta enot kulturne dediščine (dominantne vloge, vedut, javnih površin ob enoti dediščine, krajinskega ali grajenega okvira, povezav/dostopov) ▪ prepoznavnost in pomen (simbolni, duhovni, kulturni, identifikacijski) enot kulturne dediščine ▪ ogroženost enot kulturne dediščine (stanje in uporaba), vzdrževanost in obseg prenov, delež enot kulturne dediščine v redni uporabi ▪ funkcionalnost enot (uporabnost, dostopnost, razpoložljivost prostora za opravljanje posamezne dejavnosti) ▪ obseg razvrednotenih ter premalo izkoriščenih zemljišč, stavb in gospodarske javne infrastrukture

Vrste kazalnikov stanja	Primeri kazalnikov stanja
	▪ obseg in značilnosti prostorskih ureditev, s katerimi so se v preteklosti spremenile lastnosti dediščine ▪ obseg in značilnosti prometa na območju naselbinske dediščine ▪ število prebivalcev na območju naselbinske dediščine, zasedenost stanovanj ▪ način in uspešnost upravljanja zgodovinskih okolij in enot kulturne dediščine ▪ število in obseg večjih razvojnih projektov, ki so v preteklosti prispevali k celostnemu ohranjanju kulturne dediščine ▪ obseg informacij o arheoloških ostalinah ▪ obstoj nesnovne kulturne dediščine
drugi kazalniki celostnega ohranjanja kulturne dediščine, uporabni predvsem pri presoji politik, programov	▪ izkoriščenost (ekonomskih in drugih) možnosti, ki jih omogoča kulturna dediščina ▪ vključenost celostnega ohranjanja kulturne dediščine v širše in sektorske razvojne koncepte ter cilje, programe in ukrepe razvoja posameznih dejavnosti (npr. programe razvoja podeželja, turistične razvojne programe) ▪ zagotovljenost pogojev (splošne razmere) za zagotavljanje celostnega ohranjanja kulturne dediščine (npr. družbena infrastruktura, človeški viri, finančni mehanizmi) ▪ obseg možnosti za prepoznavanje in razumevanje lokalne dediščine ter sodelovanje javnosti ▪ obseg predstavljene in promovirane dediščine ter dejavnosti, ki temeljijo na celostnem ohranjanju kulturne dediščine (npr. trajnostnega turizma) ▪ število delovnih mest (zaposlenih) na področju celostnega ohranjanja kulturne dediščine ▪ število obiskovalcev enot kulturne dediščine in s tem povezana problematika ▪ obseg investicij v prenovo kulturne dediščine

Priporočila (1) Izdelava OP naj temelji predvsem na obstoječih, javno dostopnih podatkih. Za pripravo dodatnih strokovnih podlag (podrobnejših raziskav) in zbiranje manjkajočih podatkov se odloči le izjemoma. Primerna sta v posebnih okoliščinah, npr. pri statičnih preveritvah objektov v primeru posegov v njih ali zaradi bližnjih umestitev infrastrukturnih objektov in naprav, pri sondiranju ometov in beležev v primeru poseganj v objekte, za katere ni na voljo dovolj informacij za ustrezno vrednotenje in presojanje. Sodelovanje med pripravljavcem in izdelovalcem plana, izdelovalcem OP in Ministrstvom za kulturo že na začetku izdelave plana/OP ter ustrezno izvedeno vsebinjenje naj omogočijo evidenco vseh podatkov in njihovo uporabo ter opredeljevanje tistih/takšnih dodatnih strokovnih podlag in novih podatkov, ki so pomembni in uporabni za različna opravila v okviru izdelave plana/OP.

(2) Pri navajanju enot kulturne dediščine (besedilih, preglednicah) se podajo naslednje informacije:

- EŠD,
- ime enote,
- vrsta/režim varstva,
- podvrsta/dodatni režim varstva,
- akt o razglasitvi (pri spomenikih),
- kratek opis z navedbo bistvenih podatkov o lastnostih kulturne dediščine.

- (3) Kot lastnosti dediščine se, tako pri analizi stanja kot pri ugotavljanju in vrednotenju vplivov plana, upoštevajo predvsem:

- celovitost: videz/podoba (oblika), struktura (varovane vrednote/prvine dediščine), notranja razmerja (odnos med varovanimi vrednotami/prvinami dediščine), fizično stanje (stopnja nepoškodovanosti prvin, ki se varujejo) in uporaba (vsebina, funkcija);
- zgodovinski kontekst: ozadje nastanka in kasnejših sprememb;
- umeščenost v prostor: položaj v prostoru, odnos (fizični, funkcionalni, percepcijski) do prostorskih prvin in dejavnosti v prostoru, značilni pogledi z enote/na enoto, dostopi/povezave.

Če je na voljo, je smiselno navesti in upoštevati tudi podatek o ogroženosti kulturne dediščine.

- (4) Preverijo se varstveni režimi in dodatni režimi iz aktov o razglasitvi spomenikov in prostorskih aktov. Pri posameznih enotah dediščine se smiselno povzamejo le (se opozori na) ključne določbe režima in dodatnega režima (pomembne za ugotavljanje in oceno vpliva, argumentacijo omilitvenega ukrepa). Ne prepisujejo se celotna besedila režimov iz prostorskih aktov ali iz aktov o razglasitvi!

- (5) Ugotavljanje stanja kulturne dediščine mora izhajati s širokega stališča. Poleg prepoznave posamičnih enot in z njimi povezanih prvin, ki so varovane zlasti zaradi njihove zgodovinske, arheološke, arhitekturne in krajinske pomembnosti, se ugotovijo njihova celovitost, umeščenost v prostor in zgodovinski kontekst ter pomen (simbolni, duhovni, kulturni, identifikacijski) tudi (širše) prostorske celote – funkcionalno, prostorsko in/ali zgodovinsko zaokroženega območja, ki presega meje formalno opredeljenega območja enote dediščine ali vplivnega območja in ima lahko večji pomen kot njegovi posamezni deli. Tudi če vplivno območje ni opredeljeno, je smiselno, da izdelovalec OP zavzame tako stališče. Upoštevajo se povezave in razmerja do drugih enot kulturne dediščine. Včasih posamična enota kulturne dediščine sama po sebi ne izkazuje posebne lastnosti, šele poznavanje njenega širšega konteksta da vpogled v njen dejanski pomen. Analiza stanja naj bo narejena v odnosu do preteklega razvoja (zaznanih trendov) in želenega/predvidenega stanja, z namenom ugotavljanja skladnosti plana s siceršnjo vizijo celostnega ohranjanja kulturne dediščine (in ugotavljanja kumulativnih vplivov).

- (6) Ugotavljanje stanja naj ne bo omejeno le na opredeljene enote dediščine, temveč naj upošteva tudi tiste prostorske entitete, ki niso formalno varovane, pa vendar pomembne za varovanje prostora:

- tudi druge kakovostne starejše grajene ali kako drugače ustvarjene prostorske prvine zaradi materialnega, gospodarskega, kulturnega in socialnega pomena,
- značilno naselbinsko, krajinsko in arhitekturno tipologijo in morfologijo,
- kakovostna razmerja in strukture v krajini, ki predstavljajo prostorsko in časovno kontinuiteto,
- dejavnosti, ki pripomorejo k ohranitvi dediščinskih lastnosti.

Takšna evidenca je pomembna predvsem v urbanem prostoru, v katerem še niso dovolj dobro evidentirane in ovrednotene urbanistične rešitve in posamezni objekti iz novejšje zgodovine (npr. slovenska moderna arhitektura).¹⁵

¹⁵ Evidenca in valorizacija slovenske moderne arhitekture med leti 1945-70 (www.evidenca.org).

- (7) Preverijo se obstoj nesnovne kulturne dediščine in njene morebitne povezave z obravnavanim planom.
- (8) Opis stanja okolja naj bo kratek in jedrnat. Prilagojen naj bo obravnavanemu planu, upoštevajoč hierarhično raven in obseg enot dediščine v planu. Zbiranje informacij in podatkov za opis stanja naj bo osredotočeno na ključne vsebine in vsebine, opredeljene v procesu vsebinjenja. V primeru presoje OPN (ali drugih prostorsko razsežnih planov) v opisu stanja ni smiselno naštevati in opisovati vseh enot kulturne dediščine na območju plana. Bolj racionalno je (v delu OP, ki se nanaša na ugotavljanje vplivov ali v prilogi) izdelati integralno preglednico enot s prikazom ključnih lastnosti ter pregledom posegov in njihovih vplivov (glej podpoglavje 5.6 Ugotavljanje vplivov plana in njihova presoja).
- (9) Grafični prikaz kulturne dediščine naj vsebuje enovit prikaz vrste/režima in podvrste/dodatnega režima kulturne dediščine ter vplivnih območij (z uporabo različnih obrob in polnil/šrafur), z oznako EŠD, če merilo dopušča, pa tudi imenom enote.

Dodatna
priporočila v
zvezi s
podatki o
arheoloških
najdiščih,
arheoloških
ostalinah in
predhodnih
arheoloških
raziskavah

- (1) Registrirana arheološka najdišča in arheološke ostaline se obravnavajo ločeno.
- (2) Za **registrirana arheološka najdišča** so glavni vir informacij gradiva, povezana z njihovim dosedanjim raziskovanjem. V primeru predlaganega/pričakovanega neizogibnega načrtovanja posegov v ta območja se pridobijo dodatna gradiva, saj podatki v eVRD/RKD običajno ne zadoščajo za presoj. Izdelovalec plana ali OP naj razpoložljivost gradiv (člankov, monografij, poročil) preveri v dostopnih bazah podatkov in neposredno pri pristojnem konservatorju na območni enoti ZVKDS. V primeru predlaganih/pričakovanih neizogibnih poseganj na stavbna zemljišča znotraj naselij ali v robne dele registriranih arheoloških najdišč se praviloma izvedejo **predhodne arheološke raziskave**¹⁶ (v nadaljevanju: PAR) za **vrednotenje**, s katerimi se pridobijo dodatne informacije o najdišču ter se na njihovi podlagi natančneje določijo ukrepi varstva.
- (3) Za **arheološke ostaline** sta glavni vir informacij arheološko raziskovanje in/ali naključne najdbe. V okviru postopka CPVO se izvede **PAR za oceno potenciala** zgolj na območju izven registrirane dediščine in kulturnih spomenikov, če načrtovani posegi sodijo pod t. i. posege, ki lahko pomembno vplivajo na okolje, ali če gre za prostorsko ureditev državnega pomena. Če so bile v okviru CPVO izvedene PAR za oceno arheološkega potenciala, so podatki o arheoloških ostalinah zbrani v poročilu o oceni arheološkega potenciala, na podlagi katerega so glede na ugotovljen potencial vpisana nova arheološka najdišča in s strani Ministrstva za kulturo podane tudi usmeritve za nadaljnje varstvo (dopolnitev smernic). Poročila o PAR za oceno potenciala (razen terenskega dela PAR) se običajno nanašajo na večje območje in so dovolj splošna, da jih je mogoče uporabljati za različna načrtovalska/presojevalska opravila, in ne le za potrebe tistega plana, v okviru katerega so bila pripravljena. Prepisovanje besedila iz

¹⁶ PAR 1–4 so predhodne arheološke raziskave za oceno arheološkega potenciala, ki zajemajo historično analizo prostora, analizo podatkov, analize GIS in analize daljinskega zaznavanja (namenskih snemanj). PAR 5–7 so predhodne arheološke raziskave za oceno arheološkega potenciala, ki zajemajo ekstenzivni terenski pregled odprtih in zaprtih površin ter geofizikalne raziskave. PAR 8–13 so predhodne arheološke raziskave za vrednotenje arheološkega potenciala, ki zajemajo intenzivni terenski pregled odprtih in zaprtih površin, in nekatere druge vrste raziskav (podvodni pregled, vrtanje in ročno kopanje, strojno kopanje in podobno), metoda 14 pa je raziskava za nadzorovano odstranitev arheoloških ostalin.

poročila o PAR v OP ni smiselno, povzamejo naj se le ključni izsledki in nadaljnji ukrepi za varstvo iz dopolnitve smernic, ki poročilo smiselno interpretirajo.

Če se na podlagi PAR za oceno potenciala na novo registrirajo arheološka najdišča, se upoštevajo priporočila, ki veljajo za arheološka najdišča.

- (4) Obseg potrebnih ukrepov za varstvo arheoloških ostalin (ki so glede na rezultate PAR za oceno potenciala lahko ohranitev arheoloških ostalin na mestu samem, predstavitev arheoloških ostalin, izvedba PAR za vrednotenje potenciala, PAR za nadzorovano odstranitev in drugo) se določi na podlagi izdanih konkretnih (dopolnilnih) smernic za načrtovanje po predpisih s področja urejanja prostora. Svetuje se neposredno komuniciranje z Ministrstvom za kulturo in ZVKDS.

5.3 Okoljski cilji plana

Iz uredbe o okoljskem poročilu

2. člen (izrazi) /.../

2. okoljski cilji so prevzete obveznosti, določene v ratificiranih mednarodnih pogodbah ali predpisih Evropske unije, ki se nanašajo zlasti na povzročanje čezmejnih vplivov na okolje ter globalno onesnaževanje, in varstveni cilji na območjih s posebnim pravnim režimom, ki vključujejo usmeritve, izhodišča, omejitve in prepovedi zaradi varstva okolja, ohranjanja narave, varstva naravnih virov ali kulturne dediščine. Okoljski cilji so tudi drugi cilji, opredeljeni v okoljskih izhodiščih, programih in načrtih s področja varstva okolja, dokumentih s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in v drugih pravnih aktih zaradi uresničevanja načel varstva okolja ali trajnostnega razvoja;

3. okoljski cilji plana so okoljski cilji, ki se nanašajo na plan in ustrezajo značilnostim okolja na območju oziroma področju plana; /.../

4. člen (izhodišča za pripravo okoljskega poročila) /.../

(2) Okoljski cilji plana se v okoljskem poročilu opredelijo glede na značilnosti plana, ki vključujejo zlasti območje in vsebino plana. Na podlagi okoljskih ciljev plana se ugotavljanje pomembnih vplivov plana in njihovo vrednotenje izvede z uporabo ustreznih meril vrednotenja vplivov plana in ustrezne metodologije. /.../

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so): /.../

3. podatki o okoljskih ciljih plana, merilih vrednotenja in metodah za ugotavljanje in vrednotenje vplivov plana, zlasti pa:

a) okoljski cilji plana z obrazložitvijo načina določitve glede na okoljske cilje, stanje okolja in način upoštevanja teh ciljev pri pripravi plana; /.../

Izhodišča

Okoljski cilj plana opredeljuje, čemu se pri pripravi plana in strateški presoji sledi ali kaj si prizadeva uresničiti. V primeru obravnave alternativ je ustrežnejša tista, ki v večji meri zagotavlja uresničevanje ciljev. Opredeljevanje okoljskih ciljev plana na področju kulturne dediščine temelji na (okoljskih) ciljih, opredeljenih v skladu s slovenskimi ter mednarodnimi dokumenti in predpisi.

Okoljski cilji plana morajo biti naravnani na načrtovani/presojani plan. Pri opredeljevanju okoljskih ciljev plana se je treba zavedati dometa varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine v okviru posameznega plana, ki izhaja iz zmožnosti in pristojnosti posameznih planov glede (ambicioznejšega) celostnega ohranjanja kulturne dediščine. V grobem lahko delimo cilje na:

- "pasivne" cilje varstva kulturne dediščine, katerih namen je zagotavljati obstoj kulturne dediščine, torej varovati stanje/lastnosti kulturne dediščine in preprečiti negativne vplive na kulturno dediščino, ter
- cilje "aktivnega", celostnega ohranjanja kulturne dediščine, ki so namenjeni izboljšanju stanja – prenovi, dolgoročni uporabi in oživljanju kulturne dediščine. Ti cilji niso le varstvene, ampak tudi družbene in ekonomske narave, stremijo k izboljšanju funkcionalnih, tehničnih, prostorsko-oblikovalskih, ekoloških, bivalnih, socialnih, kulturnih, gospodarskih in finančnih razmer.

Medsebojni odnosi med območjem dediščine (zgodovinskim okoljem) in širšim prostorom se odražajo prav v ciljih. Trajnostni razvoj zahteva celostno obravnavo. V primerih, ko je območje dediščine očitna podstat značaja, gospodarstva ali kulturnega dogajanja v nekem prostoru, to zahteva vključitev ciljev, povezanih s kulturno dediščino, v druge cilje, predvsem na področju urbane prenove, turizma, dostopa do storitev, izboljšanja kakovosti življenja, urejanja krajine in urbanega prostora, gospodarskega razvoja. Integracija posameznih, specifičnih ciljev v integralne cilje se izkaže za koristno tudi pri preprečevanju negativnih vplivov (Sustainability Appraisal, 2016).

Upoštevanje okoljskih ciljev (ciljev celostnega ohranjanja kulturne dediščine)

Pri navajanju "okoljskih ciljev, ki so pomembni za plan, ter načina upoštevanja teh ciljev pri pripravi plana" ter pri "obrazložitvi načina določitve okoljskih ciljev plana glede na okoljske cilje" se lahko uporablja eden ali več naslednjih (splošnih) ciljev celostnega ohranjanja kulturne dediščine, povzetih iz referenčnih slovenskih in mednarodnih dokumentov in predpisov:¹⁷

Referenčni dokument ali predpis	Smiselnost sklicevanja v primeru	Okoljski cilj (cilj celostnega ohranjanja kulturne dediščine)
Nacionalni program za kulturo 2014–2017	▪ strateških in izvedbenih prostorskih aktov ter sektorskih načrtov ▪ politik in programov, neposredno ali posredno povezanih z celostnim ohranjanjem kulturne dediščine	▪ celostno ohranjanje dediščine in preprečevanje škodljivih vplivov nanjo ter njeno vključevanje v sodobno življenje ▪ prepoznavanje dediščinskih potencialov za gospodarski, družbeni in trajnostni razvoj ter kontinuirano vključevanje kulturne dediščine v razvojne projekte na lokalni in nacionalni ravni
Arhitekturna politika	▪ strateških in izvedbenih prostorskih aktov ▪ politik in programov, neposredno ali posredno povezanih z graditvijo objektov	▪ celostno ohranjanje arhitekturne dediščine za kulturno identiteto skupnosti

¹⁷ Glej podrobnosti v Izhodiščih. V primeru novelacije posameznih predpisov (npr. Strategije prostorskega razvoja Slovenije) ali novih predpisov (npr. Strategije varstva dediščine) se uporabljajo veljavni predpisi.

Referenčni dokument ali predpis	Smiselnost sklicevanja v primeru	Okoljski cilj (cilj celostnega ohranjanja kulturne dediščine)
Zakon o varstvu kulturne dediščine	vseh planov	- celostno ohranjanje kulturne dediščine (zagotavljanje nadaljnega obstoja in obogatitve dediščine, njenega vzdrževanja, prenove, uporabe in oživljanja) - omogočanje dostopa do dediščine ali do informacij o njej - preprečevanje škodljivih vplivov na dediščino - povečanje splošnega družbenega pomena, ki ga ima dediščina za skupnost in posameznike zaradi svojega kulturnega, vzgojnega, razvojnega, verskega, simbolnega in identifikacijskega potenciala
Strategija prostorskega razvoja Slovenije	vseh planov, predvsem prostorskih aktov	- zagotavljanje kvalitete bivalnega okolja z vključevanjem kulturne dediščine v urejanje, prenovo in oživljanje mest in drugih naselij - zagotavljanje varstva ljudi, premoženja, kulturne dediščine in okolja z ustreznim varstvom pred naravnimi in drugimi nesrečami - smotrna raba prostora za urbanizacijo in nadzor nad širjenjem urbanih območij - spodbujanje ohranjanja in razvoja kulturne raznovrstnosti kot osnove za kakovostno nacionalno prostorsko prepoznavnost, kakovostno bivalno okolje in socialno vključenost - zagotavljanje dostopnosti do dediščine in s tem povečanje identifikacijskih, vzgojnih in gospodarskih potencialov ter njena trajnostna raba
Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine	prostorskih aktov, sektorskih načrtov in programov na območju spomenikov s seznama svetovne dediščine in poskusnega seznama	ugotavljanje, zavarovanje, predstavlanje in posredovanje kulturne in naravne dediščine svetovnega pomena prihodnjim rodovom

Referenčni dokument ali predpis	Smiselnost sklicevanja v primeru	Okoljski cilj (cilj celostnega ohranjanja kulturne dediščine)
Konvencija o varstvu stavbne dediščine Evrope (Granadska konvencija)	▪ prostorskih aktov in sektorskih načrtov, ki posegajo v stavbno dediščino (posamične objekte, stavbne celote, spomeniška območja) ▪ programov, neposredno ali posredno povezanih s prenovo in uporabo stavbne dediščine	▪ celostno ohranjanje stavbne dediščine, preprečevanje poškodovanja, propadanja ali rušenja zavarovanih nepremičnin ▪ omejevanje nevarnosti fizičnega propadanja dediščine ▪ spodbujanje uporabe objektov dediščine novim uporabam ▪ zagotavljanje dostopa javnosti do varovane dediščine
Evropska konvencija o varstvu arheološke dediščine (spremenjena) (Malteška konvencija)	▪ prostorskih aktov in sektorskih načrtov, ki posegajo v arheološka najdišča in/ali arheološke ostaline	▪ prepoznavanje arheološke dediščine in ostalin, izvajanje varstvenih ukrepov ter celostno ohranjanje arheološke dediščine in ostalin
Konvencija o varovanju podvodne kulturne dediščine	▪ prostorskih aktov in sektorskih načrtov, ki posegajo v podvodna arheološka najdišča in/ali arheološke ostaline	▪ ohranitev podvodne kulturne dediščine, prednostno "<i>in situ</i>"
Evropska konvencija o krajini	▪ prostorskih aktov in sektorskih načrtov, ki posegajo v dediščinske kulturne krajine in krajine širšega območja posameznih ali več enot dediščine ▪ programov, neposredno ali posredno povezanih z varstvom, upravljanjem in načrtovanjem krajin	▪ varstvo, upravljanje in načrtovanje krajin kot bistvene sestavine človekovega okolja, kot izraz raznovrstnosti skupne kulturne in naravne dediščine ljudi ter temelj njihove istovetnosti

Referenčni dokument ali predpis	Smiselnost sklicevanja v primeru	Okoljski cilj (cilj celostnega ohranjanja kulturne dediščine)
Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (konvencija iz Fara)	▪ strateških prostorskih aktov in občinskih prostorskih načrtov ▪ politik in programov, neposredno ali posredno povezanih z celostnim ohranjanjem kulturne dediščine	▪ ohranjanje pravice uživati kulturno dediščino, prispevati k njeni obogatitvi ter spoštovanje kulturne dediščine drugih prav tako kakor svoje lastne in s tem tudi skupne evropske dediščine ▪ upoštevanje vseh vidikov dediščine pri obogatitvi gospodarskega, političnega, socialnega in kulturnega razvoja ter načrtovanja rabe prostora ▪ spodbujanje občutka za soodgovornost za kraje, v katerih živimo ljudje ▪ doseganje večje kakovosti pri sodobnem dopolnjevanju okolja brez ogrožanja njegovih kulturnih vrednot ▪ trajnostna raba kulturne dediščine ▪ izkoriščanje možnosti kulturne dediščine kot dejavnika trajnostnega gospodarskega razvoja
Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje	▪ strateških in izvedbenih prostorskih aktov ▪ politik in programov, neposredno ali posredno povezanih s celostnim ohranjanjem kulturne dediščine	▪ podpiranje obnovitvenih in oživitvenih projektov na obstoječi dediščini ▪ spodbujanje ohranjanja in obogatitve dediščine namesto novih gradenj ▪ sistematično upoštevanje dediščine v dokumentih na področju prostorskega načrtovanja in ravnanja z okoljem ▪ povečanje energetske učinkovitosti starejših stavb

Nabor ciljev je okviren. Na podlagi navedenih ter drugih dokumentov in predpisov se zgoraj naštetih cilji (lahko) podrobneje razdelajo in/ali opredelijo tudi drugi za plan pomembni okoljski cilji (cilji celostnega ohranjanja kulturne dediščine). Ti okoljski cilji se lahko, če je to smiselno, uporabijo neposredno tudi kot okoljski cilji plana.

- Priporočila**
- (1) Okoljski cilji plana se prilagodijo značilnostim in hierarhični ravni plana ter konkretni načrtovani/presojani politiki, programu ali prostorski ureditvi. Svetuje se uporaba obvladljivega (manjšega) števila kompleksnejših ciljev. Tudi cilji v povezavi z arheološkimi ostalinami se lahko smiselno vključijo v kompleksne cilje.
 - (2) Okoljski cilji plana se poenotijo/uskladijo s cilji plana. Cilji celostnega ohranjanja kulturne dediščine se, če je le mogoče in smiselno, vključijo že v osnovne cilje plana. Cilji naj ne bodo določeni zgolj deklarativno, iz njih naj izhajajo tudi same rešitve v planu.
 - (3) Okoljske cilje plana morajo sprejeti vsi udeleženci v procesu priprave plana/presoje in biti morajo podlaga za določitev drugih vsebin okoljskega poročila, zato se določijo že v fazi vsebinjenja.
 - (4) Pri opredeljevanju okoljskih ciljev plana se presega pasivno varstvo obstoječih lastnosti kulturne dediščine. Cilji naj temeljijo na aktivnem, celostnem ohranjanju kulturne dediščine, upoštevati morajo in biti naravnani tudi na raznovrstne potenciale, povezane s kulturno dediščino, težiti k izboljšanju stanja. Prizadeva se tudi za določanje čim bolj integralnih okoljskih ciljev plana (npr. povezanih ciljev celostnega ohranjanja kulturne dediščine in ohranjanja kakovosti krajine).
 - (5) Cilji morajo biti jasni in dovolj natančni, ne smejo dopuščati preveč različnih razlag. Vsem morajo biti razumljivi na podoben način. Cilji morajo biti merljivi, tako da jih je mogoče kvantificirati ali izraziti v kombinaciji opisnih in številčnih meril. Biti morajo sprejemljivi za vse tiste, ki sprejemajo odgovornost za njihovo uresničevanje. Čeprav morajo biti cilji zastavljeni dovolj ambiciozno, morajo hkrati biti dovolj realni, da jih je mogoče uresničiti v določenem časovnem okviru (Impact Assessment Guidelines, 2006).
 - (6) V primeru navajanja predpisov s področja varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine (v poglavju o okoljskih ciljih ali ločenem poglavju) se navedejo le za plan pomembni predpisi.¹⁸

¹⁸ Npr. navajanje Konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine, če plan ne posega v območje spomenikov s seznama svetovne dediščine, je nesmiselno.

Vrste okoljskih ciljev plana in njihovi primeri

Primeri okoljskih ciljev plana se uporabljajo kot izhodišče za njihovo opredelitev v OP. Posamezni cilji se lahko navedejo iz različnih vrst ciljev, kombinirajo, prilagajajo in/ali dodajajo glede na značilnosti plana. Primeri so zasnovani tako, da se na posamezni okoljski cilj plana navezuje ustrezen kazalec stanja okolja (glej preglednico v podpoglavju 5.2 Prikaz stanja kulturne dediščine) in kazalnik vrednotenja (glej podpoglavje 5.4 Merila vrednotenja vplivov plana).

Vrste okoljskih ciljev plana	Primeri okoljskih ciljev plana
splošni cilj	celostno ohranjanje kulturne dediščine
osnovni cilj, naravnani na posege v dediščino, uporaben pri presoji prostorskih aktov in sektorskih načrtov	upoštevanje in ohranjanje lastnosti (vrste/režima, podvrste/dodatnega režima, celovitosti, zgodovinskega konteksta, umeščenosti v prostor)¹⁹ enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji ter arheoloških ostalin
drugi/dodatni cilji, naravnani na posege v dediščino, uporabni predvsem pri presoji izvedbenih prostorskih aktov in sektorskih načrtov	- izogibanje enotam kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, ohranjanje njihovega števila in obsega ter preprečevanje škodljivih vplivov nanje - preprečevanje posegov, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji - ohranjanje celovitosti širših prostorskih, funkcionalnih in zgodovinskih celot - zagotavljanje kakovostnih urbanističnih, arhitekturnih, krajinskoarhitekturnih in inženirskih rešitev (stavb, javnih površin, gradbenih inženirskih objektov), z upoštevanjem zgodovinskega konteksta
na urejanje prostora naravnani cilji celostnega ohranjanja kulturne dediščine, uporabni predvsem pri presoji programov, strateških prostorskih aktov in OPN²⁰	- vključevanje kulturne dediščine v razvoj občine (regije) in krepitev družbenega pomena kulturne dediščine v občini (regiji) - vključevanje celostnega ohranjanja kulturne dediščine v cilje in koncepte prostorskega razvoja (koncept notranjega razvoja naselja, koncept širitve ureditvenega območja naselja in določitev območja za dolgoročni razvoj naselja) - upoštevanje enot kulturne dediščine pri členitvi prostora, določitvi namenske rabe prostora, območij prenove in prostorskih izvedbenih pogojev za celostno ohranjanje kulturne dediščine in posamezne enote urejanja prostora ali druga območja - ohranjanje ali izboljšanje širšega prostorskega konteksta enot kulturne dediščine (dominantne vloge, vedut, javnih površin ob objektu dediščine, krajinskega ali grajenega okvira, povezav/dostopov) - povečanje prepoznavnosti in pomena (simbolnega, duhovnega, kulturnega, identifikacijskega) enot kulturne dediščine

¹⁹ V ciljih je mogoče poudariti nekatere lastnosti, npr. ohranjanje značilnih pogledov.

²⁰ Izbira ciljev je lahko drugačna, če gre za prvo pripravo akta ali spremembe in dopolnitve akta.

Vrste okoljskih ciljev plana	Primeri okoljskih ciljev plana
	▪ zmanjšanje ogroženosti enot kulturne dediščine – zagotavljanje ustreznega fizičnega stanja z rednim vzdrževanjem, povečanje obsega prenov in deleža enot kulturne dediščine v redni uporabi ▪ izboljšanje funkcionalnosti enot (uporabnosti, dostopnosti,²¹ razpoložljivosti prostora za opravljanje posamezne dejavnosti) ▪ optimizacija rabe zemljišč, stavb in gospodarske javne infrastrukture ▪ preprečevanje prostorskih ureditev, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti dediščine ▪ omejevanje motornega prometa na območju naselbinske dediščine ▪ povečanje števila prebivalcev na območju naselbinske dediščine, zasedenosti stanovanj ▪ izboljšanje upravljanja zgodovinskih okolij in enot kulturne dediščine ▪ povečanje števila in obsega večjih razvojnih projektov, ki prispevajo k celostnemu ohranjanju kulturne dediščine ▪ povečanje obsega informacij o arheoloških ostalinah ▪ zagotavljanje pogojev za nadaljnji obstoj nesnovne kulturne dediščine
primer kompleksnega cilja za presojo OPN	▪ vključevanje celovitega ohranjanja kulturne dediščine v cilje in koncepte prostorskega razvoja, upoštevanje in ohranjanje lastnosti (vrste/režima, podvrste/dodatnega režima, celovitosti, zgodovinskega konteksta, umeščenosti v prostor) enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, preprečevanje prostorskih ureditev, s katerimi bi se utegnile spremeniti te lastnosti, ter ohranjanje arheoloških ostalih
drugi cilji celostnega ohranjanja kulturne dediščine, uporabi predvsem pri presoji politik in programov	▪ izkoriščanje (ekonomskih in drugih) potencialov, ki jih omogoča kulturna dediščina ▪ vključevanje celostnega ohranjanja kulturne dediščine v širše in sektorske razvojne koncepte ter cilje, programe in ukrepe razvoja posameznih dejavnosti (npr. programe razvoja podeželja, turistične razvojne programe) ▪ zagotavljanje pogojev (splošnih razmer) za celostno ohranjanje kulturne dediščine (npr. družbene infrastrukture, človeških virov, finančnih mehanizmov) ▪ zagotavljanje boljših možnosti za prepoznavanje in razumevanje lokalne dediščine ter sodelovanje javnosti ▪ izboljšanje predstavitve in promocije dediščine ter dejavnosti, ki temeljijo na celostnem ohranjanju kulturne dediščine (npr. trajnostnega turizma) ▪ povečanje števila delovnih mest (zaposlenih) na področju celostnega ohranjanja kulturne dediščine ▪ povečanje/zmanjšanje (optimizacija) števila obiskovalcev enot kulturne dediščine ▪ povečanje obsega investicij v prenovu kulturne dediščine

²¹ Pri tem ni mišljena le fizična dostopnost, temveč dostopnost v najširšem pomenu besede, npr. do informacij v zvezi s kulturno dediščino.

5.4 Merila vrednotenja vplivov plana

Iz uredbe o okoljskem poročilu

4. člen (izhodišča za pripravo okoljskega poročila) /.../

(3) Ustrezna merila vrednotenja vplivov plana na okolje, ohranjanje narave, varstvo človekovega zdravja in kulturno dediščino so stopnje odstopanja od kazalcev stanja okolja, stopnje doseganja varstvenih ciljev in druga merila, ki zagotavljajo ustrezno vrednotenje vplivov plana.

(4) Pri izdelavi okoljskega poročila je treba izbrati taka merila vrednotenja in take metode ugotavljanja ter vrednotenja vplivov plana, da bodo v čim večji meri lahko ugotovljeni vsi pomembni vplivi plana na doseganje okoljskih ciljev in bodo ugotovljeni vplivi tudi ustrezno ovrednoteni. /.../

11. člen (velikostni razredi)

(1) Vrednotenje vplivov plana na uresničevanje okoljskih ciljev plana se ugotavlja v naslednjih velikostnih razredih:

- razred A: ni vpliva oziroma je pozitiven vpliv;
- razred B: vpliv je nebitven;
- razred C: vpliv je nebitven zaradi izvedbe omilitvenih ukrepov;
- razred D: vpliv je bistven;
- razred E: vpliv je uničujoč;
- razred X: ugotavljanje vpliva ni možno. /.../

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so): /.../

3. podatki o okoljskih ciljih plana, merilih vrednotenja in metodah za ugotavljanje in vrednotenje vplivov plana, zlasti pa: /.../

b) izbrana merila vrednotenja vplivov plana na okolje z utemeljitvijo izbora in načina uporabe; /.../

Izhodišča

V OP so opisi "meril vrednotenja vplivov plana" pripravljeni (tudi zaradi nejasnih določil uredbe o okoljskem poročilu) različno.²² Opis meril vrednotenja se običajno združuje z opisom okoljskih ciljev plana in/ali opisom metod za ugotavljanje in vrednotenje plana, kar je smiselno, saj gre za povezane vsebine. Priročnik temelji na predpostavki, da je v okviru opisa meril vrednotenja vplivov plana smiselno opredeliti:

- kazalnike vrednotenja in
- kriterije za razvrstitev v razred vplivov.

²² Glej poglavje 5 Ocena dosedanje prakse v Izhodiščih.

Kazalniki vrednotenja

Ločevati je treba med **kazalniki stanja okolja**, ki omogočajo opisovanje in dolgoročno spremljanje stanja posamezne okoljske sestavine, in **kazalniki vrednotenja**,²³ s katerimi je mogoče opisati spremembe, ki bi bile lahko posledica izvedbe presojanega plana. Uredba o okoljskem poročilu določa le kazalce stanja okolja, s katerimi naj bi se prikazalo stanje okolja in njegovih delov, navedbe/uporabe kazalnikov vrednotenja pa ne določa. Praksa se je smiselno oblikovala v smeri, da kazalnike za ugotavljanje in vrednotenje vplivov vendarle smiselno uporablja (poimenovani so sicer precej raznoliko, kot "kazalci", "okoljski kazalci", "kazalci vrednotenja", "kazalci stanja okolja", "merila vrednotenja"), saj so popolnoma uveljavljeno orodje v procesu ocenjevanja vplivov planov na različnih hierarhičnih ravneh načrtovanja (Bockstaller in Girardin, 2003).

V presojah so kazalniki namenjeni predvsem prikazu sprememb in so podlaga za ugotavljanje odklona od zastavljenega cilja oziroma za ugotavljanje stopnje doseganja ali uresničevanja cilja. Kazalnike v procesu strateškega ocenjevanja vplivov na okolje bi lahko opredelili kot nekakšno merilno orodje, ki ga uporabljamo za opredeljevanje in ocenjevanje vplivov plana. Pomembno izhodišče pri opredeljevanju kazalnikov je, da morajo biti zelo natančno opredeljeni, da omogočajo pregledno primerjavo. Biti morajo merljivi, znanstveno potrjeni in podani v obliki in na način, da prispevajo ustrezne informacije za odločanje (Donnelly in sod., 2007). Za izbiro kazalnika v procesu presoje morajo ti izpolnjevati naslednje pogoje (Kontić, 2000):

- veljati morajo za posamezni primer in v splošnem,
- predstavljati morajo bistvene vsebine,
- odražati morajo državne/regionalne interese in lokalna gibanja,
- izhajati morajo iz veljavnih načel in postavk,
- izhajati morajo tudi iz relativno lahko dostopnih informacij in informacij, ki so dostopne za daljše časovno obdobje.

Priporočila v zvezi s kazalniki vrednotenja

- (1) Praviloma se opredeli **niz za konkreten plan pomembnih kazalnikov vrednotenja**, lahko tudi zelo specifičnih. Vezani naj bodo na konkreten problem in vsebino plana (širino obravnave kulturne dediščine) in naj izhajajo iz obravnavanega okolja (spektra zadevne kulturne dediščine). Podobno kot pri okoljskih ciljnih plana se svetuje uporaba obvladljivega (manjšega) števila kompleksnejših kazalnikov.
- (2) Kazalniki vrednotenja naj sledijo okoljskemu cilju ter temeljijo na dostopnih in v presoji ugotovljivih informacijah. Zaželeno je, da se vežejo na uporabljene kazalce stanja okolja, ni pa to vedno mogoče. Zasnujejo se tako, da pokrijejo tudi omilitvene ukrepe, obravnavajo tako negativne kot pozitivne vplive ter različne vrste vplivov (neposredne, daljinske, kumulativne). Uporabljajo se kvalitativni in kvantitativni kazalniki.

²³ V literaturi se za te kazalnike uporabljajo raznolika poimenovanja. Priročnik uporablja izraz "kazalnik vrednotenja", dopušča pa tudi uporabo drugih sorodnih izrazov, npr. "kazalnik sprememb" ali "kazalnik vplivov". Vsekakor se za potrebe vrednotenja vplivov plana odsvetuje uporaba izraza "kazalec stanja okolja", saj gre v tem primeru za vsebinsko drugačen izraz. Glej tudi opombo 14 v podpoglavju 5.2 Podatki o stanju kulturne dediščine.

- (3) Kot splošni, povsod uporaben kazalnik vrednotenja, ki izhaja iz osnovnega cilja "celostno ohranjanje kulturne dediščine", je opredeljen kazalnik "stopnja celostnega ohranjanja kulturne dediščine", vendar se hkrati priporoča, da se uporabljajo nazornejši, planu prilagojeni kazalniki vrednotenja.
- (4) Za osnovni kazalnik, naravnan na presoje posegov v enote dediščine, uporaben predvsem pri presoji prostorskih aktov in sektorskih načrtov, vezan na cilj "upoštevanje in ohranjanje lastnosti enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, ter arheoloških ostalin", je mogoče priporočiti kazalnik "obseg in značilnosti posegov v enote kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, ter arheološke ostaline", vendar je pomembno, da se pri tem upoštevajo:²⁴
- vrsta/režim,
 - podvrsta/dodatni režim,
 - celovitost,
 - zgodovinski kontekst in
 - umeščenost v prostor.

Kazalnik sam zadostuje predvsem pri tistih planih, ki obravnavajo v glavnem negativni vpliv na enote kulturne dediščine, npr. planih, ki se nanašajo na širitve ureditvenega območja naselja in umeščanje objektov ali drugih posegov v prostor.

- (5) Pri kompleksnejših planih (razvojnih programih, strateških prostorskih aktih) se pri opredeljevanju kazalnikov vrednotenja kulturne dediščine poleg že naštetih upoštevajo izhodišča dokumentov in predpisov glede integracije celostnega ohranjanja kulturne dediščine v urejanje prostora, gospodarstvo in delovanje družbe nasploh. V okviru teh se uporabijo kazalniki vrednotenja, vezani na cilje aktivnega, celostnega ohranjanja kulturne dediščine.

²⁴ Glej pomen izrazov v podpoglavju 5.2 Podatki o stanju kulturne dediščine.

Vrste kazalnikov vrednotenja in njihovi primeri

Primeri kazalnikov vrednotenja se uporabljajo kot izhodišče za njihovo opredelitev v OP. Posamezni kazalniki se glede na opredeljene okoljske cilje plana lahko nanizajo iz različnih vrst kazalnikov, kombinirajo, prilagajajo in/ali dodajajo.

Vrste kazalnikov vrednotenja	Primeri kazalnikov vrednotenja
splošni kazalnik	stopnja celostne ohranjenosti kulturne dediščine
osnovni kazalnik, naravnani na posege v dediščino, uporaben pri presoji prostorskih aktov in sektorskih načrtov	obseg in značilnosti posegov v enote kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, upoštevajoč njihove lastnosti (vrsto/režim, podvrsto/dodatni režim, celovitost, zgodovinski kontekst in umeščenost v prostor) ter stopnja ohranjenosti arheoloških ostalin
drugi/dodatni kazalniki, naravnani na posege v dediščino, uporabni predvsem pri presoji izvedbenih prostorskih aktov in sektorskih načrtov	- število/dolžina/površina pričakovanih poseganj/razvrednotenj/poškodb/uničenj enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji - obseg posegov, s katerimi bi se lahko spremenile lastnosti kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji - obseg in značilnosti posegov v širše prostorske, funkcionalne in zgodovinske celote - ustreznost urbanističnih, arhitekturnih, krajinskoarhitekturnih in inženirskih rešitev (stavb, javnih površin, gradbenih inženirskih objektov) in njihova vpetost v zgodovinski kontekst
na urejanje prostora naravnani kazalniki celostnega ohranjanja kulturne dediščine, uporabni predvsem pri presoji programov, strateških prostorskih aktov in OPN	- stopnja vključenosti kulturne dediščine v razvoj občine (regije) in krepitev družbenega pomena kulturne dediščine v občini (regiji) - stopnja in način vključenosti celostnega ohranjanja kulturne dediščine v ciljih in konceptu prostorskega razvoja (konceptu notranjega razvoja naselja, konceptu širitve ureditvenega območja naselja in določitvi območja za dolgoročni razvoj naselja) - ustreznost upoštevanja enot kulturne dediščine pri členitvi prostora, določitvi namenske rabe prostora, območij prenove in prostorskih izvedbenih pogojev za celostno ohranjanje kulturne dediščine in posamezne enote urejanja prostora ali druga območja - stopnja ohranjenosti ali izboljšanja širšega prostorskega konteksta enot kulturne dediščine (dominantne vloge, vedut, javnih površin ob enoti dediščine, krajinskega ali grajenega okvira, povezav/dostopov) - stopnja povečanja prepoznavnosti in pomena (simbolnega, duhovnega, kulturnega, identifikacijskega) enot kulturne dediščine - stopnja in obseg zmanjšanja ogroženosti enot kulturne dediščine – zagotovitve ustreznega fizičnega stanja z rednim vzdrževanjem, obseg povečanja prenov in deleža enot kulturne dediščine v redni uporabi - stopnja izboljšanja funkcionalnosti enot (uporabnosti, dostopnosti, razpoložljivosti prostora za opravljanje posamezne dejavnosti)

Vrste kazalnikov vrednotenja	Primeri kazalnikov vrednotenja
	▪ stopnja in način optimizacije rabe zemljišč, stavb in javne gospodarske infrastrukture ▪ obseg in značilnosti prostorskih ureditev, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti dediščine ▪ obseg in značilnosti prometa na območju naselbinske dediščine ▪ število prebivalcev na območju naselbinske dediščine, zasedenost stanovanj ▪ stopnja izboljšanja upravljanja zgodovinskih okolij in enot kulturne dediščine ▪ število in obseg večjih razvojnih projektov, ki prispevajo k celostnemu ohranjanju kulturne dediščine ▪ obseg novih informacij o arheoloških ostalinah ▪ zagotovitev pogojev za nadaljnji obstoj nesnovne kulturne dediščine
primer kompleksnega kazalnika za presojo OPN	▪ stopnja in način vključenosti celostnega ohranjanja kulturne dediščine v cilje in koncepte prostorskega razvoja, obseg in značilnosti posegov v enote kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, upoštevajoč lastnosti (vrsto/režim, podvrsto/dodatni režim, celovitost, zgodovinski kontekst, umeščenost v prostor), obseg prostorskih ureditev, s katerimi bi se utegnile spremeniti te lastnosti, ter stopnja ohranjenosti arheoloških ostalin
drugi kazalniki celostnega ohranjanja kulturne dediščine, uporabni predvsem pri presoji politik, programov	▪ stopnja izkoriščenosti (ekonomskih in drugih) potencialov, ki jih omogoča kulturna dediščina ▪ stopnja vključenosti celostnega ohranjanja kulturne dediščine v širše in sektorske razvojne koncepte ter cilje, programe in ukrepe razvoja posameznih dejavnosti (npr. programe razvoja podeželja, turistične razvojne programe) ▪ stopnja izboljšanja pogojev (splošnih razmer) za zagotavljanje celostnega ohranjanja kulturne dediščine (npr. družbene infrastrukture, človeških virov, finančnih mehanizmov) ▪ stopnja izboljšanja možnosti za prepoznavanje in razumevanje lokalne dediščine ter sodelovanje javnosti ▪ stopnja predstavitve in promocije dediščine ter dejavnosti, ki temeljijo na celostnem ohranjanju kulturne dediščine (npr. trajnostnega turizma) ▪ število novih delovnih mest (zaposlenih) na področju celostnega ohranjanja kulturne dediščine ▪ obseg povečanja/zmanjšanja števila obiskovalcev enot kulturne dediščine ▪ obseg povečanja investicij v prenovo kulturne dediščine

Kriteriji razvrstitve v velikostni razred vplivov

Kazalniki vrednotenja se morajo operativno odraziti v kriterijih razvrstitve v velikostne razrede vplivov.²⁵ Pri določanju kriterijev (in samem ugotavljanju in ocenjevanju vplivov) se upošteva, da je na splošno stopnja vpliva na okolje odvisna od obsega spremembe in/ali spremembe kakovosti (Marušič in Mlakar, 2004). Pri presoji vpliva na kulturno dediščino se tako upošteva, da je vpliv večji v primeru:

- večjega obsega spremembe, npr. večjega obsega posegov v enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja, večjega odmika od določil varstvenega režima, večjega zmanjšanja celovitosti (izgube varovanih prvin, porušitve notranjih razmerij, spremembe videza), večjega razvrednotenja umeščenosti v prostor ali odmika od zgodovinskega konteksta in/ali
- posega v območje (enote dediščine ali njeno širše območje), ki se šteje za relativno pomembnejše (bolj "kakovostno"), npr. območje bliže enoti kulturne dediščine, v značilni veduti na enoto, izraža veliko stopnjo celovitosti (ohranjenost/avtentičnost prvin, notranjih razmerij, videza), je ključno za ohranitev celovitosti, nadaljnega zagotavljanja dominantne umeščenosti enote v prostor ali je del zgodovinskega konteksta, in tudi v primeru posega v tiste lastnosti dediščine, ki se štejejo za relativno pomembnejše (ključne) za ohranjanje obravnavane enote dediščine.

Priporočila v zvezi s kriteriji za razvrstitev v velikostni razred vplivov

- (1) Kriteriji razvrstitve v velikostni razred vplivov se praviloma opredelijo za vsak posamezen okoljski cilj plana in kazalnik vrednotenja. V primeru uporabe kompleksnejših okoljskih ciljev plana in kazalnikov (racionalizacije okvira presoje) se kriteriji smiselno kombinirajo (npr. z uporabo veznika in/ali) tako, da zaobjamejo vse vsebine, na katere se nanašata cilj in kazalnik.
- (2) S kriteriji se kazalnik razčleni po vrednostni lestvici od primera, ko je vpliv na kulturno dediščino pozitiven ali ga ni, do primera, ko je vpliv na kulturno dediščino uničujoč. Opis naj bo čim nazornejši.
- (3) Pri kriterijih za razred vpliva "C" se upoštevajo priporočila o tem, kaj velja za omilitveni ukrep (glej podpoglavje 5.6 Ugotavljanje in vrednotenje vplivov plana ter podpoglavje 5.7 Omilitveni (izboljševalni) ukrepi).

Primeri razvrstitve v velikostni razred vplivov

V nadaljevanju so podani primeri kriterijev za razvrstitev v razrede vplivov za tri najbolj tipične vrste presojanih planov (občinski prostorski načrt, izvedbeni prostorski akt za infrastrukturni objekt, razvojni program), upoštevajoč primere splošnih okoljskih ciljev plana in kazalnikov vrednotenja.²⁶

²⁵ V OP se za tak opis uporabljajo raznolika poimenovanja. Priročnik uporablja zvezo "kriteriji razvrstitve v velikostne razrede vpliva", dopušča pa tudi uporabo drugih smiselnih imenovanj, npr. "opis ocene". Vsekakor se za potrebe takega opisovanja odsvetuje uporaba zveze "metoda/metodologija ugotavljanja/vrednotenja", saj ima ta vsebinsko drugačen pomen (nanašati bi se morala na opis metodološkega načina ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana).

²⁶ Ugotavljanje velikosti vpliva ali pomena vpliva z lestvicami je teoretično utemeljen in v praksi uveljavljen način. Žal uredba o okoljskem poročilu ne omogoča razvite lestvice z razponom velikostnih razredov, ki bi ponazarjali stvarno velikost vpliva. Priročnik s primeri zaradi uporabnosti sicer sledi velikostnim razredom iz uredbe, vendar hkrati opozarja, da bo ob spreminjanju in dopolnjevanju predpisov s področja varstva okolja treba to lestvico vsekakor spremeniti (podrobneje glej v Izhodiščih).

Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov, uporabni pri presoji občinskega prostorskega načrta

- okoljski cilj plana: vključevanje celovitega ohranjanja kulturne dediščine v cilje in koncepte prostorskega razvoja, upoštevanje in ohranjanje lastnosti enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, preprečevanje prostorskih ureditev, s katerimi bi se utegnile spremeniti te lastnosti, ter ohranjanje arheoloških ostalin;
- kazalnik vrednotenja: stopnja in način vključenosti celostnega ohranjanja kulturne dediščine v cilje in koncepte prostorskega razvoja, obseg in značilnosti posegov v enote kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, upoštevajoč lastnosti in obseg prostorskih ureditev, s katerimi bi se utegnile spremeniti te lastnosti, ter stopnja ohranjenosti arheoloških ostalin.

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer OPN
A – vpliva ni ali je pozitiven <i>Primer, za katerega bi bila dana ocena, da vpliva ni:</i>	▪ Plan v cilje in koncept prostorskega razvoja vključuje celostno ohranjanje kulturne dediščine. Plan ne posega v enote kulturne dediščine in/ali v njihova vplivna območja, zato ne bo imel vplivov na ohranitev celovitosti enot kulturne dediščine. Prostorske ureditve, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti dediščine, v planu niso načrtovane. <i>Spremembe OPN, ki se vsebin kulturne dediščine ne dotikajo.</i> ▪ Izvedba plana bo imela pozitiven vpliv na kulturno dediščino. Plan v cilje in koncept prostorskega razvoja vključuje celostno ohranjanje kulturne dediščine, načrtujejo se prostorske ureditve, ki bodo prispevale k ohranitvi celovitosti enot kulturne dediščine, ter prostorske ureditve, ki bodo izboljšale varovane lastnosti dediščine.
<i>Primer, za katerega bi bila dana ocena, da je vpliv pozitiven:</i>	<i>Cilji prostorskega razvoja vključujejo tudi cilje s področja celostnega ohranjanja kulturne dediščine, npr.:</i> - zagotavljanje vključevanja kulturne dediščine v urejanje in prenovo naselij ter ohranjanje njihovih arhitekturnih kakovosti; - zagotavljanje primernosti umestitve in oblikovanja novogradenj in/ali novih delov naselij, predvsem upoštevajoč varovane lastnosti naselbinske kulturne dediščine; - zagotavljanje ohranjanja dediščinskih kulturnih krajin v občini. <i>Načrtovane so prostorske ureditve, ki bodo prispevale k ohranitvi celovitosti enot kulturne dediščine, npr.:</i> - določitev posebne enote urejanja prostora enoti kulturne dediščine in njenemu vplivnemu območju ter podrobnih prostorskih izvedbenih pogojev (v nadaljevanju: PPIP), na podlagi katerih je zagotovljeno varstvo in omogočen razvoj kulturne dediščine. <i>Načrtovane so prostorske ureditve, ki bodo izboljšale varovane lastnosti dediščine, npr.:</i> - ureditev javnega prostora pred objektom kulturne dediščine; - nova cesta, ki bo razbremenila cesto, ki vodi mimo enote kulturne dediščine.
B – vpliv je nebitven	▪ Plan v cilje in koncept prostorskega razvoja vključuje celostno ohranjanje kulturne dediščine. Posega v enote kulturne dediščine in/ali v njihova vplivna območja, vendar ne tako, da bi negativno vplival na ohranjanje celovitosti enot kulturne dediščine, oziroma tako, da bi se varovane lastnosti enot kulturne dediščine bistveno spremenile.

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer OPN
Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:	Cilji prostorskega razvoja vključujejo tudi cilje s področja celostnega ohranjanja kulturne dediščine. Načrtovane so prostorske ureditve, npr.: - poseg v robno območje enote kulturne krajine ob obstoječi pozidavi. Sprememba ne spreminja značilne silhete naselja in značilnosti teras, zaradi česar se območje varuje; - poseg v območje arheološkega najdišča. Na območju so že bile izvedene arheološke raziskave, iz rezultatov izhaja, da je poseg v skladu z ukrepi varstva; - poseg ne posega v enoto kulturne dediščine, se pa neposredno približa kulturnemu spomeniku (spomeniku žrtvam). Glede na to, da je širitev stavbnega zemljišča namenjena pokopališču, poseg ne bo imel bistvenih vplivov na enoto kulturne dediščine.
C – vpliv je ne bistven zaradi izvedbe omilitvenih ukrepov	- Plan celostnega ohranjanja kulturne dediščine ne vključuje dovolj v cilje in koncept prostorskega razvoja. Posega v enoto kulturne dediščine. Z učinkovitimi in izvedljivimi omilitvenimi ukrepi je zagotovljeno, da vplivi na celovitost enot kulturne dediščine in/ali druge varovane lastnosti enot kulturne dediščine ne bodo bistveni. Primer, za katerega bi bila dana taka ocena: Načrtovane so prostorske ureditve, npr.: - prostorska ureditev, ki se delno nahaja na arheološkem najdišču, s PPIP pa gradnja novih objektov na območju arheološkega najdišča ni dovoljena; - v bližini enote stavbne dediščine se načrtuje nova pozidava, ki bi lahko uničila njen prostorski kontekst, s PPIP pa je npr. določeno, da je treba okrog enote kulturne dediščine v radiju 10 m ohranjati odprt prostor; - ob območju naselbinske dediščine se načrtuje novo območje stanovanjske gradnje, ki se s cezuro odmakne od enote dediščine (cezura lahko določena s PPIP, lahko z namensko rabo); - območje dediščine je večinoma pozidano, pojavljajo se le posamezne nezazidane parcele, njihova pozidava oziroma drugi posegi na območju dediščine ob upoštevanju splošnih PIP za naselbinsko dediščino ne bodo imeli negativnih vplivov na enoto dediščine.
D – vpliv je bistven	- Plan ne vključuje celostnega ohranjanja kulturne dediščine v cilje in koncept prostorskega razvoja. V enoto kulturne dediščine posega tako, da so vplivi na celovitost enot kulturne dediščine in/ali druge varovane lastnosti enot kulturne dediščine bistveni. Učinkoviti in izvedljivi omilitveni ukrepi niso možni. Primer, za katerega bi bila dana taka ocena: Načrtovane so prostorske ureditve, npr.: - nova poselitev znotraj vplivnega območja enote kulturne dediščine in v njeni veduti. Varovane lastnosti enote kulturne dediščine so značilni pogledi; - gradnja novih stavb v neposredni bližini enote kulturne dediščine, katere varovane lastnosti so prostorski kontekst in vedute na enoto kulturne dediščine; - dopuščanje postavitve nezahtevnih in enostavnih objektov, ki niso namenjeni ohranjanju oziroma predstavitvi dediščine na enoti dediščine; - poseg v območje arheološkega najdišča, na območju so že bile izvedene arheološke raziskave, iz rezultatov izhaja, da poseg ni v skladu z ukrepi varstva.

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer OPN
E – vpliv je uničujoč	Plan ne vključuje celostnega ohranjanja kulturne dediščine v cilje in koncept prostorskega razvoja. V enote kulturne dediščine posega tako, da uniči celovitost enot kulturne dediščine in/ali druge varovane lastnosti enot kulturne dediščine. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Načrtovana cesta preči objekt kulturne dediščine, ki bi ga bilo treba zaradi gradnje ceste odstraniti.
X – ugotavljanje vpliva ni možno	Ni na voljo dovolj ustreznih podatkov za ugotavljanje vplivov plana. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Ta ocena se uporabi izjemoma, le v vmesnih fazah priprave plana/presoje, npr. v primerih, ko še ni na voljo rezultatov predhodnih arheoloških raziskav.

Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov, uporabljeni pri presoji izvedbenega prostorskega akta za infrastrukturni objekt:

- okoljski cilj plana: upoštevanje in ohranjanje lastnosti (vrste/režima, podvrste/dodatnega režima, celovitosti, zgodovinskega konteksta, umeščenosti v prostor) enot kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, ter arheoloških ostalin;
- kazalnik vrednotenja: obseg in značilnosti posegov na enote kulturne dediščine, vključno z vplivnimi območji, upoštevajoč njihove lastnosti (vrsto/režim, podvrsto/dodatni režim, celovitost, zgodovinski kontekst in umeščenost v prostor), ter stopnja ohranjenosti arheoloških ostalin.

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer izvedbenega akta
A – vpliva ni ali je pozitiven	- Ureditve v sklopu izvedbe plana ne posegajo v enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja – negativnih posledic izvedbe plana ne bo. - Posegov v arheološke ostaline ni pričakovati. - Plan bo na kulturno dediščino vplival pozitivno, zmanjšal bo stopnjo ogroženosti dediščine, izboljšal dostopnost, omogočal bo ohranitev (prenovo) kulturne dediščine. <i>Primer, za katerega bi bila dana ocena, da vpliva ni:</i> Načrtovani so posegi, npr.: - daljnovod, plinovod ali cesta, ki se v celoti izogne enotam dediščine in posega v območja, kjer iz značilnosti/poznavanja prostora izhaja, da arheoloških ostalin ni pričakovati. Iz rezultatov PAR izhaja, da arheoloških ostalin ni pričakovati. - Plan bo na kulturno dediščino vplival pozitivno, zmanjšal stopnjo ogroženosti dediščine, izboljšal dostopnost, omogočal bo ohranitev (prenovo) kulturne dediščine. <i>Primer, za katerega bi bila dana ocena, da je vpliv pozitiven:</i> Načrtovani so posegi, npr.: - obvoznica, ki bo prinesla razbremenitev naselja (naselbinske dediščine), prometna ureditev, ki bo omogočila zaporo naselbinskega jedra za motorni promet; - nadomeščanje nadzemnega daljnovoda v kulturni krajini s podzemno izvedbo.

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer izvedbenega akta
B – vpliv je nebistven	- Ureditve v sklopu izvedbe plana so v bližini enot kulturne dediščine ali posegajo v enote kulturne dediščine ali njihova vplivna območja, toda zaradi značilnosti teh ureditev niso prizadete lastnosti, na katerih temelji varstvo kulturne dediščine. - Arheološki potencial zemljišča je majhen, zato je verjetnost negativnega vpliva majhna. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Načrtovani so posegi, npr.: - daljnovod, plinovod ali cesta, ki poteka vzdolž enote dediščine, v robnem delu enote ali vplivnem območju, vendar zaradi majhne razsežnosti posega, dobre prilagoditve značilnostim prostora in načina izvedbe (kabiranja, poglobitve) ter ob upoštevanju lastnosti enote ohranja celovitost enote, pojavnost enote v prostoru, dostopnost. Posegov v območja arheoloških najdišč ne bo, možnosti za naključne najdbe arheoloških ostalin pa so majhne.
C – vpliv je nebistven zaradi izvedbe omilitvenih ukrepov	- Ureditve v sklopu izvedbe plana posegajo v enote kulturne dediščine ali njihova vplivna območja, razvrednotijo celovitost enote in umeščenost v prostor, lahko tudi samo v času gradnje, vendar so možni in izvedljivi učinkoviti omilitveni ukrepi. - Posegi v arheološke ostaline so verjetni, toda s planom so predvideni omilitveni ukrepi. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Načrtovani so posegi, npr.: - daljnovod, plinovod ali cesta, ki posega v enoto dediščine ali vplivno območje, vendar je predvidena krajinskoarhitekturna ureditev, zaradi katere bo vpetost posega v prostor bistveno boljša in s tem vpliv na varovane lastnosti enote manjši. Plan določa pogoje, kot so: - podrobna določila glede oblikovanja premostitvenih objektov, protihrupnih ograj; - manj invaziven način gradnje, npr. podvrtavanje vodotoka s podvodno arheološko dediščino; - sanacija poškodb po zaključku gradnje; - predstavitev arheoloških ostalin. Iz rezultatov PAR izhaja, da bodo posegi v arheološke ostaline verjetni, vendar so s planom predvidene nadaljnje PAR in nadzor v času gradnje.
D – vpliv je bistven	- Ureditve v sklopu izvedbe plana posegajo v enote kulturne dediščine, bistveno razvrednotijo celovitost dediščine in pojavnost v prostoru, ne upoštevajo zgodovinskega konteksta, omejen bi bil dostop do enote, prišlo bi do opustitve rabe, zaradi ureditev bi prišlo do poškodbe posameznih varovanih prvin in/ali lastnosti dediščine, pri čemer učinkoviti omilitveni ukrepi niso možni. - Pričakovati je obsežne posege v arheološke ostaline. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Načrtovani so posegi, npr.: - daljnovod, plinovod ali cesta, ki posega v enoto dediščine tako, da je mogoče pričakovati fizično poškodbo varovanih prvin in/ali bistveno spremembo lastnosti dediščine. Iz rezultatov PAR izhaja, da bodo posegi v arheološke ostaline obsežni.

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer izvedbenega akta
E – vpliv je uničujoč <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i>	- Ureditve v sklopu plana posegajo v enote kulturne dediščine tako, da je mogoče pričakovati uničenje varovanih prvin in/ali lastnosti. <i>Načrtovani so posegi, npr.:</i> - daljnovod, plinovod ali cesta, zaradi katere bi bilo treba odstraniti enoto dediščine. <i>Iz rezultatov PAR izhaja, da bodo posegi v arheološke ostaline zelo obsežni.</i>
X – ugotavljanje vpliva ni možno <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i>	Ni na voljo dovolj ustreznih podatkov za ugotavljanje vplivov plana. <i>Ta ocena se uporabi izjemoma, le v vmesnih fazah priprave plana/presoje, npr. v primerih, ko še ni na voljo rezultatov predhodnih arheoloških raziskav.</i>

Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov, uporabljeni pri presoji razvojnega programa:

- okoljski cilj plana: vključevanje celostnega ohranjanja kulturne dediščine v razvojni koncept in posamezne ukrepe ter oblikovanje finančnih mehanizmov za celostno ohranjanje kulturne dediščine;
- kazalnik vrednotenja: stopnja vključenosti celostnega ohranjanja kulturne dediščine v razvojni koncept in posamezne ukrepe ter predvideni finančni mehanizmi za celostno ohranjanje kulturne dediščine.

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer razvojnega programa
A – vpliva ni ali je pozitiven <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i>	Celostno ohranjanje kulturne dediščine je pomemben del programa, predvideni so učinkoviti ukrepi vključevanja kulturne dediščine. Predvideni so finančni mehanizmi za celostno ohranjanje kulturne dediščine. <i>Program razvoja turizma občine/regije, ki vključuje celostno ohranjanje kulturne dediščine v cilje, predvideva oživljanje premalo poznane in manj obiskane kulturne dediščine. Določa mehanizme, ki bodo zagotovili, da bo del dohodka iz turizma preusmerjen v vzdrževanje in prenovo kulturne dediščine, ki je del turistične ponudbe.</i>
B – vpliv je nebitven <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i>	Program upošteva kulturno dediščino, predvideni so nekateri ukrepi vključevanja kulturne dediščine. Ni predvidenih finančnih mehanizmov za celostno ohranjanje kulturne dediščine. <i>Program razvoja turizma občine/regije, ki kulturno dediščino upošteva kot priložnost za razvoj, ni pa njeno celostno ohranjanje opredeljeno kot cilj. Predvideva oživljanje premalo poznane in manj obiskane kulturne dediščine. Ne določa mehanizmov, ki bi zagotovili, da bo del dohodka iz turizma preusmerjen v vzdrževanje in prenovo kulturne dediščine, ki je del turistične ponudbe.</i>

Razred vpliva	Primeri kriterijev za razvrstitev v razred vplivov – primer razvojnega programa
C – vpliv je nebistven zaradi izvedbe omilit- venih ukrepov	Program upošteva kulturno dediščino, predvideni so ukrepi vključevanja kulturne dediščine, ki pa lahko hkrati negativno vplivajo na dediščino. Možni so omilitveni ukrepi, vključno s finančnimi mehanizmi. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Program razvoja turizma občine/regije, ki kulturno dediščino upošteva kot priložnost za razvoj, ni pa njeno celostno ohranjanje opredeljeno kot cilj. Predvideva oživljanje premalo poznane in manj obiskane kulturne dediščine do mere, ko zaradi gradnje turistične infrastrukture lahko hkrati pride do negativnih vplivov na posamezne enote dediščine. Določeni so omilitveni ukrepi, kot so: izdelava prostorske preveritve/krajinske zasnove/prostorskega akta, omejitev števila obiskovalcev, določitev režima parkiranja in mehanizmov, ki bodo zagotovili, da bo del dohodka iz turizma preusmerjen v vzdrževanje in prenovo kulturne dediščine, ki je del turistične ponudbe.
D – vpliv je bistven	Strategija gradi na čezmernem/neustreznem izkoriščanju kulturne dediščine in spodbuja z izhodišči celostnega ohranjanja kulturne dediščine neskladne investicije, zaradi česar je mogoče pričakovati bistvene vplive na posamezne varovane lastnosti. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Program razvoja turizma občine/regije, ki razvija množični turizem, gradi na masovnem obisku enot kulturne dediščine ter spodbuja gradnjo nove turistične infrastrukture znotraj njih, zaradi česar je mogoče pričakovati bistvene vplive na posamezne varovane lastnosti.
E – vpliv je uničujoč	Strategija gradi na negiranju kulturne dediščine in spodbuja investicije, ki predvidevajo odstranitev kulturne dediščine. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Program razvoja turizma občine/regije, ki predvideva gradnjo nove turistične infrastrukture na mestu odstranjene enote kulturne dediščine.
X – ugotavljanje vpliva ni možno	Ni na voljo dovolj ustreznih podatkov za ugotavljanje vplivov plana. <i>Primer, za katerega bi bila dana taka ocena:</i> Ta ocena se uporabi izjemoma, le v začetni fazi priprave programa, ko iz gradiv ni mogoče razbrati, kakšen je odnos programa do kulturne dediščine. V tem primeru mora izdelovalec OP pripravljavca programa opozoriti na nujnost obravnave kulturne dediščine.

5.5 Metode ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana

Iz uredbe o
okoljskem
poročilu

7. člen (faze vrednotenja vplivov plana) /.../

(2) Pri ugotavljanju vplivov plana in njihovem vrednotenju se lahko uporabijo zlasti (med drugim):

- kvantitativni modeli napovedi;
- vprašalniki, preglednice, matrike, analize vzorcev, modeliranje, analiza gibanj, prekrivanja;
- podatki in ocene iz primerljivih primerov že izvedenih celovitih presoj ali presoj vplivov na okolje ali iz drugih strokovnih gradiv, ki vsebujejo podatke in ocene, primerne za celovito presojo (npr. študija ranljivosti prostora);
- strokovna mnenja in ocene;
- geografski informacijski sistem (GIS).

8. člen (ugotavljanje vplivov izvedbe plana na okolje)

(1) Izvedba plana ima lahko različne vplive na okolje, in sicer neposredne, daljinske, kumulativne in sinergijske.

(2) Neposredni vpliv se ugotavlja, če se s planom načrtuje poseg v okolje, ki na območju plana neposredno vpliva na izbrana merila vrednotenja. Ugotovljeno območje neposrednega vpliva izhaja iz ugotovitev na terenu, podrobnejših podatkov o izvedbi posega v okolje in iz drugih dejanskih okoliščin.

(3) Daljinski vpliv se ugotavlja, če se s planom načrtuje poseg v okolje z vplivi, ki so posledica izvedbe plana in se zgodijo oddaljeno od posega v okolje.

(4) Kumulativni vpliv se ugotavlja, če se s planom načrtuje poseg v okolje, ki zanemarljivo vpliva na izbrana merila vrednotenja, ima pa skupaj z obstoječimi posegi v okolje ali s posegi, ki so načrtovani ali se izvajajo na podlagi drugih planov, velik vpliv na izbrana merila vrednotenja, ali kadar ima več posameznih za okolje zanemarljivih vplivov istega posega ali več posegov istega plana vpliv, katerega učinki na izbrana merila vrednotenja niso zanemarljivi.

(5) Sinergijski vpliv se ugotavlja, če se s planom načrtuje poseg v okolje z vplivi, ki so v celoti večji od vsote posameznih vplivov. /.../

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so): /.../

3. podatki o okoljskih ciljih plana, merilih vrednotenja in metodah za ugotavljanje in vrednotenje vplivov plana, zlasti pa: /.../

c) uporabljene metode ugotavljanja ter vrednotenja vplivov plana z utemeljitvijo izbora in načina uporabe; /.../

Izhodišča

Metode ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana je mogoče na grobo deliti v naslednje skupine (Mlakar in sod., 2012):

- izvedenske ocene,
- delavnice,
- modeliranja in
- analize ranljivosti.

Uporabljene metode morajo zajeti različne vrste vplivov (neposredne, posredne, daljinske, kumulativne, sinergijske). Pri ugotavljanju različnih vrst vplivov se uporabljajo jasne, referenčne opredelitve teh vplivov.

Ena temeljnih metodoloških predpostavk strateške presoje vplivov na okolje (kulturno dediščino) je obravnavanje alternativ. Oblikovanje alternativ in omogočanje možnosti izbire med njimi je v prvi vrsti pogoj za optimizacijo procesa odločanja (Chechilee, 1991). Marušič (1993) pravi, da bi bilo nepravilno opredeliti, da je ena sama ponujena rešitev sprejemljiva, ne da bi vedeli, ali obstajajo tudi druge možnosti uresničitve istega cilja.²⁷

Priporočila v zvezi z metodami ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana

- (1) Uporabljajo se problemu prilagojene (angl. *fit for purpose*) metode vrednotenja vplivov plana. Teži se k čim bolj objektiviziranim (z oprijemljivimi kvalitativnimi in kvantitativnimi podatki podkrepljenim) metodam vrednotenja. Izogiba se obravnavam, ki so same sebi namen, ne vodijo v izboljšanje plana, ne prispevajo k odločitvi o sprejemljivosti vplivov plana, zahtevajo pa veliko časa in velike finančne vire.
- (2) Metode ugotavljanja in vrednotenja vplivov plana, vključno z navedbo podatkov, na katerih temelji ugotavljanje različnih vrst vplivov, se jasno navedejo. Opis naj vsebuje tudi opozorilo glede negotovosti vrednotenja.
- (3) Prednost, najpogostejši in pragmatičen način presoje vplivov na kulturno dediščino so **izvedenske ocene**. Nelagodnost ali očitki o subjektivnosti takšnega pristopa se odpravijo z angažmajem referenčnega strokovnjaka za področje kulturne dediščine ter strokovno, argumentirano in pregledno presojo. Objektivnost presoje se lahko učinkovito poveča z **delavniškim pristopom**, večjim številom strokovnjakov in/ali drugih udeležencev v procesu presoje in razpravo, s katero presoja pridobi trdnost (gotovost, potrditev pravilnosti).
- (4) **Modeliranje** pri presoji vplivov na kulturno dediščino je osredotočeno predvsem na grafično simulacijo vpliva (pričakovane podobe) kulturne dediščine v primeru spremembe, ki jo prinaša plan. Taki modeli so zelo koristni, saj tridimenzionalna vizualizacija bistveno pripomore k realnejši predstavi o vplivu (posegu v varovane prvine, rušenju celovitosti, spremembi pogledov), tako se olajša tudi obravnavanje alternativ.
- (5) Če so presojeni plani, predvsem to velja za razvojne programe, podkrepljeni z ekonomskimi analizami (npr. analizo stroškov in koristi), je v take analize smiselno vključiti tudi parametre, povezane s celostnim ohranjanjem kulturne dediščine, in tako npr. kvantificirati presojo ekonomskega potenciala kulturne dediščine.

²⁷ Glej več o pomenu alternativ v Izhodiščih.

- (6) Posebej se poudarja **analiza ranljivosti**.²⁸ Na splošno je ranljivost (ali občutljivost) opredeljena kot stanje okolja, prostora, zemljišča, pojava ali sestavine okolja, ki je lahko vzrok za nastanek negativnega vpliva, če bi se določen poseg uresničil (Marušič, 1994). V prostorskem načrtovanju je ključni preventivni varstveni ukrep optimizacija lokacije posega. Analiza ranljivosti je metoda, s katero se ugotovijo za neki poseg ali razvojno dejavnost bolj ranljivi (občutljivi) deli prostora. Analiza ranljivosti, pripravljena za celotno območje plana (npr. območje občine), odkriva sprejemljivost posegov z vidika razvoja in varstva v celotnem območju. Pri vrednotenju vplivov se torej ne sodi le o vplivu na "prizadetem" območju, temveč tudi o možnih vplivih, ki bi bili posledica umestitve posega na drugih delih celotnega območja obdelave. Analizo ranljivosti je metodološko mogoče prilagoditi različnim merilom obravnave, od regionalne ravni do merila posamezne enote kulturne dediščine.

Priporočila v
zvezi z
ugotavljanjem
različnih vrst
vplivov

- (1) **Neposredni vpliv** pomeni vpliv fizičnega posega v enote kulturne dediščine, ki je bodisi negativen (npr. v primeru prečenja enot dediščine z infrastrukturnimi objekti) ali pozitiven (npr. kadar plan vključuje prenovno dediščine), in tudi vplive, pri katerih sicer ni fizičnega posega v enoto kulturne dediščine, nastane pa vpliv na varovane vrednote v enoti (npr. poseg v značilni veduti na enoto, zmanjšanje celovitosti zaokroženega prostorskega območja enote).
- (2) **Daljinski vpliv** pomeni vpliv, ki se zgodi oddaljeno od posega, ki je predmet plana. Značilen tak vpliv so vplivi na zgodovinska mestna jedra (njihova praznjenja) zaradi gradnje trgovskih in storitvenih centrov na obrobju mesta. Literatura daljinske vplive običajno obravnava kot obliko **posrednega** (sekundarnega) **vpliva**,²⁹ ki nastane zaradi primarnega vpliva posega (Guidelines for the Assessment of Indirect and Cumulative Impacts, 1999). Tak vpliv je npr. sprememba vodnih/rastiščnih razmer kot posledica vodnogospodarskih ureditev in je lahko pomemben v enotah dediščine, katere varovana značilnost je drevnina.
- (3) **Kumulativni vpliv** pomeni "vpliv, ki je posledica postopnih sprememb, ki jih obravnavani plan povzroča skupaj z drugimi preteklimi, sedanjimi ali razumno predvidljivimi dejanji" (Cooper, 2004; Guidelines for the Assessment of Indirect and Cumulative Impacts, 1999). Kumulativni vpliv je mogoče plastično ponazoriti z reko, da "se tudi po malem nekaj nabere". Ti vplivi se načelno lahko obravnavajo precej poglobljeno, skorajda raziskovalno (npr. z ugotavljanjem trenda v daljšem časovnem obdobju), lahko pa pragmatično (npr. s pregledom predlaganih sprememb namenske rabe z vidika veljavnega plana in obstoječih prostorskih ureditev). Značilen tak vpliv je npr. postopno povečevanje obsega objektov v območju kulturne krajine ali vplivnem območju enote kulturne dediščine, s čimer se postopoma spremenijo lastnosti enote, lahko vse do mere, ko enota izgubi dediščinski značaj.

²⁸ Glej več o analizi ranljivosti v Izhodiščih ter v Marušič in Mlakar, 2004.

²⁹ Uredba o okoljskem poročilu te vrste vplivov eksplicitno ne navaja, seveda pa se v praksi obravnavajo tudi ti vplivi.

- (4) Kumulativni vpliv pomeni tudi kombinacijo vplivov več predlaganih posegov in/ali planov na (širšem) obravnavanem območju (Sadler in Verheem, 1996; Thérivel in Partidario, 1996; Guidance for Planning Authorities, 2003). Pri opredeljevanju je pomembno smiselno veliko merilo obravnave. Kumulativni vplivi se ne obravnavajo samo v primeru prekrivanja območij dveh planov, temveč tudi v primeru fizično ločenih planov – na ravni širših prostorsko in/ali funkcionalno zaokroženih območij, občin, obširnejših območij kulturne dediščine. Kumulativni vpliv pomeni npr. skupni vpliv:
- z več plani predvidenih različnih infrastrukturnih objektov;
 - več posamičnih posegov v različne dele obširnejše enote kulturne dediščine, predvidenih z več prostorskimi akti (več ločenih izvedbenih prostorskih aktov na območju ene ali več različnih lokalnih skupnosti);
 - posameznih vplivov obravnavanega plana, npr. fizičnega posega, hrupa, prahu in vidnega vpliva na kakovost bivanja ali doživljajske značilnosti v enoti kulturne dediščine.
- (5) V primeru presoje OPN se v praksi pojavlja dilema, ali za kumulativni vpliv velja skupek vplivov več posegov v več različnih območij (enot kulturne dediščine). Če štejemo za "enoto" presoje plan, potem takih vplivov ne moremo šteti za kumulativni vpliv, ampak za neposredni vpliv plana. Po drugi strani vpliv plana izhaja iz skupnega (kumulativnega) vpliva posegov znotraj njega. Odgovor torej ni enopomenski, vendar razrešitev dileme ni ključna za samo presojo. Pomembno je, da se, upoštevajoč vse bistvene pretekle, sedanje in predvidljive okoliščine, prepoznajo in vrednotijo vsi vplivi posameznih posegov **in** plana kot celote.
- (6) **Sinergijski vplivi** so posebna oblika kumulativnih vplivov in nastanejo, "če vplivi več predlaganih posegov in/ali planov presegajo vsoto njihovih posameznih vplivov" (Guidance for Planning Authorities, 2003, Therivel, 2010). O njih govorimo, npr., če posamezni posegi (novogradnja stavbe, infrastrukturnih objektov) v območju naselbinske dediščine sami po sebi vplivajo na enoto kulturne dediščine v majhnem/razumnem obsegu, veliko število takšnih posegov pa lahko skupaj, s fragmentacijo tradicionalnega urbanega tkiva, presega seštevke posameznih vplivov in ogrozi enovitost takšnega območja.
- (7) Kumulativni in sinergijski vplivi se obravnavajo:
- z dobro analizo stanja, s katero se ugotovi obstoječa obremenitev s tipičnimi posegi, ki so predvideni tudi z aktualnim presojanim planom;
 - s pregledom predvidenih planov na (širšem) območju obravnavanega plana;
 - s pregledom vseh vplivov na obširnejše enote kulturne dediščine (območja kulturnih krajin, naselbinske dediščine, vplivna območja), ki segajo čez meje obravnavanega plana.

Priporočila v (1)
zvezi z
obravnavno
alternativ

- (1) Obravnava alternativ (variant, različic, možnosti, scenarijev) naj bo vodilo, in ne obveza. Kadar obravnava alternativ ni možna in/ali smiselna (npr. ko je do ustrezne rešitve mogoče priti z načrtovalsko analizo ali ko je neka rešitev očitno najboljša/edina), naj se ne vztraja pri njihovi obravnavi. Upoštevajo se le alternative, ki dejansko in realno odgovarjajo na zastavljeno načrtovalsko-presojevalsko vprašanje. Obravnava ničelne alternative praviloma ni smiselna, omeji se na izjemne primere, ko je to zares alternativa, ki uresničuje zastavljene cilje. Razlogi, zakaj alternative niso bile obravnavane, naj se podajo jasno in utemeljeno.
- (2) Celostno ohranjanje kulturne dediščine se upošteva že pri oblikovanju alternativ, tako da je mogoče oblikovati alternative s pomembnimi razlikami glede vplivov na kulturno dediščino. Alternative naj bodo pripravljene na jasen in pregleden način. Posebna pozornost se nameni sistematičnemu odkrivanju alternativ. Oblikovanje alternativ naj bo analitično (upoštevajo se enote kulturne dediščine na območju plana in njihove lastnosti) ter hkrati ustvarjalno (oblikujejo se inovativni predlogi aktivnega, celostnega ohranjanja kulturne dediščine). Obravnava se celotno polje alternativ. Nabor alternativ se v procesu priprave plana/presoje postopoma in skrbno oža.
- (3) Obravnava alternativ z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine (in varstva okolja) se vpne v široko zastavljeno obravnavo alternativ s prostorskega, varstvenega, funkcionalnega in ekonomskega vidika. Predstava o najboljši alternativni z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine (ali varstva okolja) še ne da odgovora o celovito najboljši alternativni. Ob tem ne gre zanemariti dejstva, da je celostno ohranjanje kulturne dediščine zaradi svoje celostne predpostavke in vpetosti v različna področja družbe izrazito vsebina, ki terja obravnavo na vseh ravneh presoje in odločanja, torej ne samo na ravni okolja/prostora, temveč tudi na ravni gospodarstva in družbe.
- (4) Tudi če ne gre za presojo državnega prostorskega načrta, v okviru priprave katerih je obravnava alternativ uveljavljeno in metodološko razdelano opravilo, se do uveljavitve/priprave ustreznih predpisov/priporočil za presojo alternativ posameznih vrst planov smiselno uporabljajo predpisi in priporočila,³⁰ ki se nanašajo na študijo variant v okviru državnega prostorskega načrtovanja.³¹

³⁰ Glej npr. Repič in sod., 2011.

³¹ V teh študijah se praviloma oblikuje jasnejši sistem (lestvice) ocenjevanja vplivov. Velikostni razredi vplivov iz uredbe o okoljskem poročilu so za primerjavo alternativ neuporabni, ker ne omogočajo opredelitve dovolj razločljivih stopenj vplivov.

5.6 Ugotavljanje vplivov plana in njihova presoja

Iz uredbe o
okoljskem
poročilu

2. člen (izrazi) /.../

5. Vpliv izvedbe plana je takšno delovanje izvedbe plana na okolje, da se okolje zaradi tega spreminja oziroma naravni procesi v njem potekajo drugače, kot bi sicer.

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so): /.../

4. podatki o ugotovljenih vplivih plana in njihova presoja, zlasti pa:

- a) opredelitev ugotovljenih pomembnih vplivih plana, ki so lahko: neposredni, daljinski, kumulativni in sinergijski, kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni, trajni in začasni;
- b) presoja ugotovljenih vplivov glede na okoljske cilje plana;
- c) ugotovitve v primeru preveritve možnih alternativ, navedba preverjenih alternativ in razlogi za izbor predlagane alternative, primeroma zlasti glede:
 - lokacije in smeri;
 - obsega in velikosti;
 - načina uresničevanja ciljev;
 - postopkov gradnje;
 - metod dela;
 - postopkov razgradnje ob koncu življenjske dobe posega v okolje;
 - predlogov časovne razporeditve in časovnega obsega (npr. sezonsko delo);
 - opisov in navedb pri vsaki možni alternativni, kako je bila ocenjena;
 - podatkov o presoji možnih alternativ glede na njihov vpliv na okoljske cilje plana; /.../

Iz ZVKD-1

3. člen (definicije) /.../

27. »poseg v dediščino« (v nadaljnjem besedilu: poseg) so vsa dela, dejavnosti in ravnanja, ki kakor koli spreminjajo videz, strukturo, notranja razmerja in uporabo dediščine ali ki dediščino uničujejo, razgrajujejo ali spreminjajo njeno lokacijo, zlasti pa:

- vse spremembe dediščine, ki se štejejo za gradnjo v skladu s predpisi o graditvi objektov,
- dela pri vzdrževanju in uporabi dediščine,
- premeščanje dediščine ali njenih delov,
- dejavnosti in ravnanja, ki se izvajajo v zvezi z dediščino ali neposredno z njo, ter
- iskanje arheoloških ostalin in raziskave dediščine; /.../

Izhodišča

Ugotavljanje in vrednotenje vplivov plana na kulturno dediščino pomeni prepoznavo vseh vplivov, ki lahko kakor koli vplivajo na celostno ohranjanje kulturne dediščine v najširšem smislu in posamezne enote kulturne dediščine, ter oceno velikosti in pomena teh vplivov, ki je podlaga za sodbo o njihovi sprejemljivosti. Vendar presoja in izdelava OP ni sama sebi namen in pridobiti mnenje o sprejemljivosti vplivov plana ni jedro presoje. Presoja mora biti usmerjena v optimizacijo planov. Bistvo tega opravila je zagotavljanje

informacij, ki prispevajo k sprejemanju odločitev, trezno opredeljevanje/ocenjevanje pravih potreb, točno napovedovanje vplivov na kulturno dediščino, tvorbo iskanje in izbiranje celovitih in hkrati varstveno najboljših možnih rešitev ter podajanje omilitvenih (izboljševalnih) ukrepov, ki naj prispevajo k uresničevanju ciljev celostnega ohranjanja kulturne dediščine – kot osnova učinkovitega razreševanja naraščajočih interesnih navzkrižij v prostoru in stvarno udejanjanje zavez trajnostnega razvoja.

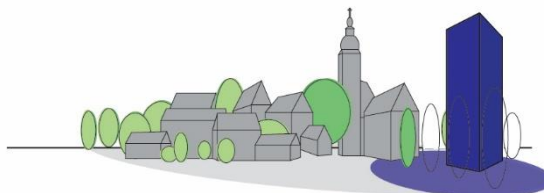
Postopek ugotavljanja vplivov in njihove presoje

Postopek ugotavljanja vplivov plana in njihove presoje v primeru, ko so predmet **presoje prostorske ureditve ali posegi v prostor**, je mogoče ponazoriti z naslednjimi koraki:

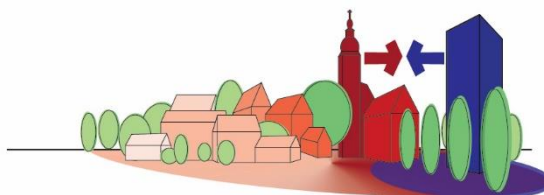
- (1) Osnova so lastnosti enot kulturne dediščine in določbe veljavnega varstvenega režima. Jasno se opredeli, katere prvine, lastnosti in pomeni se varujejo ter kaj od tega je pomembno, ključno za ohranitev celovitosti, zgodovinskega konteksta in umeščenosti v prostor. Tudi če ni opredeljenega vplivnega območja, naj izdelovalec pri pripravi OP upošteva širše območje vpliva posega na kulturno dediščino.

- (2) Hkrati je treba izhajati iz poznavanja značilnosti prostorske ureditve, predvidene s planom, in vedenja o tem, kakšne so lahko posledice izvedbe plana. Velikost vpliva je odvisna od velikosti posega, oblike, funkcije, rabe, tehnologije gradnje in obratovanja, emisij in drugih značilnosti posega/plana.

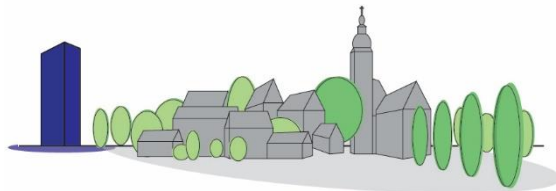

- (3) Jedro presoje je vsakokratna analiza poseganja z vidika celostnega ohranjanja dediščine. Izhodišče takšne analize so poseg in njegovi (praviloma negativni) vplivi na enoto dediščine ter ugotavljanje skladnosti teh vplivov z izhodišči/zahtevami njenega varstva (varstvenimi režimi). Ugotavljata se pričakovani obseg spremembe (katere, kako in koliko se bodo spremenile posamezne lastnosti dediščine) in sprememba kakovosti (kakšna bo stopnja razvrednotenja ali izboljšanja enote, njene celovitosti, zgodovinskega konteksta in umeščenosti v prostor) ter oceni velikost vpliva posega na enoto dediščine (njene dele, širše območje).

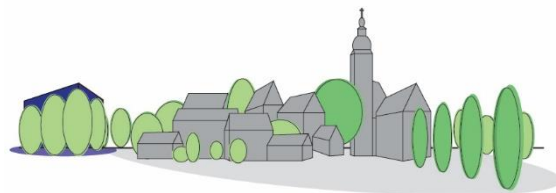

Ugotovitve, pridobljene na podlagi te analize, narekujejo dvojno delovanje v nadaljnjem postopku presoje, ki se navezuje na dve siceršnji možni obliki reševanja okoljskih problemov (Marušič, 1993).

- (4) Ugotovitve lahko narekujejo prostorske lokacijske izboljšave, spremembe mesta posega ali izoblikovanje prostorskih alternativ. To pomeni uveljavljanje varstvenih zahtev z iskanjem za kulturno dediščino najmanj obremenjujočega prostorskega položaja posega.

- (5) Če se območju z bistvenim vplivom ni mogoče izogniti, se opozori na potrebo po tehnoloških izboljšavah, spremembah tehnologije ali izoblikovanju tehnoloških alternativ in/ali prostorsko ureditvenih (oblikovalskih, vsebinskih) izboljšavah. To pomeni uveljavljanje varstvenih zahtev z uporabo za kulturno dediščino najmanj obremenjujoče tehnologije obratovanja nekega posega/dejavnosti in/ali z izvedbo posega tako, da se omilijo negativni vplivi posega na kulturno dediščino.

Pristop k **presoji politik, programov in strateških prostorskih aktov**, ki (še) ne vključujejo prostorskih ureditev ali posegov v prostor, je drugačen, saj v ospredju niso posegi v enote kulturne dediščine:

- (1) Upoštevajo se vsi vidiki celostnega ohranjanja kulturne dediščine, ukrepi in dejanja za varstvo, celostno ohranjanje in skupno uživanje dediščinskih celot. Plan se obravnava z analizo sovpadanja z ukrepi, s katerimi se zagotavljajo nadaljnji obstoj in obogatitev kulturne dediščine, njeno vzdrževanje, prenova, oživljanje in aktivna ter vzdržna/trajnostna (upo)raba na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzročata razvrednotenja kulturne dediščine ali celo izgube dediščinskih (spomeniških) lastnosti, ki se morajo ohranjati za sedanje in prihodnje generacije. Pri tem ne gre le za ugotavljanje skladnosti plana s temi ukrepi, temveč tudi za preveritev, ali plan lahko in kako prispeva k uveljavljanju teh ukrepov. Presoja naj se zato začne z ovrednotenjem osnovnih ciljev plana – ugotavljanjem, ali je v njih vključeno celostno ohranjanje kulturne dediščine, ga sploh zazna, spodbuja.
- (2) Ohranjena kulturna dediščina in njena integracija v prostoru sta eden od nosilcev trajnostnega razvoja na državni, regionalni in občinski ravni ter na vseh področjih družbe (gospodarstva, kmetijstva, kulture, okolja itd.). V presoji se kulturna dediščina zato obravnava kot dejavnik kakovosti prostora ter kot vir blaginje in priložnosti za razvoj. Presoja se, ali so izkoriščeni socialni, ekonomski, vzgojni in identifikacijski potenciali dediščine, ki naj jih družba kot celota ter na različnih področjih in hierarhičnih ravneh izkoristi za dosego (prostorsko) uravnoteženega razvoja.

- Priporočila** (1) Osnovno izhodišče vrednotenja vplivov plana naj bo, da vsako poseganje plana v enoto kulturne dediščine še ne pomeni tudi negativnega ali celo nesprejemljivega vpliva na kulturno dediščino, temveč sta vpliv in velikost vpliva odvisna od konkretnih značilnosti posega in lastnosti enote kulturne dediščine. Ključno je preverjanje, ali je poseg v skladu z izhodišči/zahtevami varstva – varstvenimi režimi in drugimi določili, ki veljajo za posamezno enoto kulturne dediščine. Ocena skladnosti z varstvenim režimom naj bo razumna, kritična. Če režim morda nečesa neposredno ne prepoveduje, to še ne pomeni, da to nima vpliva ali je vpliv avtomatično sprejemljiv. Če se ugotovi neskladje z režimom, to še ne pomeni, da je vpliv avtomatično nesprejemljiv. Ugotavljajo se torej stvarni vplivi, presoja se izvaja zdravorazumsko.
- (2) Opis vplivov plana in njihova presoja naj bosta kratka in jasna. Iz opisa mora biti razvidno, na katere enote se presoja nanaša, vanj se smiselno, upoštevajoč okoljske cilje plana in kazalnike vrednotenja, vključijo:
- opis obsega sprememb – obrazloži se, katere, kako in koliko se bodo spremenile posamezne lastnosti dediščine;³²
 - opis sprememb kakovosti – oceni se, kakšna bo stopnja razvrednotenja ali izboljšanja lastnosti posamezne enote in/ali celostne ohranjenosti kulturne dediščine;
 - opis (ne)skladnosti z varstvenim režimom;
 - ocena velikosti vpliva z razvrstitvijo v razrede vpliva, pri čemer se v primeru ocene "C" jasno opredeli omilitveni ukrep, ki narekuje to oceno.
- (3) Smiselno se obravnavajo vse vrste vplivov, ni pa treba vsake vrste vpliva posebej opisovati in ocenjevati.
- (4) Praviloma se ugotavlja in presoja vpliv ter opredeli ločena ocena vpliva za vsak okoljski cilj plana.
- (5) V primeru presoje OPN ali drugih planov z velikim številom enot kulturne dediščine in posegi vanjo se priporoča obravnavati v preglednicah, ki naj smiselno zajemajo naslednje vsebine:
- EŠD,
 - ime enote kulturne dediščine,
 - vrsto/režim varstva,
 - podvrsto/dodatni režim varstva,
 - identifikacijo EUP (ime, oznaka, način urejanja) ali drugih ureditvenih območij/enot,

³² Pri ugotavljanju obsega in značilnosti posegov v kulturno dediščino se ocenijo npr.:

- vplivi na celovitost enot: ugotovi se, kakšne bodo spremembe videza/podobe (oblike), katere in kako bodo prizadete ali prenovljene varovane vrednote/prvine dediščine (struktura), porušena ali na novo vzpostavljena notranja razmerja (odnosi med varovanimi vrednotami/prvinami dediščine), ali se bo spremenilo fizično stanje (poškodovale prvine, ki se varujejo), spremenila uporaba (vsebina, funkcija);
- upoštevanje zgodovinskega konteksta: ugotovi se, ali bo zabrisano ozadje nastanka in kasnejših sprememb enote, ali so urbanistične, arhitekturne, krajinskoarhitekturne in inženirske rešitve ustrezno vpete v ta kontekst;
- spremembe značilne umeščenosti v prostor: ugotovi spremenjene odnose (fizične, funkcionalne, percepcijske) do prostorskih prvin in dejavnosti v prostoru, spremembe značilnih pogledov, dostopov/povezav.

Ocena ogroženosti, če je dostopna, je koristna vhodna informacija za presojo. Za potrebe OP pa ni treba ocenjevati spremembe ogroženosti v skladu z metodo, po kateri se ta ogroženost določa.

- namensko rabo,
 - povzetek podrobnih PIP (pomembnih za presojo vplivov na kulturno dediščino),
 - kratek opis vpliva s poudarkom na obrazložitvi skladnosti z varstvenim režimom in določitvi omilitvenih (izboljševalnih) ukrepov,
 - ocena velikostnega razreda vpliva.
- (6) V presojah prostorskih aktov z več različnimi posegi v enote kulturne dediščine se ocenijo vsak poseg posebej (npr. v preglednici iz prejšnjega odstavka) in plan kot celota. Tako se zagotovi večja preglednost presoje in poudarijo problematični posegi z večjimi vplivi. Podobno velja za presojo programov z več različnimi ukrepi. Ocena velikostnega razreda vplivov plana je najvišja ocena posameznega posega ali ukrepa.
- (7) Ustrezna pozornost se nameni tudi **priložnostim prostora in kulturne dediščine**. Vrednotenje vplivov na kulturno dediščino ne sme biti omejeno le na ocenjevanje/ohranjanje stanja dediščine, pač pa je treba v njej prepoznati potencialne in jih ustrezno obravnavati.
- (8) Presoja vplivov na arheološke ostaline naj bo samostojna (kot zaokrožena vsebina, v ločenem poglavju ali delu besedila), ni pa treba določiti ločene ocene vpliva (razen če se v zvezi z arheološkimi ostalinami opredeli ločen okoljski cilj plana). Presoja naj temelji na dostopnih podatkih, ključnih izsledkih poročila o oceni arheološkega potenciala, če so bile izvedene PAR za oceno arheološkega potenciala, in nadaljnjih ukrepih za varstvo iz dopolnitve smernic Ministrstva za kulturo, ki poročilo smiselno interpretirajo. Če so bila na podlagi PAR registrirana nova arheološka najdišča, se ta obravnavajo skupaj z drugo dediščino.
- (9) Presoja naj, kadar je to smiselno in mogoče, vključuje tudi **nesnovno kulturno dediščino** (prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine). To velja predvsem v okviru presoj s tovrstno dediščino smiselno povezanih politik in programov. Upoštevajo se možni vplivi prostorskih aktov, tradicionalni običaji se odvijajo namreč v prostoru, kot nesnovno dediščino pojmuje tudi "kulturne prostore" (npr. tradicionalno solinarstvo se ne more izvajati, če ni vzpostavljenih solin). Vključitev nesnovne kulturne dediščine v presojo je pomembno predvsem takrat, ko je za njeno ohranitev pomemben prostor, v katerem je nastala in se razvijala. Ta, dediščinski prostor se v tem primeru ne sme okrniti.
- (10) Opredeljevanje velikostnega razreda vpliva mora biti enopomensko, torej mora izkazati velikost vpliva, zato ga nikakor ne gre mešati s tem, kdaj in kje so bili opredeljeni omilitveni ukrepi. **Ocena "C" se opredeli, kadar so opredeljeni omilitveni ukrepi, katerih upoštevanje v okviru priprave plana ali njegove izvedbe je ključno za zmanjšanje vplivov in opredelitev sprejemljivosti plana na kulturno dediščino, ne glede na to, ali so že del presojanega plana ali so predlagani v okviru OP**³³ (glej o tem, kaj se šteje za omilitveni ukrep, podpoglavje 5.7 Omilitveni ukrepi).

³³ Bistvo ocene "C" ni v sporočanju, ali je bil omilitveni ukrep predlagan v OP, bistvo je v opredelitvi obveze omilitvenega ukrepa, ki naj vpliv zmanjša v sprejemljive okvire! Glej o neustreznosti lestvice vrednotenja iz uredbe o okoljskem poročilu in razvrščanja v oceno "C" v poglavju 5 Ocena dosedanje prakse v Izhodiščih.

- (11) V primeru bistvenega vpliva ali neizogibnega uničenja/odstranitve dediščine, ko kljub usklajevanju ni mogoče oblikovati drugačne rešitve in ko ni na voljo omilitvenih ukrepov, se vpliv plana v fazi, v kateri je bil presojan, oceni z oceno "D" ali "E". Ker v tem primeru ni mogoče sprejeti plana in če gre za presojo prostorskega akta, se pred njegovim sprejetjem izvede postopek prevlade javne koristi po predpisih s področja urejanja prostora (19. člen ZUreP-2). Če vlada odloči, da drug javni interes prevlada nad javnim interesom varstva kulturne dediščine, se plan oceni z oceno "C", pri čemer se kot omilitveni ukrep štejejo ukrepi, s katerimi se izravna škoda glede javne koristi. V takih okoliščinah se glede rešitev posvetuje/uskladi z Ministrstvom za kulturo.

Ugotavljanje
vplivov plana
in njihova
presoja kot
ciklično
ponavljajoč se
proces

Ugotavljanje vplivov in njihova presoja poteka v naslednjih osnovnih fazah (po posameznih fazah se spreminja tudi razvrstitev v velikostne razrede vplivov):

- (1) **Presoja kot del priprave plana:** S presojjo se sproti optimizirajo rešitve v planu. Priporočljivo je zapisovati te optimizacije in sklepe usklajevalnih sestankov (naj bodo del spisa postopka, lahko se priložijo v prilogi OP). V OP se opozori na tako optimizacijo in opišejo rešitve, ključne za celostno ohranjanje kulturne dediščine (v poglavju s podatki o planu). Rezultat takšnega načina bi moral biti, da so vsi omilitveni ukrepi že vključeni v plan in da bodo vplivi v OP znotraj velikostnih razredov "A", "B" in "C".

- (2) **Presoja (osnutka, predloga) plana in izdelava okoljskega poročila za izdajo mnenja o ustreznosti okoljskega poročila:** OP se izdelava z vsemi predpisanimi vsebinami. Izdelovalec OP po potrebi predlaga dodatne omilitvene ukrepe (glej podrobneje v podpoglavju 5.7 Omilitveni ukrepi):

- izboljšave plana in
- stvarne omilitvene ukrepe, katerih izvedba je nujna, da bo vpliv posega/plana dejansko nebiten.

Predlagane izboljšave plana in stvarni omilitveni ukrepi načeloma narekujejo razvrstitev posega/plana v velikostni razred vpliva "C".³⁴ Izdelovalec OP je dolžan, če ne more predlagati omilitvenih ukrepov, bistvene in uničujoče vplive posega/plana na kulturno dediščino oceniti z oceno "D" ali "E"! Po pridobitvi mnenja o ustreznosti OP izdelovalec po potrebi dopolni OP, pri čemer se lahko posvetuje/uskladi z Ministrstvom za kulturo.

³⁴ To priporočilo je treba upoštevati zdravorazumsko. Vsake predlagane izboljšave plana (npr. dopolnitev besedila odloka/uredbe) še ni treba/mogoče šteti za omilitveni ukrep, ki narekuje opredelitev ocene "C". V OP je zato smiselno ločiti stvarne omilitvene ukrepe in predloge za izboljšavo plana (glej podpoglavje 5.7 Omilitveni ukrepi).

(3) Presoja kot del priprave dopolnitve plana pred začetkom postopka njegovega sprejetja: V tej fazi udeleženci postopka priprave plana/presoje uskladijo rešitve/posege, ki so bili v predhodni fazi ocenjeni z oceno "C", "D" ali "E":

- dodatno predlagani omilitveni ukrepi se v največji možni meri vključijo v plan;
- ovrednotijo se tudi spremenjene rešitve, dodatne alternative;
- posegi, ki so bili ocenjeni z oceno "D" ali "E", se umaknejo iz plana ali se zanje, če gre za presojo prostorskega akta in je njihova izvedba v javno korist, izvede postopek prevlade javne koristi po predpisih s področja urejanja prostora (glej zgoraj);
- v primeru dilem ali posegov, problematičnih z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine, se priporoča posvetovanje/usklajevanje z Ministrstvom za kulturo že pred vložitvijo vloge za izdajo mnenja o sprejemljivosti vplivov plana.

(4) Presoja (predloga) plana in izdelava okoljskega poročila za izdajo mnenja o sprejemljivosti vplivov plana: Okoljsko poročilo se dopolni glede na usklajene rešitve v postopku dopolnitve plana. Odvisno od upoštevanja omilitvenih ukrepov se popravi razvrstitev v razrede vplivov:

- če se omilitveni ukrep vključi v plan kot **izboljšava** (kot del rešitve, namenske rabe, programa) in zaradi tega ukrepa vpliva posega/plana ni več ali ni več bistven (npr. zaradi premika posega izven enote dediščine), se poseg/plan oceni z oceno "B";
- če se omilitveni ukrep vključi v plan kot **stvarni omilitveni ukrep** (praviloma kot pogoj, npr. obveza zasaditve ločilnega zelenega pasu), se poseg/plan še vedno oceni z oceno "C" – tako se pokaže, da bodo vplivi na kulturno dediščino vendarle nad stopnjo "nebistvenega vpliva", in poudari obvezna izvedba ukrepov;
- če se predlagani omilitveni ukrep ne vključi v plan in bodo vplivi na kulturno dediščino še vedno nad stopnjo "nebistvenega vpliva", se tak poseg/plan v OP oceni z oceno "D" ali "E" ter rešitev uskladi v postopku potrditve plana;
- OP se izdelava kot dopolnitev osnovnega gradiva (v besedilu se na spremembe opozori ali se v delovni verziji smiselno označijo/obarvajo in tako olajša njihov pregled) ali se spremembe obravnavajo v ločeni dopolnitvi OP (zvezku, prilogi).

Opomnik za
ugotavljanje
vplivov in
njihovo
presojo

Pri ugotavljanju vplivov plana in njihovi presoji je lahko v pomoč opomnik z vprašanji, ki jih je treba preveriti v postopku presoje in v okoljskem poročilu ter po potrebi predlagati ustrezne izboljšave plana. Opomnik je pripravljen za tri tipične vrste plana, smiselno pa se lahko uporablja tudi za druge vrste planov.

Občinski prostorski načrt

Del OPN	Vprašanja, ki jih je treba preveriti
strateški del (občinski prostorski plan)	- Ali so v cilje prostorskega razvoja vključeni cilji celostnega ohranjanja kulturne dediščine? Če ne, kako jih je mogoče vključiti? - Ali so cilji prostorskega razvoja skladni z značilnostmi kulturne dediščine na obravnavanem območju? Če ne, kako bi jih bilo mogoče prilagoditi? - Ali so zasnove/usmeritve za prostorski razvoj občine (poselitev, urejanje krajine, razvoj gospodarske javne infrastrukture in družbene infrastrukture lokalnega pomena) skladne z značilnostmi kulturne dediščine na obravnavanem območju? Če ne, kako bi jih bilo mogoče prilagoditi?
izvedbeni del – tekstualni del	- Ali so splošni in podrobni prostorski izvedbeni pogoji v skladu s predpisi s področja varstva kulturne dediščine ter s splošnimi smernicami in mnenji pristojnega ministrstva? Če ne, zakaj ne? Ali jih je mogoče izboljšati in kako? - Ali so posebni prostorski izvedbeni pogoji v enotah urejanja prostora, znotraj katerih se pojavljajo enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja, v skladu z varstvenimi režimi posamezne enote kulturne dediščine? Ali zagotavljajo pripravo projektne dokumentacije tako, da bodo uresničena izhodišča varstva kulturne dediščine? Če ne, zakaj ne? Ali jih je mogoče izboljšati in kako?
izvedbeni del – grafični del	- Ali je v enote kulturne dediščine in vplivna območja pred obravnavanim planom že posegel kakšen plan? Kateri, kako, kakšne so bile ugotovitve v zvezi z njegovimi vplivi na enoto kulturne dediščine in vplivna območja? Ali so bili opredeljeni omilitveni ukrepi, kakšni, in ali so bili izvedeni in uspešni? - Ali so na enotah kulturne dediščine in njihovih vplivnih območjih načrtovane prostorske ureditve? Če da, v katerih enotah kulturne dediščine in vplivnih območjih in kakšne prostorske ureditve? - Kakšni so pričakovani vplivi načrtovanih prostorskih ureditev na enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja? - Ali so vplivi načrtovanih prostorskih ureditev v skladu z režimi varstva enot kulturne dediščine? Če ne, zakaj ne? - Ali so v primeru, da vplivi prostorskih ureditev na enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja niso v skladu z režimi varstva, možni učinkoviti omilitveni ukrepi in/ali optimizacija prostorskih ureditev? Če ne, zakaj ne? Če da, kakšni? - Ali je izvajanje omilitvenih ukrepov mogoče zagotoviti s prostorskim aktom? Če ne, kako se bo zagotovilo njihovo izvajanje? - Ali obstajajo alternative za izvedbo načrtovanih prostorskih ureditev izven enot kulturne dediščine oziroma njihovih vplivnih območij? Če ne, zakaj ne? Če da, kakšne?
prikaz stanja prostora	Ali so v prikaz stanja prostora vključeni aktualni podatki o enotah kulturne dediščine?

Državno prostorsko načrtovanje za umeščanje infrastrukturnega objekta

Del DPN	Vprašanja, ki jih je treba preveriti
študija variant	- Ali poleg ponujenih alternativ obstaja alternativa, ki ima manjši vpliv na kulturno dediščino ali tega vpliva nima? - Katera alternativa je z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine najboljša? - Ali je alternativa, ki je celovito gledano najboljša, še primerna z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine? Če ni, kakšne so možnosti? - Kako je v naslednjih fazah načrtovanja mogoče še izboljšati najustreznejšo/izbrano alternativo?
tekstualni del načrta	- Ali so pogoji za rešitve, ki zadevajo enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja, v skladu z varstvenimi režimi posamezne enote kulturne dediščine? Če ne, zakaj ne? Ali jih je mogoče izboljšati in kako? - Ali so pogoji za celostno ohranjanje kulturne dediščine v skladu s predpisi in smernicami s področja varstva kulturne dediščine? Ali omogočajo pripravo projektne dokumentacije tako, da bodo uresničena izhodišča varstva kulturne dediščine? Če ne, kako jih je mogoče izboljšati?
grafični del načrta	- Ali so na enotah kulturne dediščine in njihovih vplivnih območjih načrtovane prostorske ureditve? Če da, v katerih enotah kulturne dediščine in vplivnih območjih ter kakšni posegi? - Kakšni so pričakovani vplivi načrtovanih prostorskih ureditev na enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja? - Ali so vplivi načrtovanih prostorskih ureditev v skladu z režimi varstva enot kulturne dediščine? Če ne, zakaj ne? - Ali so v primeru, da vplivi prostorskih ureditev na enote kulturne dediščine in njihova vplivna območja niso v skladu z režimi varstva, možni učinkoviti omilitveni ukrepi in/ali optimizacija prostorskih ureditev? Če ne, zakaj ne? Če da, kakšni? - Ali je izvajanje omilitvenih ukrepov mogoče zagotoviti s prostorskim aktom? Če ne, kako se bo zagotovilo njihovo izvajanje?
prikaz stanja prostora	Ali so v prikaz stanja prostora vključeni aktualni podatki o enotah kulturne dediščine?

Program in strateški prostorski akt³⁵**Vprašanja, ki jih je treba preveriti**

- Ali so cilji celostnega ohranjanja kulturne dediščine vključeni v temeljne cilje različnih področij (gospodarskih dejavnosti, sektorjev) in hierarhičnih ravni (državne, regionalnih, lokalnih)? Če ne, ali jih je mogoče vključiti in kako?
- Ali je koncept celostnega ohranjanja kulturne dediščine vključen v politike in razvojne/operativne programe različnih področij družbe, predvsem v akcijske načrte, ki naj vključujejo prenovitvene in oživitvene projekte za enote kulturne dediščine? Če ne, kakšne projekte, povezane s celostnim ohranjanjem kulturne dediščine, je mogoče predlagati?
- Ali je celostno ohranjanje kulturne dediščine upoštevano v prostorskih/razvojnih konceptih na različnih hierarhičnih ravneh?
- Ali je upoštevan družbeni pomen kulturne dediščine, izkoriščeni kulturni, razvojni, socialni, ekonomski, vzgojni, simbolni in identifikacijski potenciali dediščine, ki naj jih družba kot celota ter na različnih področjih in hierarhičnih ravneh izkoristi za dosego (prostorsko) uravnoteženega razvoja?

³⁵ Nekateri programi (npr. gozdnogospodarski načrti, letni načrti dela gospodarskih javnih služb na področju urejanja voda) in strateški prostorski akti (npr. regionalni prostorski plan) posamezne razvojne ukrepe umeščajo v prostor. V tem primeru se smiselno uporabljata tudi opomnika, ki se nanašata na OPN in DPN.

5.7 Omilitveni ukrepi

Iz uredbe o okoljskem poročilu

12. člen (omilitveni ukrepi)

(1) Če so ugotovljeni bistveni ali uničujoči vplivi plana ali s planom načrtovanega posega v okolje, se preveri, ali se jih lahko z ustreznimi omilitvenimi ukrepi prepreči, omili ali odpravi v taki meri, da postanejo vplivi izvedbe plana za okolje sprejemljivi.

(2) Preveritev omilitvenih ukrepov iz prejšnjega odstavka vključuje:

- navedbo ustreznih omilitvenih ukrepov;
- oceno vplivov omilitvenih ukrepov na bistvene ali uničujoče vplive plana ali s planom načrtovanega posega v okolje v skladu z 10. členom te uredbe;
- utemeljitev ustreznosti in verjetnost uspešnosti izbranega omilitvenega ukrepa;
- oceno izvedljivosti načrtovanih omilitvenih ukrepov v planu.

(3) Izvedljivost načrtovanih omilitvenih ukrepov se dokazuje z naslednjimi podatki:

- navedbo o tem, kdo bo poskrbel za izvedbo omilitvenega ukrepa in kako bo ta ukrep izveden,
- časovno opredelitev izvedbe plana in omilitvenega ukrepa ter
- navedbo načina spremljanja uspešnosti izvedenega omilitvenega ukrepa.

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so): /.../

4. podatki o ugotovljenih vplivih plana in njihova presoja, zlasti pa: /.../

d) razlago o možnostih omilitve bistvenih ali uničujočih vplivov plana z navedbo ustreznih omilitvenih ukrepov in razlogi za konkreten izbor omilitvenega ukrepa;

e) določitev časovnega okvirja izvedbe omilitvenih ukrepov, navedba nosilcev njihove izvedbe in način spremljanja uspešnosti izvedenih omilitvenih ukrepov; /.../

Izhodišča

Ob predpostavki izboljšanja planov in določanja omilitvenih ukrepov kot ključnih opravil strateške presoje vplivov na okolje in priprave okoljskega poročila je primeren način **razmišljanje o celotni paleti raznolikih izboljšav, ukrepov, obvez, pogojev, usmeritev in opravil, ki lahko kakor koli in kadar koli (v času priprave, izvajanja ali po izvedbi plana) prispevajo k celostnemu ohranjanju kulturne dediščine**, od ustvarjanja družbenih razmer za učinkovito celostno ohranjanje kulturne dediščine do, v izjemnih primerih, izravnalnih ukrepov v primeru neizogibne odstranitve kulturne dediščine.³⁶

Uredba o okoljskem poročilu govori o "omilitvenih ukrepih", kar ni najbolj posrečen izraz. Izraz omilitveni ukrepi namreč v sebi nosi predpostavko, da bo do negativnih vplivov prišlo, s temi ukrepi pa bi bilo mogoče le zmanjšati obseg ali stopnjo teh vplivov. Priročnik zato ukrepe, s katerimi se prispeva k celostnemu ohranjanju kulturne dediščine, deli na:

³⁶ Razprave o tem, kaj se šteje za omilitveni ukrep, in zahteve po takih popravkih OP, predvsem v povezavi z oceno "C", v resnici niso pomembne. Pomembna je izboljšava plana. Priročnik v nadaljevanju sicer podaja priporočila o tem, kaj se šteje za omilitveni ukrep, vendar dopušča zdravorazumska, konkretni presoji prilagojena odstopanja od teh priporočil.

- **izboljšave plana:** sem sodijo vsi predlogi, ki kakor koli pripomorejo k celostnemu ohranjanju kulturne dediščine (npr. dopolnitve ciljev plana, spremenjeno programsko izhodišče, preusmeritev posegov v že degradirana območja, drugačna prostorska ureditev, izločitev z vidika kulturne dediščine nesprejemljivih alternativ, dodatna alternativa, redakcijski popravki);
- **stvarne omilitvene ukrepe:** sem sodijo tisti omilitveni ukrepi, katerih izvedba je nujna, da bo vpliv posega/plana dejansko nebistven (npr. krajinsko-arhitekturna ureditev, uporaba barv, tehnologija gradnje, zaščitni ukrepi v času gradnje, sanacija drevoreda, poškodovanega ob prenovi ceste, prestavitev znamenja). Tako se pokaže, da bodo vplivi na kulturno dediščino vendarle nad stopnjo "nebistvenega vpliva", in poudari obveznost izvedbe ukrepov.

Obe vrsti ukrepov se za potrebe priprave OP štejeta za omilitvene ukrepe. Priročnik temelji na izhodišču, da se ti ukrepi opredelijo ob vsaki ugotovitvi negativnih vplivov na kulturno dediščino, in ne le, "če so ugotovljeni bistveni ali uničujoči vplivi plana ali s planom načrtovanega posega v okolje", kot to nerodno določa uredba o okoljskem poročilu.

Priporočila (1) Določitev izboljšav in stvarnih omilitvenih ukrepov naj sledi naslednjim osnovnim načelom³⁷ (glej primere v nadaljevanju poglavja):

- **preprečevanje/izogibanje vplivom:** prednostno načelo; ko ni izvedljivo ali dovolj učinkovito, se uporabijo tudi druga načela;
- **zmanjševanje/omilititev vplivov:** na viru vpliva (s spremembami in dopolnitvami posega) in/ali prejemniku vpliva (enoti kulturne dediščine);
- **sanacija:** odprava škode, nastale zaradi vpliva posega/plana – s povrnitvijo v prvotno stanje ali z vzpostavitvijo določenega želenega/sprejemljivega stanja;
- **prestavitev/odstranitev:** odstranitev dediščine, kadar je to strokovno ustrezno in mogoče, ter prestavitev na drugo primerno lokacijo v prostoru ali njeno deponiranje;
- **nadomestitev/izravnav:** niso omilitveni ukrepi v pravem pomenu, temveč ukrepi, s katerimi se izravna škoda, nastala zaradi bistvenega vpliva ali uničenja dediščine – z nadomestno prostorsko ureditvijo ali z izplačilom denarnega nadomestila;
- **predstavitev:** predlogi, ki se nanašajo na širjenje informacij, znanj in razumevanj, pridobljenih s presojo in podrobnejšimi študijami in terenskimi raziskavami, ali predstavitev predmetov, ohranjenih po odstranitvi dediščine ali arheoloških ostalin;
- **zagotavljanje razmer za celostno ohranjanje kulturne dediščine:** sklop raznolikih ukrepov, ki prinašajo pozitivne vplive na kulturno dediščino, s katerimi se zagotavljajo/izboljšujejo nadaljnji obstoj in obogatitev kulturne dediščine, njeno vzdrževanje, prenova, oživljanje in aktivna ter vzdržna/trajnostna (upo)raba.

³⁷ Priročnik opredeljuje ta načela kot kombinacijo vrst in primerov omilitvenih ukrepov iz več referenčnih virov, predvsem Therivel (2010), Guidance on HIA (2011), Technical Guidance (2015), Cof (2016) in Sustainability Appraisal (2016).

- (2) Za omilitveni ukrep je v posameznih primerih mogoče smiselno šteti tudi **obvezo (pogoj) preveritve, raziskave ali nadzora** v podrobnejših fazah načrtovanja, postopku presoje vplivov na okolje in/ali izvedbe posega/plana – ko ni dovolj podatkov za zanesljivo presojo vplivov plana ali ko bi takšna preveritev/raziskava presežala hierarhično raven obravnavanega plana:³⁸
- take okoliščine nastajajo v primerih presoje vplivov na arheološke ostaline v okviru presoje DPN: na podlagi PAR 1–4³⁹ praviloma ni mogoče zanesljivo presoditi vplivov na arheološke ostaline, zato se lahko za omilitveni ukrep izjemoma štejejo PAR 5–7 in vpliv na arheološke ostaline oceni z oceno "C" – PAR se praviloma sicer ne štejejo za omilitveni ukrep, temveč so podlaga za določitev omilitvenih ukrepov;
 - sem sodijo tudi določila prostorskih aktov v zvezi s podrobnejšimi preveritvami v fazi priprave hierarhično nižjih prostorskih aktov ali projektne dokumentacije: dopustnost posameznega posega in/ali način oblikovanja/izvedbe posega se veže na ugotovitve preveritve in/ali pridobitev pogojev in soglasja pristojne službe varstva kulturne dediščine (glej primere v nadaljevanju poglavja);
 - v izjemnih primerih se odločitev o podrobnejši izvedbi posega in o načinu ravnanja z dediščino lahko prenese tudi na čas izvedbe posega – ko se presodi, da bo šele med samo izvedbo mogoče določiti stanje dediščine in način njenega ohranjanja.
- (3) Za omilitveni ukrep se lahko šteje tudi **obveza priprave različnih aktov** (načrtov, navodil, priporočil), s katerimi se podrobneje določa in usmerja celostno ohranjanje kulturne dediščine, vključno z instrumenti, ki jih določajo/omogočajo predpisi s področja varstva kulturne dediščine in urejanja prostora (glej primere v nadaljevanju poglavja).
- (4) Glede na vrsto ukrepov je mogoče ločevati ukrepe prostorskega značaja in tehnološke ukrepe. To pomeni, da je optimizacija možna s (Marušič in sod., 2004):
- prostorsko lokacijsko izboljšavo (npr. sprememba prostorskega položaja posega, umik iz zavarovanega območja, povečanje oddaljenosti od enote dediščine);
 - tehnološko prilagoditvijo, izboljšavo (npr. sprememba tehnologije gradnje, poglobitev infrastrukturnega objekta, zmanjšanje zmogljivosti);
 - prostorsko ureditveno (oblikovalsko, vsebinsko) izboljšavo (npr. sprememba arhitekturne zasnove, oblikovanje reliefa, zasaditev);
 - kombinacijo teh ukrepov.
- (5) Za omilitvene ukrepe, vezane na izvedbo posega/plana, se opredeli čas njihove izvedbe, to je (Guidance on HIA, 2011):
- pred spremembo, ki jo prinaša plan (npr. nadzorovana odstranitev dediščine ali arheološke ostaline);
 - v času gradnje (npr. fizična zaščita stavb, dreves);
 - po izgradnji ali med obratovanjem (npr. izboljšanje dostopnosti, predstavitve/izobraževanja).

³⁸ Takšen prenos presoje in odločitve o sprejemljivosti posega je povsem legitimen in strokovno korekten ter v skladu s predpostavko o presoji vplivov na kulturno dediščino kot nepretrganem, ponavljajočem in dinamičnem procesu.

³⁹ Glej podpoglavje 5.2 Podatki o stanju kulturne dediščine – dodatna priporočila v zvezi s podatki o arheoloških najdiščih, arheoloških ostalinah in predhodnih arheoloških raziskavah.

- (6) V OP se omilitveni ukrepi smiselno strukturirajo po naslednjih sklopih:
- **omilitveni ukrepi, ki so že sestavni del presojanega plana:** navedejo se stvarni omilitveni ukrepi, katerih izvedba je nujna, da bo vpliv posega/plana dejansko nebistven, in ki posledično narekujejo sprejemljivost posega z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine in oceno vpliva "C" ter v zaključku presoje sprejemljivost plana;
 - **dodatni omilitveni ukrepi iz OP** (v določenem časovnem preseku plana – fazi, v kateri se izdela OP), pri čemer se smiselno ločijo:⁴⁰
 - izboljšave plana: sem sodijo vsi predlogi, ki kakor koli pripomorejo k celostnemu ohranjanju kulturne dediščine – to so predvsem ukrepi "preprečitve/izogibanja vplivom", "zmanjševanja/omilitve vplivov na viru" ter zagotavljanja pogojev za celostno ohranjanje kulturne dediščine – te izboljšave naj postanejo del plana predvsem kot rešitve;
 - stvarni omilitveni ukrepi: sem sodijo tisti omilitveni ukrepi, katerih izvedba je nujna, da bo vpliv posega/plana dejansko nebistven – to so predvsem ukrepi "zmanjševanja/omilitve vpliva na prejemniku vpliva", "sanacije" in "prestavitve/odstranitve" ter drugi pogoji, vezani na podrobnejše načrtovanje ali izvedbo (preveritve, raziskave, nadzora) – ti ukrepi naj postanejo del plana predvsem kot obveza/ pogoj (npr. kot podrobni PIP v okviru OPN).
- (7) Za omilitvene ukrepe ne štejejo obveze, ki izhajajo iz predpisov, predvsem glede upoštevanja pravnih režimov varstva (npr. prepoved odstranjevanja dediščine, nedopustnost poseganja v arheološka najdišča), in jih je treba upoštevati v vsakem primeru!
- (8) Več pozornosti se nameni upoštevanju načela ALARA.⁴¹ Pri pripravi/presoji plana se oblikujejo inovativne alternativne rešitve, ki dosežejo najmanjše negativne vplive na okolje. Podajanje zgolj omilitvenih ukrepov, ki bodo negativne vplive plana le zmanjšali, ni dovolj.
- (9) V plan se vnesejo tisti omilitveni ukrepi, katerih izvedba je v pristojnosti plana. Raven podrobnosti predpisanih omilitvenih ukrepov se prilagodi podrobnosti obravnavanega plana – omilitveni ukrepi, značilni za obravnavo na projektni ravni, praviloma ne sodijo v OP, ki obravnava politiko, program ali (strateški) prostorski akt. Večjo natančnost naj imajo ukrepi v okviru izvedbenih prostorskih aktov – podrobni prostorski izvedbeni pogoji v primeru predvidenih posegov v enoto kulturno dediščino. V takem primeru se jasno določi, katere prvine in lastnosti enote se ohranjajo, kateri posegi so dopustni in pod kakšnimi (tehničnimi in oblikovnimi) pogoji.

⁴⁰ Delitev na izboljšave plana in stvarne omilitvene ukrepe ni vedno enopomenska. Isti ukrep se lahko v dveh različnih primerih razvrsti tudi drugače. Načeloma se za izboljšavo šteje omilitveni ukrep:

- ki se nanaša na sam poseg, rešitev, jedro prostorske ureditve (npr. cesto),
- za katerega obstaja gotovost, da bo izvedba taka, kot to določa plan,
- ki pomeni, da vpliva na kulturno dediščino ne bo več ali bo bistveno manjši.

Za stvarni omilitveni ukrep načeloma šteje omilitveni ukrep:

- katerega izvedba ni nujno potrebna za izvedbo posega, rešitve, jedra prostorske ureditve, vendar bistveno prispeva k zmanjšanju vpliva na kulturno dediščino (npr. krajinska ureditev ceste),
- za katerega obstaja negotovost glede izvedbe – da ne bo izveden ali ne bo izveden v skladu s pričakovanji,
- ki vpliv na kulturno dediščino samo omili, ne pa tudi odpravi.

⁴¹ Tako nizko, kolikor je razumno še dosegljivo (angl. *As Low As Reasonably Achievable*).

(10) V OP se pregledno in natančno zabeležijo vse predlagane spremembe in omilitveni ukrepi, ki so jih v procesu priprave plana poudarili ali predlagali različni udeleženci priprave plana in njegove presoje (naročnik/investitor, izdelovalec plana, nosilci urejanja prostora, različne javnosti in izdelovalec OP).

(11) Pozornost se nameni natančnim navedbam o tem, kdo je odgovoren za izvajanje omilitvenih ukrepov, kdaj se ukrep izvede in kako se spremlja njegova uspešnost. Možni nosilci izvedbe in ukrepi, za katere so odgovorni, so predvsem:

- pripravljavec/izdelovalec plana: upoštevanje ukrepov, ki se nanašajo na izboljšave plana in določitev obvez/pogojev v planu;
- pripravljavec/izdelovalec nadaljnjih, hierarhično nižjih prostorskih aktov in projektne dokumentacije: upoštevanje obvez/pogojev iz hierarhično višjih prostorskih aktov, priprava predpisanih preveritev/raziskav;
- investitor in izvajalci posegov/ureditev, predvidenih s planom: izvajanje ukrepov, ki se nanašajo na izvedbo, v času pred, med gradnjo in po njej;
- pripravljavci programov, strateških prostorskih aktov, izvajalci posameznih ukrepov: izvajanje ukrepov, ki se nanašajo na izvedbo strategije, programa, akcijskega načrta;
- službe varstva kulturne dediščine: izvajanje preveritev, nadzora, predstavitev.

Primeri omilitvenih ukrepov

Pri določanju izboljšav plana in/ali stvarnih omilitvenih ukrepov so lahko v pomoč naslednji primeri:

Načelo	Primeri izboljšav plana in/ali stvarnih omilitvenih ukrepov
preprečevanje/ izogibanje vplivom	▪ umik prostorske ureditve, posega, rešitve ali programskega izhodišča iz plana ▪ lokacijske izboljšave: sprememba mesta posega, preusmeritev posegov v že degradirana ali premalo izkoriščena območja ▪ izločitev z vidika kulturne dediščine nesprejemljivih alternativ ▪ iskanje konceptualno drugačnih rešitev: sprememba razvojnega koncepta, koncepta širitve ureditvenega območja naselja, drugačne prometne rešitve
zmanjševanje/ omilitev vplivov	▪ lokacijske izboljšave: premik posega izven enote dediščine, povečanje oddaljenosti od enote ▪ zmanjševanje posega: zmanjšanje obsega programa, velikosti/višine objektov, zmogljivosti infrastrukturnih objektov ▪ konceptualne prostorsko ureditvene (vsebinske) izboljšave: sprememba programa razvojnega projekta, sprememba urbanistične rešitve, prometne ureditve, sprememba namenske rabe prostora ▪ podrobnejše prostorsko ureditvene (oblikovalske, vsebinske) izboljšave in določitev (podrobnejših prostorskih izvedbenih) pogojev, ki se nanašajo na: zagotavljanje in oblikovanje javnih površin, namembnost objekta, ohranjanje arhitekturne zasnove ali dopustno zasnovo, konstrukcijo objekta, dopustnost poseganja ali ohranitev točno določenih prvin ali delov enote dediščine, tlorisne in višinske gabarite, prepoved posameznih arhitekturnih elementov, uporabo izvornih ali točno določenih materialov, barve in oblikovanje fasad, streh, prepoved/zapoved historiziranja fasad novih stavb, nameščanje energetskih in telekomunikacijskih naprav, poglede, komunikacije v prostoru

Načelo	Primeri izboljšav plana in/ali stvarnih omilitvenih ukrepov
	▪ krajinskoarhitekturne ureditve: oblikovanje reliefa, ločilni zeleni pasovi, intenzivne ozelenitve vidno izpostavljenih delov posega, drevoredi, pogoj ohranjanja drevnine in uporabe nove drevnine (avtohtone, lokalno značilne) ▪ tehnične/tehnološke prilagoditve, izboljšave: sprememba konstrukcije, kabliranje, poglobitev, prekritje infrastrukturnih objektov, drugačen koncept navezav na omrežja gospodarske javne infrastrukture ▪ ukrepi v času gradnje: manj invazivna tehnologija izvedbe (podvrtavanje namesto gradnje z izkopom, uporaba lažje mehanizacije), zaščitni ukrepi v času gradnje (stabilizacija terena, fizična zaščita stavb, dreves), omejevanje dostopa (varovalne ograje) in nenadzorovanih voženj v času gradnje ▪ ukrepi v času obratovanja: sprememba načina vzdrževanja varovanih prvin, izboljšanje dostopnosti
sanacija	▪ sanacija varovanih prvin, poškodovanih ob gradnji: reliefne oblikovanosti, rastišča, vegetacijskih in grajenih prvin ▪ čiščenje zaradi gradnje onesnaženih prvin dediščine
prestavitve/ odstranitev	▪ prestavitev objektov dediščine na drugo lokacijo v prostoru: znamenj, kapelic ▪ nadzorovana odstranitev dediščine ali arheološke ostaline pred izvedbo posegov v prostor (gradnjo), vključno z izdelavo posnetkov odstranjenega objekta in poizkopavalno obdelavo arhiva arheološkega najdišča, deponiranje
nadomestitev/ izravnav	▪ financiranje oziroma izvedba ukrepov, s katerimi se izravna škoda glede javne koristi varstva kulturne dediščine, ki je bila v postopku prevlade javne koristi prevladana ▪ nadomestna prostorska ureditev
predstavitev	▪ širjenje informacij, znanj in razumevanj, pridobljenih s presojo in podrobnejšimi študijami in terenskimi raziskavami: publiciranje, izobraževanja ▪ predstavitev predmetov, ohranjenih po odstranitvi dediščine ali arheoloških ostalin: razstave, objava na spletu, predstavitev »in situ« (prilagoditev lokacijskih oziroma projektnih rešitev)
zagotavljanje pogojev za celostno ohranjanje kulturne dediščine	▪ dopolnitve ciljev plana, sprememba programskega izhodišča, koncepta prostorskega razvoja: z jasnejšo referenco na določeno zgodovinsko okolje, enoto kulturne dediščine, celostno ohranjanje kulturne dediščine ▪ vključevanje ukrepov celostnega ohranjanja (prenove, oživitve) kulturne dediščine v akcijske načrte, razvojne projekte: izkoriščanje kulturnih, razvojnih, socialnih, ekonomskih, vzgojnih, simbolnih in identifikacijskih potencialov dediščine ▪ določitev območij prenove, uvajanje rešitev, ki omogočajo redno uporabo in izboljšanje funkcionalnosti enot kulturne dediščine ▪ promocija celostnega ohranjanja kulturne dediščine in njene uporabe ▪ zagotavljanje finančnih mehanizmov za celostno ohranjanje kulturne dediščine, (pre)usmerjanje finančnih sredstev v vzdrževanje, oživitve in prenovo kulturne dediščine ▪ povečanje/zmanjšanje (optimizacija) števila obiskovalcev enot kulturne dediščine ▪ zagotavljanje človeških virov, programi izobraževanj ▪ povezave s kulturno umetniškimi prireditvami, vključno z ohranjanjem nesnovne kulturne dediščine

Načelo	Primeri izboljšav plana in/ali stvarnih omilitvenih ukrepov
obveza (pogoj) preveritve, raziskave ali nadzora	▪ podrobnejša (variantna, natečajna) urbanistična, arhitekturna in/ali krajinskoarhitekturna preveritev (urbanistične poteze, portala predora, mosta, nove stavbe, prizidave, dvigala, dostopa, rekonstrukcije zgodovinskega parka ipd.) v fazi priprave hierarhično nižjih prostorskih aktov ali projektne dokumentacije ▪ predhodne arheološke raziskave: v nadaljnjih fazah načrtovanja/presoje, pred izvedbo posegov v prostor (gradnjo) ali ob gradnji ▪ raziskave posameznih objektov: sondiranja ometov in beležev, statične preveritve ▪ študije upravičenosti
obveza priprave različnih aktov, načrtov, navodil, priporočil, strokovnih podlag	▪ izdelava konservatorskega načrta za prenovo (78. člen ZVKD-1) ali konservatorskega načrta (29. člen ZVKD-1) ▪ sprejetje načrta upravljanja spomenika ali spomeniškega območja (60. člen ZVKD-1) ▪ sprejetje odloka o urejanju podobe naselij in krajine (120. člen ZUreP-2) ▪ izdelava kataloga urbane opreme ▪ izdelava načrta arhitekture in/ali načrta krajinske arhitekture:⁴² z upoštevanjem analize zgodovinskih virov, rezultatov predhodnih arheoloških raziskav, sondiranja ometov in beležev, statične preveritve objektov in/ali z določitvijo konceptualnega/oblikovalskega izhodišča ▪ izdelava navodil ali priporočil za načrtovanje, upravljanje ali vzdrževanje posamezne podvrste dediščine, vrste posegov ali območja ▪ izdelava urbanistične in/ali krajinske zasnove

⁴² Predvsem za načrt krajinske arhitekture velja, da njegova izdelava ni sama po sebi umevna, zato se, ko je priprava takšnega načrta smiselna, priporoča določitev obveznosti njegove izdelave.

5.8 Načini spremljanja stanja kulturne dediščine

Iz uredbe o okoljskem poročilu

23. člen (spremljanje izvajanja plana)

(1) V sklepu, s katerim se potrdi plan, se na podlagi okoljskega poročila odloči tudi o spremljanju stanja okolja zaradi izvajanja plana.

(2) Odločitve iz prejšnjega odstavka se lahko nanašajo na določitev:

- obsega spremljanja izvajanja plana;
- kazalcev stanja okolja oziroma drugih merilih vrednotenja, na podlagi katerih se ugotavljajo kratkoročni ali začasni vplivi na okolje v času izvajanja plana in srednjeročni in dolgoročni ter trajni vplivi po izvedbi plana;
- nosilcev spremljanja izvajanja plana oziroma
- načinov ter rokov poročanja o rezultatih spremljanja izvajanja plana.

Priloga 1: Vsebina okoljskega poročila (so): /.../

5. predvideni načini spremljanja stanja okolja v času izvedbe plana; /.../

Izhodišča

Spremljanje stanja kulturne dediščine ima več ciljev:

- ugotavljanje natančnosti napovedi (vplivov plana) z namenom izboljšanja tehnike napovedovanja,
- preverjanje/zagotovitev izvajanja omilitvenih ukrepov,
- omogočanje povratne informacije o učinkovitosti in posledicah odločitev za vse vključene v postopek,
- prepoznavo nepričakovanih vplivov, preden je storjena nepovratna škoda, in pospešitev ukrepanja (možnost vključitve inšpekcijskega nadzora).

Priporočila (1) Splošno ogroženost enot kulturne dediščine (fizično stanje in uporabo – glej opombo 9 na str. 11) spremlja ZVKDS v okviru državne javne službe, zato jo v OP ni treba posebej predpisovati. Na podlagi ugotovitev ZVKDS ta v sodelovanju s pripravljavcem plana preveri, ali je sprememba ogroženosti posledica izvajanja plana, in ugotovi, ali je potrebna sprememba plana.

(2) Če iz vsebine plana in presoje vplivov izhaja potreba po podrobnejšem spremljanju stanja enot kulturne dediščine, se to opredeli v OP. To spremljanje zagotovi pripravljavec plana v sodelovanju z ZVKDS na podlagi podatkov, ki jih zagotovi investitor posega. Spremljanje stanja kulturne dediščine je smiselno predvsem v primeru:

- izvajanja del, ki lahko ogrozijo dediščino (nadzor v času gradnje);
- sanacije varovanih prvin, poškodovanih ob gradnji;
- prenove na območju dediščine;
- utemeljenega dvoma, da omilitveni ukrepi ne bodo izvedeni ali ne bodo izvedeni v skladu s pričakovanji.

(3) Če iz vsebine plana in presoje vplivov izhaja potreba po podrobnejšem spremljanju stanja enot kulturne dediščine tudi po izvedbi prostorskih ureditev, se to opredeli v OP in doda zaveza o izvedbi morebitnih dodatnih ukrepov.

6 SODELOVANJE SLUŽB VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE V POSTOPKU CELOVITE PRESOJE VPLIVOV NA OKOLJE

Izhodišča

Ministrstvo za kulturo v postopku CPVO sodeluje z naslednjimi opravili:

- priprava okoljskih izhodišč (39. člen ZVO-1);
- izdaja mnenja o verjetnosti pomembnejših vplivov v okviru odločanja o uvedbi postopka CPVO (40. člen ZVO-1, 3. člen Uredbe o merilih za ocenjevanje verjetnosti pomembnejših vplivov izvedbe plana, programa, načrta ali drugega splošnega akta in njegovih sprememb na okolje v postopku celovite presoje vplivov na okolje, Uradni list RS, št. 9/09);
- sodelovanje pri vsebinjenju;
- izdaja mnenja o ustreznosti okoljskega poročila (42. člen ZVO-1, 19. člen uredbe o okoljskem poročilu);
- izdaja mnenja o sprejemljivosti vplivov plana (46. člen ZVO-1, 20. člen uredbe o okoljskem poročilu);
- priprava smernic za načrtovanje in mnenj v okviru priprave prostorskih aktov v skladu z ZUreP-2 (12. in 38. točka prvega odstavka 3. člena ZUreP-2), ki so hkrati tudi izhodišče za pripravo OP.

Strokovne naloge s področja varstva kulturne dediščine opravlja Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije v okviru Službe za kulturno dediščino (OE v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kranju, Novi Gorici, Piranu in Novem mestu) in Centra za konservatorstvo (Restavratorski center in Center za preventivno arheologijo). V zvezi s postopkom celovite presoje vplivov na okolje je treba poudariti:

- pripravo gradiv za oblikovanje smernic za načrtovanje in mnenj Ministrstva za kulturo v okviru priprave prostorskih aktov;
- pripravo usmeritev za gospodarjenje s kulturno dediščino v gozdnem prostoru za pripravo gozdnogospodarskih načrtov (9. člen Zakona o gozdovih);
- izdelavo strokovnih zasnov (74. členu ZVKD-1);
- izdelavo drugih strokovnih podlag;
- izvajanje predhodnih arheoloških in drugih raziskav;
- nadzor v času gradnje in spremljanje stanja kulturne dediščine.

- Priporočila**
- (1) Komuniciranje glede priprave plana in njegove presoje naj poteka prek Ministrstva za kulturo. Ministrstvo bo po potrebi vanj vključilo ZVKDS.
 - (2) Izdelovalca plana in okoljskega poročila naj plan in OP z Ministrstvom za kulturo usklajujeta skupaj, ne vsak posebej.
 - (3) V primeru dilem ali bistvenih posegov v enote kulturne dediščine se svetujejo usklajevanja/posvetovanja z Ministrstvom za kulturo pred izdajo s predpisi določenih mnenj.

7 USPOSOBLJENOST UDELEŽENCEV PROCESA PRIPRAVE IN PRESOJE PLANOV

Izhodišča

Iz ocene prakse izhaja očitna razlika v usposobljenosti udeležencev procesa priprave in presoje planov. Priročnik, kot je ta, ne more nadomesti pomanjkljivega znanja s področja celostnega ohranjanja kulturne dediščine in presoje vplivov nanjo. Zahtevati je treba primerno izobrazbo in izkušnje s področja presoj tako za izdelovalce planov kot za izdelovalce okoljskih poročil, zagotavljati strokovna izobraževanja za vse udeležence procesa priprave in presoje planov ter predmetni priročnik dopolniti s katalogom primerov dobre prakse.

- Priporočila**
- (1) Izbirajo se za področje celostnega ohranjanja kulturne dediščine referenčni in ustrezno strokovno usposobljeni izdelovalci planov in OP.
 - (2) Ukvarjanje s celostnim ohranjanjem kulturne dediščine zahteva celo paleto znanj s področja:
 - družboslovja, ki zagotavljajo širše razumevanje celostnega ohranjanja kulturne dediščine in njenega vključevanja na različna področja družbe;
 - umetnosti in zgodovine, ki zagotavljajo prepoznavo varovanih prvin posameznih podvrst dediščine in zgodovinskega konteksta;
 - inženirstva, ki zagotavljajo razumevanje presojanih posegov in zmožnost oblikovanja realnih tehnoloških izboljšav in omilitvenih ukrepov;
 - prostorskega načrtovanja, ki zagotavljajo razumevanje presojanih prostorskih ureditev, zmožnost oblikovanja realnih prostorskih in oblikovnih izboljšav in omilitvenih ukrepov, celovit pogled na vprašanja razvoja in varstva v prostoru ter usposobljenost za usklajevanje interesov celostnega ohranjanja kulturne dediščine z drugimi interesi v prostoru.
 - (3) Udeleženci v procesu priprave in presoje planov morajo poznati in upoštevati pravne in strokovne norme varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine, vključno z mednarodnimi predpisi in dokumenti.
 - (4) Ključne pomanjkljivosti, ki jih je treba odpraviti, so:
 - izdelovalci planov morajo razumeti pomen celostnega ohranjanja kulturne dediščine in vključevati rezultate presoje v plane;
 - izdelovalci OP morajo pridobiti znanje s področja presoje vplivov na kulturno dediščino in se usposobiti za iskanje rešitev za izboljšanje plana;
 - strokovnjaki s področja varstva kulturne dediščine se morajo seznaniti s procesom in vsebinami strateške presoje in postopkom CPVO ter po potrebi tudi določiti relativni pomen/vrednost dediščine (posameznih enot in njihovih posameznih delov), kar bo omogočalo večji manevrski prostor iskanja boljših rešitev.

Viri in literatura

- A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive. 2005.
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/7657/practicalguidesea.pdf
- Arhitekturna politika Slovenije: Arhitektura za ljudi. 2017. Ministrstvo za kulturo.
- Bina, O. 2001. Strategic environmental assessment of transport corridors: Lessons learned comparing the methods of five Member States. London, European Commission, DG Environment, Environmental Resources Management: 103 str.
http://ec.europa.eu/environment/archives/eia/sea-studies-and-reports/pdf/sea_transport2.pdf
- Bockstaller, C., Girardin, P. 2003. How to validate environmental indicators. V: Agricultural Systems – AGR SYST, vol. 76, no. 2, 639–653.
<https://pdfs.semanticscholar.org/b3a0/6ccc635becf4d2b47d543e133102dbc4d50d.pdf>
- Bond, A., Langstaff, L., Baxter, R., Wallentinus, H., Kofoed, J., Lisitzin, K., Lundström, S. 2004. Dealing with the cultural heritage aspect of environmental impact assessment in Europe. V: Impact Assessment and Project Appraisal, 22:1, 37–45.
- Chechile, R. A. 1991. Introduction to environmental decision making. V: Environmental decision making. A multidisciplinary perspective. Chechile, R. A., Carlisle, S. (ur.). New York, Van Nostrand Reinhold: 295 str.
- Cof, A. 2016. Problematika omilitvenih ukrepov v celovitih presojah vplivov na okolje: Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta: 99 str.
- Cooper, L. M. 2004. Guidelines for Cumulative Effects Assessment in SEA of Plans. Environmental, Policy and Management Group, Department of Environmental Science and Technology, Imperial College London.
- Digitalne vsebine kulturne dediščine Slovenije.
www.eheritage.si
- Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. junija 2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje. 2001. Uradni list L 197, 21/07/2001 str. 0030 - 0037.
- Donnelly, A., in sod. 2007. Selecting environmental indicator for use in strategic environmental assessment. Environmental Impact Assessment Review 27 (2007), 161–175.
- Do Rosario Partidario, M. 2012. Strategic Environmental Assessment Better Practice Guide – methodological guidance for strategic thinking in SEA. Lisbon: 75 str.
http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/2012%20SEA_Guidance_Portugal.pdf
- Environmental Assessments of Strategic Decisions and Project Decisions. Interactions and Benefits. 1999. DHV Environment and Infrastructure S. Nooteboom. Publication of the Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, The Netherlands.
- Environment and Planning Act. 2017. Government of the Netherlands, Ministry for Infrastructure and Environment.
<https://www.government.nl/topics/spatial-planning-and-infrastructure/documents/reports/2017/02/28/environment-and-planning-act>
- Environmental Resource Management. 2001. Guidance on EIA – EIS Review, Bruselj, Comission of the European Communities.

- Evidenca in valorizacija slovenske moderne arhitekture med leti 1945-70.
www.evidenca.org
- European cultural heritage (Volume I). Intergovernmental co-operation: collected texts. 2002. Strasbourg Cedex, Council of Europe Publishing.
- European cultural heritage (Volume II). A review of policies and practice. 2002. Strasbourg Cedex, Council of Europe Publishing.
- Evropska konvencija o varstvu arheološke dediščine (spremenjena) (Malteška konvencija) (European convention on the Protection of the Archaeological Heritage (revised), European Treaty Series No. 143, Council of Europe). 1992. Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o varstvu arheološke dediščine (spremenjene) (MEKVAD). Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/99, Uradni list RS, št. 24/99.
- Evropska konvencija o krajini (European landscape convention, European Treaty Series No. 176, Council of Europe). 2000. Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o krajini (MEKK). Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 19/03, Uradni list RS, št. 74/03.
- Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje: Priporočila Odbora ministrov za države članice o Evropski strategiji kulturne dediščine za 21. stoletje (CM/Rec(2017)1).
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/Strategija_21_SvetEvrope_2017-06-11.pdf
- Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties. 2011, ICOMOS, International Council on Monuments and Sites. Pariz: 26 str.
https://www.iccom.org/sites/default/files/2018-07/icomos_guidance_on_heritage_impact_assessments_for_cultural_world_heritage_properties.pdf
- Guidance Strategic environmental assessment and sustainability appraisal. 2015. Department for Communities and Local Government, UK Government.
<https://www.gov.uk/guidance/strategic-environmental-assessment-and-sustainability-appraisal>
- Guidelines for the Assessment of Indirect and Cumulative Impacts as well as Impact Interactions, 1999, EC DG XIEnvironment, Nuclear Safety & Civil Protection.
<http://ec.europa.eu/environment/archives/eia/eia-studies-and-reports/pdf/guidel.pdf>
- Helsinška deklaracija o političnih razsežnostih varstva kulturne dediščine v Evropi, Resolucija št. 1: Kulturna dediščina kot dejavnik Evrope, ki jo gradimo; Resolucija št. 2: Kulturna dediščina kot dejavnik trajnostnega razvoja. 1996. Helsinki, evropska konferenca ministrov, pristojnih za kulturno dediščino.
- HEREIN System: European Heritage Policies.
<https://www.coe.int/en/web/herein-system>
- Heritage@risk program. 2001. ICOMOS, International council on monuments and sites.
<http://www.icomos.org/en/>
- Heritage Impact Statement Guidelines for State Heritage Places. 2013. Government of South Australia, Department of environment, water and natural resources.
<https://www.environment.sa.gov.au/files/sharedassets/public/heritage/heritage-impact-statement-gen.pdf>
- Impact Assessment Guidelines. 2009. European Commission.
http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/commission_guidelines/docs/iag_2009_en.pdf
- Implementation of Directive 2001/42 on the Assessment of the Effects of Certain Plans and Programmes on the Environment. 2003. Luxembourg, European Commission, Office for Official Publications of the European Communities.

- Jankovič, K., Mlakar, A., Mlakar, B. 2005. Vključevanje kulturne dediščine v pripravo okoljskih poročil in celovite presoje vplivov na okolje. Ljubljana, Ljubljanski urbanistični zavod, d. d.
- Kazalci okolja v Sloveniji. 2017. ARSO.
<http://kazalci.arso.gov.si/>
- Konvencija o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravice v okoljskih zadevah (Aarhuška konvencija) (Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, UNECE). 1998. Zakon o ratifikaciji Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravice v okoljskih zadevah (MKDIOZ). Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/04, Uradni list RS, št. 62/04 in Zakon o ratifikaciji spremembe Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (MSKIVOZ). Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 1/10, Uradni list RS, št. 11/10.
- Konvencija o varovanju podvodne kulturne dediščine (Convention on the protection of the underwater cultural heritage, UNESCO)- 2001. Zakon o ratifikaciji konvencije o varovanju podvodne kulturne dediščine. Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 1/08, Uradni list RS, št. 2/08.
- Konvencija o varstvu stavbne dediščine Evrope (Granadska konvencija) (Convention for the Architectural Heritage of Europe, European Treaty Series No. 121, Council of Europe). 1985. Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 4-11/91. Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Sveta Evrope, Ženevskih konvencij in dodatnih protokolov o zaščiti žrtev vojne in mednarodnih sporazumov s področja kontrole oborožitve, za katere so depozitarji tri glavne jedrske sile. 1992. Uradni list RS, št. 14/92.
- Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine UNESCO (Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage). 1972. Uradni list SFRJ, št. 56/74. Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij UNESCO, mednarodnih večstranskih pogodb o zračnem prometu, konvencij mednarodne organizacije dela, konvencij mednarodne pomorske organizacije, carinskih konvencij in nekaterih drugih mednarodnih večstranskih pogodb. 1992, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 15/92; Uradni list RS, št. 54/92, 1/97 in 17/15.
- Kontić, B., in sod. 2000. Trajnostno regionalno razvojno načrtovanje: Zbornik rezultatov projekta Preliminarna strateška presoja vplivov na okolje (SPVO) za prehodni državni razvojni program 2000–2002, Metodološka priporočila za izdelavo SPVO razvojnih programov, planov, politik. Normativne in metodološke podlage za izvedbo strateških okoljskih presoj v Sloveniji. Ljubljana. Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo, Ljubljana.
- Kontić, B. 2000. Strategic environmental assessment in Slovenia: summary on methodological topics. V: Dusik, Jiri (ur.). Proceedings of International Workshop on Public Participation and Health Aspects in Strategic Environmental Assessment : convened to support the developing of the Un/ECE Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Espoo Convention: November 23-24, 2000, Szentende, Hungary. Szentendre: The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, 127–134.
- Leitfaden zur Strategischen Umweltprüfung. 2010. Richter, M. (ur.) Forschungsvorhaben FKZ 206 13 100 im Auftrag des Umweltbundesamtes.
<https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/publikation/long/3746.pdf>
- Lyle, J. T. 1985. Design for Human Ecosystems. New York, Van Nostrand Reinhold: 279 str.
- Manual of European Environmental Policy, 2012. Farmer, A. M. (ur.). London, Routledge.
<https://ieep.eu/>

- Marušič, J. 1993. Optimizacijski postopki kot sredstvo za vključevanje varovalnih presoj v celokupno in z okoljem skladno prostorsko načrtovanje. Ljubljana, Katedra za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta.
- Marušič, J. 1994. Strokovne podlage za izdelavo predpisa o podrobnejši vsebini in metodologiji za izdelavo študije za celovito presojo vplivov na okolje. Ljubljana, Inštitut za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta. Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor, Zavod za varstvo okolja in vodni režim.
- Marušič, J. 2001. Etična in moralna vprašanja v krajinski arhitekturi. V: Etika urejanja prostora. Zbornik 8. redne konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Rogaška Slatina, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije.
- Marušič, J., Mlakar, A. 2004. Vključevanje analiz ranljivosti v različne ravni urejanja prostora. Raziskovalno-razvojni projekt v okviru ciljnega raziskovalnega programa "Konkurenčnost Slovenije 2001–2006". Zaključno poročilo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, v sodelovanju z LUZ, d. d. Naročnika: MOPE UPP in MŠZŠ: 124 str.
- Marušič, J., Mlakar, A., Vertelj Nared, P. 2004. Vključevanje varstva v sistem prostorskega planiranja ter načrtovanje prostorskega razvoja v območjih varstva naravnih vrednot in kulturne dediščine. Raziskovalno-razvojni projekt v okviru ciljnega raziskovalnega programa "Konkurenčnost Slovenije 2001–2006". Zaključno poročilo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, v sodelovanju z LUZ, d. d. Naročnika: MOPE UPP in MŠZŠ: 307 str.
- Metodologija za sodelovanje službe varstva naravne in kulturne dediščine pri izdelavi dokumentacije za posamezne avtocestne odseke. 1994. RS Ministrstvo za kulturo, Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine.
- Mlakar, A. 1999. Alternative proposals and landscape protection. V: Agriculturae conspectus scientificus, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 64, 4.
- Mlakar, A. 2005. Metodološki okvir priprave okoljskih poročil. V: Celovita presoja vplivov na okolje: Postopki in dokumenti v teoriji in praksi, s poudarkom na prostorskih aktih. Zbornik predavanj. Ljubljana, E-Net okolje, d. o. o./Aquarius, d. o. o., v sodelovanju z Ministrstvom za okolje in prostor.
- Mlakar, A., in sod. 2012. Uporaba in učinkovitost celovite presoje vplivov na okolje ter presoja vplivov na človekovo zdravje. Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Institut "Jožef Stefan", Aquarius, d. o. o., in Inštitut za neionizirna sevanja.
- Namur declaration. 2015. Namur, The Ministers of the States Parties to the European Cultural Convention Meeting in Namur on 23-24 april 2015. <https://rm.coe.int/16806a89ae>
- Ogrin, D., in sod. 1974. Analiza in valorizacija načrtovanih tras avtocest na območju Ljubljana Kranj. Ljubljana, Biotehniška fakulteta.
- Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (konvencija iz Fara) (Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, European Treaty Series No. 199, Council of Europe). 2005. Zakon o ratifikaciji Okvirne konvencije Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (MOKVKDD). Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 5/08, Uradni list RS, št. 22/08.
- Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. 2017. Pariz, United nations educational, scientific and cultural organization, World heritage Convention: 172 str. <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>
- Operativni program za kulturo 2007–2013. Delovni predlog. 2005. Ministrstvo za kulturo.
- Peterlin, S., in sod. 1972. Ocena možnih lokacij za rafinerijo nafte v okolici Ljubljane s stališča varstva okolja. Zavod RS Slovenije za spomeniško varstvo, Ljubljana.
- Planning and Compulsory Purchase Act. 2004. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/5/contents>

- Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji. 2017.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/porocilo_o_okolju_2017.pdf
- Pravilnik o konservatorskem načrtu za prenovu. 2010. Uradni list RS, št. 76/10.
- Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah. Uradni list RS, št. 102/10.
- Priročnik pravnih režimov varstva. 2008, dopolnjeno 2009 in 2011. RS Ministrstvo za kulturo.
https://gis.gov.si/MK_eVRDpredpis/P_11_11_02.htm
- Pripombe OdP! na predlog Zakona o urejanju prostora (ZUreP-2). 2017. Odgovorno do prostora!
https://www.zaps.si/img/admin/file/Odgovorno_do_prostora/2016/ODP_ZUREP-2_cisti_pripombe_vse_koncno_redakcijski_popravek.pdf
- Presoja vplivov na okolje kot načrtovalsko orodje za varstvo okolja. 1997. Koblar, J. (ur.) Zbornik 4. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana.
- Register nepremične kulturne dediščine (RKD). Ljubljana, RS Ministrstvo za kulturo.
<https://gisportal.gov.si/rkd>
- Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017. 2013. Uradni list RS, št. 99/13.
- Repič, K., in sod. 2011. Ciljni raziskovalni program "Konkurenčnost Slovenije 2006–2013": Metodologija vrednotenja in medsebojne primerjave variant v postopkih priprave državnih prostorskih načrtov. Zaključno poročilo. Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana.
- Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the application and effectiveness of the Directive on Strategic Environmental Assessment (Directive 2001/ 42/ EC), 2009.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2009:0469:FIN>
- Sea implementation and practice: Making an impact? Special Conference on Strategic Environmental Assessment IAIA SEA Prague II (2011). Praga, 21.–23. september 2011. International Association for Impact Assessment, European Commission – DG Environment, United Nations Economic Commission for Europe: 67 str.
- Sadler, B., Verheem, R., 1996. Strategic Environmental Assessment: Status, Challenges and Future Directions. Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, The Netherlands, and the International Study of Effectiveness of Environmental Assessment.
- Splošne smernice Ministrstva za kulturo za načrtovanje po predpisih s področja urejanja prostora. 2016.
<https://www.gov.si/teme/varstvo-dediscine-v-prostorskih-in-razvojnih-dokumentih/>
- Study concerning the preparation of the report on the application and effectiveness of the SEA Directive (Directive 2001/42/EC). 2016. Luxembourg, European Commission.
http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/study_SEA_directive.pdf
- Strategic Environmental Assessment, Sustainability Appraisal and The Historic Environment, 2010. United Kingdom, English heritage.
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije. 2004. Uradni list RS, št. 76/04.
- Strokovne podlage za varstvo kulturne dediščine z izhodišči za njeno celostno ohranjanje za Prostorski plan Slovenije 2000–2020. 2003. Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino.

- SUIT: Sustainable development of Urban historical areas through an active Integration within Towns. Final deliverables. 2004. Project supported by the Action 4 "The City of Tomorrow and Cultural Heritage" of the EU Programme "Energy, Environment and Sustainable Development".
<http://www.lema.ulg.ac.be/research/suit>
- Sustainability Appraisal and Strategic Environmental Assessment, Historic England Advice Note 8. 2016. United Kingdom, Historic England: 16 str.
<https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/sustainability-appraisal-and-strategic-environmental-assessment-advice-note-8/heag036-sustainability-appraisal-strategic-environmental-assessment.pdf>
- Taylor, P. W. 1986. Respect for Nature. Princeton, Princeton University Press: 329 str.
- Technical Guidance for Assessing Physical and Cultural Heritage or any Structure, Site or Thing that is of Historical, Archeological, Paleontological or Architectural Significance under the Canadian Environmental Assessment Act. 2012. Canadian Environmental Assessment Agency, 2015. <https://www.canada.ca/en/environmental-assessment-agency/services/policy-guidance/technical-guidance-assessing-physical-cultural-heritage-or-structure-site-or-thing.html>
- The Canadian Environmental Assessment Act. 1992.
<http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/c-15.2/20100712/P1TT3xt3.html>
- The Canadian Environmental Assessment Act. 2012.
<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-15.21/index.html>
- The National Environmental Policy act of 1969.
<https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-national-environmental-policy-act>
- Therivel, R., Partidario, M. R. 1996. The Practice of Strategic Environmental Assessment. Earthscan. London.
- The Strategic Environmental Assessment Directive. Guidance for Planning Authorities. Practical guidance on applying European Directive 2001/42/EC "on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment" to land use and spatial plans in England. 2003, London, Office of the Deputy Prime Minister: 66 str.
- The Scottish Strategic Environmental Assessment Review. 2011. The Scottish Environment Protection Agency.
https://www.sepa.org.uk/media/27556/sea-review_summary.pdf
- Therivel, R. 2010. Strategic Environmental Assessment in Action. London, Earthscan.
- Uredba o okoljskem poročilu in podrobnejšem postopku celovite presoje vplivov izvedbe planov na okolje. 2005. Uradni list RS, št. 73/05.
- Ustava Republike Slovenije (URS). 1991. Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121, 140, 143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90, 97, 99 in 75/16 – UZ70a.
- Zakon o urejanju prostora (ZUreP-2). 2017. Uradni list RS, št. 61/17.
- Zakonu o varstvu okolja (ZVO-1). 2004. Uradni list RS, št. 41/04, 39/06 – uradno prečiščeno besedilo, 49/06 – ZMetD, 66/06 – odl. US, 33/07 – ZPNačrt, 57/08 – ZFO-1A, 70/08, 108/09, 108/09 – ZPNačrt-A, 48/12, 57/12, 92/13, 56/15, 102/15, 30/16 in 61/17 – GZ.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). 2008. Uradni list RS, 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13 in 32/16.
- Westerlind, A. M. 1999. Cultural heritage and strategic environmental assessment a double challenge. V: Proceedings from the 3rd Nordic EIA/SEA Conference.
- Wood, C. 1995. Environmental impact assessment. A comparative review. Harlow, Longman Scientific & Technical: 337 str.

Seznam fotografij

naslovnica	Izbor fotografij iz gradiva
pred uvodom	Šmartno v Brdih, vas, www.slovenia.info , foto Aleš Fevžer
str. 4	Trenta, zaselek pri Cerkvi, www.slovenia.info , foto Boris Pretnar
str. 8	Bača pri Modreju, železniški most čez Idrijco, foto Nika Cigoj Sitar
str. 12	Maribor, kužno znamenje, www.slovenia.info , foto Arhiv Navdih.net
str. 18	Rob, arheološko najdišče Gradiški vrh, rimski zaporni zid (<i>Clavstra Alpium Iuliarum</i>) na lokaciji Kobilji curek, arhiv ZVKDS, CPA, foto Maja Lavrič
str. 28	Lipica, drevored, www.slovenia.info , foto Dean Dubokovič
str. 34	Soča, vojaško pokopališče iz I. svetovne vojne, foto Aleš Mlakar
str. 38	Ljubljana, Cankarjev dom in stolpnica Trg republike 3, www.slovenia.info , foto Miran Kambič
str. 44	Celje, Celjski grad in staro mestno jedro, www.slovenia.info , foto Jošt Gantar
str. 52	Brezje na Gorenjskem, cerkev Marije Pomagaj, ureditev trga ob cerkvi, arhitektura Maruša Zorec, Martina Tepina, foto Miran Kambič
str. 58	Kozarišče, grad Snežnik, foto Aleš Mlakar
str. 62	Martinja vas pri Mokronogu, cerkev sv. Nikolaja, www.slovenia.info , foto ZTR Temeniške in Mirnske doline
str. 70	Kozolci, www.slovenia.info , foto Aleš Zdešar
str. 78	Kamnik, Šutna, www.slovenia.info , foto Jošt Gantar
str. 80	Begunje na Gorenjskem, grad Kamen, www.slovenia.info , foto Miran Kambič
str. 84	Špitalič pri Slovenskih Konjicah, zgornji samostan Žičke kartuzije, www.slovenia.info , foto Vid Ponikvar, Sportida d.o.o.